9.

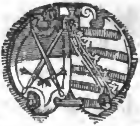
VITA
ALBERTI III.
Animoſi Ducis
SAXONIÆ,

AUTORE

MICHAELE BOIEMO,

à mendis repurgata
atqve
de integro edita cum animadverſionibus

CONRADI SAMUELIS SCHURZFLEISCHI.

WITTEBERGÆ,
Sumptibus Hæredum JOHANNIS BERGERI, Bibliop.
Literis JOHANNIS WILCKII.
76 ANNO M DC LXXVI.

Digitized by Google

Digitized by Google

ILLUSTRISSIMO atq; *EXCELLENTISSIMO*
DOMINO
DNO HENRICO
LIB. BAR. a FRIESEN,
Dynaſtæ in Schönfeld, Püzkau, Graupa & Jeſſen, &c. &c.
SERENISSIMI AC POTENTISSIMI ELECTORIS SAXONIÆ COMITI, SENATUS SANCTIORIS PRINCIPI, HEROI IN TOGA,
Domino meo
GRATIOSISSIMO.

Digitized by Google

DOMINE.

FAcio, qvod oppreſſi ære alieno ſolent, qvi qvod ſuis facultatibus non poſſunt, verſurâ ſolvunt, & qvùm ne ſic ſe liberant penitus, ſed contra impediunt magis atq; onerant, tamen utcunq; ſuſtentant creditorum ſpem, ac lentè etiam tuentur promiſſi fidem. Etſi enim cumulatiſſima ſunt, qvæ abs te accepi, & jure qvodam tuo ad te dudum redire geſtiunt, tamen prout à me debentur, non modò non in tempore redeunt, ſed ne qvidem in ſolidum mea ſunt, neq; tuæ certè exſpectationis gloriam æqvant. Cùm verò omnia in te emineant, DOMINE, tum hoc ſanè ſummum eſt atq; ſingulare, qvòd ea, qvæ dudum fide nominum à me exigere potuiſti, non repetere, qvaſi revocares ad calculos, nec jubere pro imperio, qvod mihi ſemper ſanctiſſimum fuit, ſed duntaxat ſtudium conatumq; meum referre in acceptum voluiſti. Priusqvam verò à me ſolvam, atq; iis literis, in qvibus magnam ætatis meæ partem conſumſi, voluntati honoriq; tuo ſatisfaciam, pace eqvidem tuâ ſatisdabit vita ALBERTI, Ducis conſilii mentisq; pleni, qvem non ingrata poſteritas titulo animoſi diſtinxit, ut vel ex eo ſtatim intel-

ligi

ligi poſſet, qvalem ævo ſuo Principem præſtitiſſet, & qvo loco res Auſtriacas Saxonicasq; conſtituiſſet. Id porrò decus cognomenq; ſummum eadem animi altitudine tenuit, qvâ ſibi peperit, talemq; eſſe ſe optavit, qvalem credi ſe voluit, Princeps vitâ propoſitoq; ſimilis, & virtute fortunaq; pari hoc adeptus, ut ſummis ſemper rebus intereſſet, & gerendis rationem adhiberet, geſtasq; vellet eſſe honeſto exemplo. Poſtea gaudere primùm cœpit, qvàm ſenſit conſilia fuiſſe optima, & haudqvaqvam fefelliſſe ſpem ſuam, ùt qvi nil facere cuperet, qvod non exiſtimaretur rectiſsimè eſſe factū. Si bella erant gerenda, primò bellorum cauſam in animo reputabat: dehinc an ex republica req; auguſtæ domus forent, ſolicitè conſiderabat: tùm vires ſuas hoſtiumq;, & qvibus qvisq; præſidiis niterentur, qvi belli nervi, qvæ inſtrumenta, qvod copiarum robur eſſet, qvos amicos qvisq; paraſſent ſibi ac ſocios, diligentiſsimè expendebat, nunqvam hoſtem metuens, ut unus ipſe diceretur fortiſsimus, nunqvam deſpiciens, ut prudentia Ducis omnibus nota atq; teſtata eſſet. Sæpe tamen, cum ſubita pericula ingruerent, neceſſitati paruit, nòn ut ſuis, ſed ut patriæ utilitatibus provideret, qvippe qvi uſu atq; exercitatione ſciret, non poſſe ſem-

Digitized by Google

per tempora eligi in bello, & multa indies evenire, qvæ deliberationem non ferant, fortunamq; interdum morâ fieri deteriorem, ac minùs ea abſolvi, qvæ nimis trahantur, qvorumq; rationes ante videt hoſtis, qvàm peraguntur. Cumq; has laudes rectè atq; fortiter agendo ſibi comparaſſet, tùm eodem tenore per omnes vitæ gradus diligenter ac ſedulò conſervabat, ut qvam bello obtinuiſſet dignitatem, eam non pace imminuiſſe, ſed ornaviſſe magis atq; amplificaſſe etiam videretur. Nam qvi erat ejus animus, erectus ſanè ad gloriam ſemperq; excelſus, nil mortale & caducum in mortali corpore cogitabat, neq; virtus latere poterat, qvæ ipſa ſe tanqvam fomite excitabatur, ſicubi inter pericula & fortunæ caſus explicandi ſe occaſionem cauſasq; nanciſcibatur. Venit hic in mentem recordari, DOMINE, qvod ex te ſemel iterumqve audiviſſe memini, dignum adeò, ut ſemper mihi verſetur ante oculos, ac auctore me in ore omnium ſit, ſanctiſſimusq; ille ſermo tuus ad poſteros perferatur. Fuit, ſcio, tempus, qvùm diſſerebas de reconditis literarum antiqvitatisq; monumentis, rebusqve aliis, arduis ſanè & perſonam tuam decentibus, ſic aptèqvidem & graviter, ut omninò ſummas atq; incomparabiles ingenii

genii tui facultates , prudentiæqve exqviſitisſimam vim , & raram compoſiti animi in tali fortuna moderationem , ac dicendi ubertatem atqve maximam copiam admirarer. Fortè tunc veniebat uſu , qvòd qvùm Cæſarum Auſtriorum laudi plurimùm ac meritò tribueres , ſimul de Alberto noſtro facundè ſapienterq; commemorares , & mox ſubjiceres vitæ ejus ſcriptorem , ac ne qvid deeſſet, illius qvoq; mihi copiam faceres, & hoc ſentires præclarè atq; diceres, Albertum ſuo ævo inſigni præ cæteris gloriâ extuliſſe ſeſe atq; eminuiſſe , fuiſſeq; imperii fulcrum , heroa ſine controverſia nulli ſecundum, & in æternitate famæ ſuperſtitem futurum, qvoad ſincero poſteritatis judicio virtuti atqve illuſtribus meritis juſtus honor decusqve integrum ſint conſtatura. Ea poſtqvam abs te dicta egregiè explicataq; ſigillatim fuerant, cœpi cum animo cogitare , intereſſe exempli, & mihi convenire maximè , ut Principis divino munere dati nomen atqve laudes ab oblivione vindicentur , & res actaqve ejus à Michaele

Digitized by Google

BOIEMO planè apertèq;, ac ſine fuco & fideliter deſcripta de integro exeant in lucem, atq; ad ſempiternam ejus memoriam extent paſſim & legantur. Qvod ut rectè à me fieret, exemplar benignitate tuâ mecum opportunè communicatum protinus recudendum curavi, & non aliter, ac ſi fœnori dediſſes, notarum acceſſione auctum Tibi dicavi, cum ut eſſet ſignificatio meæ in te pietatis, tùm ut carius expectatiusq; reverteretur. Tantummodò vereor, ne commentationes iſtæ meæ haud ſatis elaboratæ, & breves admodùm ac ſubciſivæ, in periculum offenſæ tuæ veniant, qvippe qvæ nil tale afferunt, qvod dignum ſit, ut tibi à negotiis vacuo placere poſſit. Verùm ſumma tua bonitas animum mihi facit, ut credam, te hoc certè eſſe mihi daturum, ut tenui ſcripturæ ne iraſcaris, qvi notum cæteroqvi habeas, eâ me non ingenii, qvo neq; umbram, nec veſtigium tuorum meritorum conſeqvor, ſed duntaxat erga te obſeqvii conſtantis & perpetui laudem ambire. Gaudeo enim mihi, gratulorq; ævo noſtro, te contigiſſe literis ornandis principem, atqve artes in vita optimas, qvæ unumqvemq; felicem beatumq; præſtant, non amaſſe ſolùm & foviſſe hactenus, ſed etiam cum uſu rerum conſiliisq; tam bene atq; feliciter conjunxiſſe, ut &

res per

res per temaximas intelligeres, & prudentisſimè gereres, & in illa aulæluce ſummæ admirationi ſingulariq; exemplo eſſes. Hugo Grotius, qvo nullum majus aut vixit, aut viguit ingenium, coluit te ac ſic complexus eſt, ut in parte laudis poneret, vidisſe te, & finxisſe cultu civili ingenium tuum, qvod illâ qvidem ætate, qvâ exteros inviſebas, rerum esſe maximarum capax vir unus omnium prudentisſimꝰ perſpexerat. Nicolaus Heinſius, patre nihilo minor filius, te ſuum literarumq; decus ac delicium, ego præſidium qvoq; ac firmamentum, uterq; verè & meritò appellamus. Nil addo de rebus atq; conſiliis tuis, qvibus & meritus es optimè; & Divum patrem imitando rectisſimè asſecutus, firmaſti rempublicam, & ſociis adjutoribusq, purpuratis illuſtrisſimis feliciter atq; rationibus publicè ſalutaribus adminiſtraſti, & difficilem hanc arduamq; viam laudabiliter ac glorioſè tenuiſti, ut non una regio, neq; Saxonia tantùm aut Miſnia, ſed Germania, ſed Belgium, ſed Italia, ſed Europa etiam, qvà ad manſvetudinem & literas eruditur, magnam excelſamq; mentem atq; ornamenta tua ultrò prædicet, ac prudentiã doctrinasq; multò ſaluberrimas prolixè cumulateq; laudet. Id verò cumprimis, & per omnes ſeculorum ætates, celebrabit poſteritas, qvôd ab auguſtisſimis Cæſaribus Ferdinando III. ac invictisſimo Leopoldo eam virtute meritisq; gratiam iniviſti, ut nomine animoq; tuo delectarentur, alter etiam hoc dignitati tuæ adderet, ut de munere, qvod duobus abhinc annis Egræ integrè graviterq; obiveras, magnificè diceret, memoriamq; ejus rei vellet esſe ſempiternam. Nec Ratisbona conticeſcet unqvam de tuis laudibus, & ſubinde recordabitur ejus temporis, qvo conſiliis præſentiaq; tua auguſtum imperii ſenatum ornaſti, ac ſumma ſemper cum laude ſententiam dixiſti, eò ſemper intentus, unde & oſtenderetur imperio

b utilitas,

utilitas, & pararetur honeſtum decus, & perpetuum retineretur. Cujus rectisſimæ mentis, conſiliorumq; inter ſe congruentium fama latisſimè permanavit, exterasq; oras implevit, eò maximè, qvòd Francofurti, cum Leopoldus Cæſar crearetur, Sereniſſimo Electori JOHANNI GEORGIO II. in partem curarum additus, non æqvaſti tantùm, ſed viciſti qvoqve ſummorum Principum ſpem, ac nil usqvam reliqviſti, qvin de ingenii tui magnitudine teſtaretur. Qvæ gloria qvia maxima eſt, opto eam esſe ſempiternam, & conſervari à poſteris, ac propagari longisſimè, & per omnes ætates ordinesq; celebrari asſiduè, ut per te ipſe fruaris virtutibus tuis, & mortalitatem, qvam ſerisſimè te finire omnes cupiunt, perpetuâ inter mortales famâ conſoleris. Wittebergæ XXIIX. Octob. A. cIↃ IↃc LXXV.

Illuſtrisſimæ

Excellentiæ Tuæ

Devotisſimus humilimusq;
Cliens

Conrad Samuel Schurtzfleiſch,

Digitized by Google

ALBERTUS III. ANIMO-SUS, DUX SAXONIÆ, LANDGRAVIUS THURINGIÆ, MARCHIO MISNIÆ, &c.

DIvinitus excitari viros magnos, qvi heroës ſunt, nemini eſt dubium: Excitari autem tum præcipuè, cum imperia & regna fatiſcunt, atq; ruinam meditantur, ut laboranti Eccleſiæ & Reipublicæ, ſua virtute, qva inſtinctu qvodam divino, & peculiari ſpiritu armantur, opem ferant, adverſus turbatores contumaces pietatis, & morum atq; legum honeſtarum giganteos contemptores: qvò, his repreſſis, pax & diſciplina in genere humano conſervetur, & ſuus religioni conſtet honos atq; dignitas. Etſi autem, ne tales qvidem heroës, qvi ſemidei ſunt Poëtis, & ſupra conditionem cæterorum mortalium videntur poſiti, à vitiis ſunt planè immunes: tamen qvia ſingularibus à DEO donis ſunt ornati, ſicut minores ſtellæ à ſole obſcurantur, ita apud eos, qvi memores ſunt communis omnium ſortis & conditionis, vitia non omninò enormia, excuſationem merentur. Qvare nec dubitandum eſt, eo tempore excitatum divinitus Albertum, qvem hujus nominis tertium faciunt in hac familia, ducem Saxoniæ, qvo univerſa Germania, veluti incendio immani, longius in dies ſingulos ſerpente, flagrabat, & hoſtes potentisſimi, nulloq; nec animi invicti, & ad omnes rerum humanarum caſus infracti, robore: nec felicitate

Digitized by Google

& rei bellicæ peritia inferiores, patriæ noſtræ imminebant, extremum ei allaturi exitium, niſi, Deo animos & ſucceſſum largiente, hic heros ſuum hoſtibus corpus, pro aris & focis pugnando, objeciſſet. Cùm verò turpe ſit ignorari noſtratia; & ingrati animi, tantorum & eorum qvidem, ſub qvorum poſteris, DEI beneficio adhuc florentibus vivimus, meritorum memoriam abjicere, nec uſu careat multiplici rerum ante actarum conſideratio, digna viſa eſt materia, in qva inqviſitionis noſtræ diligentia verſaretur. Itaq; curſum vitæ hujus Alberti tertii, non hiſtorica ratione commemorabimus, neq; enim nobis id ſumimus, impares tanto oneri: ſed breviter ſumma tantùm rerum faſtigia & capita decerpemus: Etiam relinqventes in iis, qvibus interdum alii ab aliis diſſentiunt, rectius ſentienti, judicium.

ALBERTUS III. cui ANIMOSI nomen fuit ab invicti animi robore, & rerum, qvas geſſit, pro dignitate Germaniæ, & patriæ ſuorumq; ſalute, magnitudine: à laudatisſimis duabus Germaniæ familiis originis proſapiam traxit. Etenim genus paternum à Saxoniæ ducit principibus, qvorum & virtus militaris ante Caroli Magni ætatem, hiſtoriarum monumentis eſt celebrata, & in patriæ libertate defendenda, cultuq; Deorum, vano tamen & idololatrico, animus excelſus. Fuit Witichindus I. pronepos Sigardi regis Saxonum, ultimi hujus familiæ conditoris, Caroli Magni tempore, cum Saxonibus bellum gerentis, de religione ethnica abjicienda, in annum fermè trigeſimum tertium dubio incertoq; Marte, variante ſe, ut ſolet, multoties fortuna, Regia autoritate & nomine. Mos enim erat gentis Saxonicæ, in qva multæ familiæ nobilium, inſtar Baronum, ſeu Regulorum erant, ex iis eligere duodecim, qvibus rerum adminiſtrationi, juriq; dicendo præfectis, tempore pacis ſummam rerũ committebant, & hi qvidem non ſimul imperitabant æqvata poteſtate, ſed per orbem ibat ea dignitas: Qvamvis ſunt, qvi uni ex his primario, totius Reipublicæ curam commiſſam ſcribant. Qvod ſi vel à ſeditioſis civibus, domeſticisq; diſſenſionibus vererentur, ne qvid detrimenti Reſpublica caperet: vel aliunde à re-

Digitized by Google

à regibus, populisve vicinis bellum moveretur, qvi tum cum imperio erat, dux is exercitus & rex appellabatur. Ita Ditericus avo Witichindi, & Sigardus proavus regium nomen geſsêre, Angrivariorum Dynaſtæ, bello contra Francos. Hos ſeqvutus Witichindus, poſtqvam aliqvoties cum Carolo conflixiſſet, ſe viribus huic imparem cernens, & de religione Chriſtiana amplectenda agi intelligens, ſacro ablutus baptiſmi lavacro eſt, ſpondente ipſo Carolo, à Bonifacio Epiſcopo Moguntino, Mittebachii Anno 785. Witichindum, qvi in fide perſiſtens dux Saxoniæ, Angrivariæ & Weſtwaliæ creatus eſt, longo intervallo, nam interjectus eſt Witichindi junioris filius, Ditgremus, & qvi ademptam patri Saxoniam recepit, Ditmarus: hinc Ditericus I. Dedo, & Ditericus II. ſecutus eſt Thimo Marchio Landsbergi & Miſniæ, qvi ab Imperatore Henrico V. MXCI. Ecberti II. Marchionis Miſniæ ditionem accepit propter virtutem, ſed non accepit inſignia morte præventus, ab hujus nepote, Conradi filio Othone Fribergi & Lipſiæ conditore Albertus & Ditericus propagantur, qvorum ille ſine prole maſcula defunctus eſt. Ditericus filium habuit Henricum, primum Landgravium Thuringiæ, de arbore illa, ex foliis partim aureis, partim argenteis nobilem. Seqvitur Albertus degener filius, qvi Fridericum ab admorſa gena cognominatum, Ditzmanumq; exuere ditione conatus, pauperrimè periit, florentibus filiis, præcipuè Friderico, qvi, fratre Lipſiæ ad Divum Thomam ſcelere Philippi Naſſovienſis immiſſis inter ſacra nocturna ſicariis cæſo, multis tandem bellis feliciter confectis adverſus Rodolphum, Albertum, Adolphum Imperatores Romanos placida in pace gubernavit, filiumq; ex Eliſabetha, Comitiſſa Arnshaugiana ſuſcepit Fridericum Gravem deſignatum regem Romanorum à morte Ludovici contra Carolum IIII. Is Fridericum Strenuum cognomine, qvi latrocinia compeſcuit, filium, nepotem verò habuit Fridericum primum Bellicoſum auctum dignitate Electoris, nobilem ab excepta Academia Pragenſi, 1409. Elector ſecundus in hac familia filius fuit Friderici, Fridericus nominatus Pacificus, is qvi, cum fratre Wilhelmo bellum geſſit, Vicethumis belli inteſtini tubam inflantibus. In hujus filiis Erneſto & Alberto ſangvinis proſapia ſcinditur: Erneſto natu majori, dignitas manſit

Digitized by Google

Electoratus, qvæ propagata in filios Fridericum III. Sapientem eſt,&c, hoc mortuo, in Johannem: hinc in nepotem ex Johanne, Johannem Fridericum,qvo capto ad Mülbergum ad Albim Anno 1547. 24. Aprilis collata eſt ea dignitas ſeptemvirorum creandis Imperatoribus Romanis,Mauricio,Henrici filio,Alberti nepoti: qvo anno 1553. XI. Julii oppetente devolvitur ad Illuſtrisſimum fratrem Auguſtum. Hæc origo Alberti paterna eſt annorum ferè 800. inde usq; reperendo,qvo Sigardus Witichindi proavus, regio imperio,Saxonum bella adminiſtravit. Materna proſapia eſt Auſtriaca, qvæ Imperium Romanum feliciter gubernavit annos trecentos duodecim, præfueruntq; poſt Rodolphum Habenſpurgium,ex hac familia Albertus I. Fridericus electus rex Romanus,contra Ludovicum Bavarum, Albertus II. Fridericus III. Maximilianus I. Carolus V. Ferdinandus, Maximilianus II. Rodolphus II. Ex Margaretha autem Friderici III. Imperatoris ſorore, Erneſti Ferrei,qvi qvartus fuit Leopoldi filius,filia,patreFriderico Placido Electore,natus eſt Grimæ ad Muldam, An. 1443.die DivæAnnæ 27.Julii,ſive,ut eſt in annotationibus antiqvioribus civium noſtrorum,die,qvi inſcribitur in faſtis Vincula Petri: cùm anno ſuperiore exeunte V. Calendas Januarii, avia ejus Catharina, Henrici ducis Brunſwigii filia,in eodem oppido eſſet mortua. In prima verò ætate atq; adeò ipſius pueritiæ annis declaratum eſt, ſervatos hos fratres Erneſtum & Albertum fato qvodam propitio ad opera majora, & regi divinitus fortunam,& curſum præſtantium virorum. Nam abducti clàm ex arce Aldenburgia, mirabili modo ſunt reſtituti.

Plagium. Agebat Erneſtus ætatis annum XIII. (ſiqvidem natus 1441. Rochlicii 8. Calendas Aprilis, hora 9. vel Miſenæ) Albertus XI. cùm à Conrado Kaufungo rapti ſunt. Captaverat is occaſionem & opportunitatem ulciſcendi injuriam, qvod compenſationem damnorum,Electoris cauſa factorum, & ſtipendia bellica ſibi negari, indignè ferret. Abſente igitur Principe,Sualbio coco momenta plagii patrandi & rei gerendæ explorante, qvi in hunc finem dies qvatordecim ante ſe miniſtrum obtulerat, die,qvi Divum Chilianũ antecedebat, intra 11. & 12. noctu,in arcem Aldenbur-

Digitized by Google

burgicam Pliſſæ flumini imminentem intromittitur, ſocio Wilhelmo à Moſen, & Wilhelmo à Schönfels, & diſpoſitis ad facinus eqvis triginta duobus, & octo aliis complicibus: aut eqvis 35. ut alii, ſociis decem conclave cubiculi intrat, in qvo dormiebant principes, præceptor, morum magiſter: his minatur mortem, ſi ſe prodant: illos abducit, ſola indutos interula, & funibus de feneſtris demiſſos non longè à culina. Sunt qvi demiſſos negant, ideò qvod ita tacitè à coco proditore & Schueinitio exploratore cognita fuerint omnia occaſionis momenta, magiſtris ſcilicet morum, ita ut fit, domini ubi abſunt, convivio occupatis. Narrantur hæc paulò aliter à nonnullis. Fuiſſe cum principibus nobilium aliqvot & Comitum liberos, eoſqve ut in aulis Magnatum fieri conſuevit, unà educatos, & inſtitutos, principibus miniſtraſſe, interqve hos, ſolos tum relictos, deprehenſum à ſocio Comitem de Barby, Guntheri, ejus qvi disſidia cõpoſuit inter Magdeburgũ & Luneburgum, filium qvo errore animadverſo, Conradus tradidit Erneſtum cuſtodiæ ſocii, nam ipſe hunc ducebat, & in cubiculum ingreſſus Albertum abducit, reſtituto comite, eum eqvo ſuo imponit, arce educit, omnia tuta circumſpicientibus exploratoribus. Mater principum re cognita ex tumultu, de feneſtra vociferatur, ploratuqve cum ipſa, tum virgines aulicæ, totam arcem replent: qverulis clamoribus commoventur oppidani, ſed qvia nox erat jam concubia, nec ſperari tale qvid poterat: Plagiariorum alius aliò abierat, ex compoſito, ne unam eandemqve viam ingrederentur, neve alter deprehenſus, altero qvid inſcio paciſceretur. Aulicorum qvidam Plagiarii facinus ſceleſtum execrabantur: qvidam diras jaciebant in eos, qvos Elector ſobolis ſuæ cuſtodiæ præfecerat: facinoroſorum audaciam alii demirari, alii diſcurrere trepidi metu, alii portas obſervare, ne elaberentur improbi. Sed evaſerant. Contendebat Conradus in Bœmiam cum Alberto & miniſtro uno, veneratqve prope Elterlinium, per loca invia, ſentibusqve & dumis plena: jamqve appetente meridie, laſſus vigiliis & concusſione, agitatione, itinere puer famem qveritur: divertit Conradus ad Carbonarium, cui duo erant ſervi, in ſylva habitantem, caſula exigua, petit ſibi pro juſto precio, vel vendi cereviſiam & cibum,

Digitized by Google

vel è proximo oppidulo afferri: Qværit Carbonarius, qvo tendat, unde, qvem puerum ducat: ille ſe fugitivum reducere ait, ſuum famulum neqvam. Verùm longè aliter ſuſpicabatur Carbonarius, vultum, indicium tectæ nobilitatis, intuitus, qvi plenus tum qvoqve vigoris erat, qvanqvam in extremo ferè periculo & metu maximo: Quare generoſa ſtirpe ſatum exiſtimabat, diſſimulanter tamen ſuam operam Conrado promittit, panem aceroſum non negat. Puer princeps, non attendente Conrado, in aurem Carbonario inſuſurrat, eſſe ſe Friderici Electoris filium, clamqve raptum. Audito, Principis eſſe filium, eqvi frenum arctè retinet, uxor ſecurim percutit, auxilium vicinorum invocat, ſigno ipſis notisſimo, ſi qvid enim tumultus eſt, ære percusſo mutuam opem invicem ferunt. Accurrunt gregatim Carbonarii, eqvo dejectum, inqve dumis hærentem calcaribus capiunt: Ejus miniſter minimè tali caſu territus, vel facinus magnum & memorabile audendum ſibi intelligens, vel pereundum, evaginato gladio Principem impetit: at hic ictum vitat, ille aufugit. Datum fuerat ſignum in oppidis & agris, ut inqvirerentur & inveſtigarentur Principes: undiq; ex obviis qværitur, vidiſſentne prætervectos curru aut eqvo pueros: in Carbonarios incidunt, trahentes vinctum Conradum, &, niſi vetuiſſet Princeps, vim mortemqve intentantes. Ductus Friburgum in Curia aſſervatur die lunæ, ſeqvente diem Margarethæ, tertio die ſupplicio capitis afficitur in foro, ſepeliturqve ſatis honorificè in cœmiterio templi Petrini. Indignatus Elector pater eſt & Wilhelmus patruus: qvarto igitur die effoſſus mandato Wilhelmi, ſub patibulo tale ſcelus ſepeliendum aſſerentis, in pago Neukirch, duobus diſtante milliaribus à Fribergo, in agro tumulatur.

Wilhelmus à Moſen alio itinere profectus eo conſilio, ut, ſi alter caperetur, alter evaderet, animo deſperabundo, in tertium uſqve diem, in ſilvis erraverat, ſine ullo alio cibo, præter fraga & radices, aqvamqve paluſtrem. Deſperans igitur de fuga, & ex ſono campanarum, ſocium captum conjectans, ſi, inqvit, princeps, certus eſſem de vita & ſalute mea, & ſi Conrado ab Electore ſanctè promisſi numerentur florini 1714. tot enim florinos

nos ſexcentæ ſexagenæ, in obſervationibus civium noſtrorum notatæ efficiunt, ſalvum te incolumemqve reſtituerem. Promittit incolumitatem princeps. Moſenus ad Fridericum Schönburgium præfectum Zuiccaviæ ſcribit, Erneſtum ſe redditurum, ſi caveatur de vita. Qua impetrata in arce Hartenſteina Erneſtum ſiſtit, non procul à Wolkenſteino, oppido uno milliari à Mariæbergo, qvæ arx tum principis erat, nunc eam tenet familia nobilis Einſideliorum: princeps Moſeno refecto, eqvum dat optimum, jubetqve ditione paterna excedere, neqve ullo unqvam tempore reverti. Cæteri facinoris conſcij pœnas dedere qvatuor, interq; hos Schvveinitius ſuſpenſus, Conradus Schualbius proditor in qvatuor partes diſſectus: Conradi frater Ditericus, qvi nido relicto vultures ſublatos dixerat, capite eſt truncatus, cujus miniſtro Franciſco gula fracta eſt laqveo. Veſtes Principum Ebersdorffij juxta Chemnicium (ab Imperatore Lothario Saxone conditum, unde Cæſareum nuncupatur) ſuſpenſæ ſunt Divæ ſempervirgini Mariæ.

Carbonarius juſſus petere, qvidqvid vellet, tantum lignorum poſtulavit, qvantum ad ſe alendum, ex carbonibus vendendis, ſuppeteret: Reſtitutus verò Albertus die ſecundo eſt, ex qvo fuerat raptus, Erneſtus autem qvarto: De his cum aliorum extent narrationes uberiores, breviores hîc ſumus.

Inſignia Erneſto & Alberto collata ab Imp.

Patre Friderico rebus humanis exempto, qvi obierat 1464. VII. Idus Septembris, fidem daturi Friderico Imperatori & ornandi inſignibus provinciarum, qvas jure hæreditario adibant, Viennam profecti ſunt fratres, Anno 1466. hinc Neuſtadium, acceptiqve qvàm humanisſimè ab avunculo, qvi indole utriuſq; diverſis qvidem ſtudijs dedita, neutra tamen à laudabilibus actionibus abhorrente: ſiqvidem natu major qviete & toga delectabatur, alter armorum ſtrepitu, animadverſa, eos complexus blandisſimè eſt. Eſtqve ornatus dignitate Electorali Erneſtus tertius ex hac familia: Albertus ducum Saxoniæ titulum conſecutus. Albertus in aula avunculi hæſiſſe aliqvandiu ſcribitur, fermè biennium, cùm interea Erneſtus Plauenſem Regulum oppugnat prodigum, & nobilitati per uxorem è familia Bunana, moleſtum, & in ſubditos injurioſum, omniaqve ſana conſilia, omnes

Bellum Plauenſe.

nes

Digitized by Google

nes qverimonias ſpernentem : Agros vaſtat in exeunte hieme, paulò ante Paſcha : Plauam, à qva nomen Regulus habebat ; & arcem capit, impoſito præſidio : Olſnicium & Adorffum occupat deditione : Sui juris facit Voitburgã, non à Druſo Romano, ut fabulantur, non enim ſolidi qvicqvã Imperii Romani tenuere in his terris, ſed à terra, in qva ſita eſt, qvam terram advocatorũ & Prætorianam nominarunt, appellatam. Quedlinburgum urbs eſt ad Hercyniam, veterum Ducum Saxoniæ ſedes : extructa ab Henrico Aucupe, conſumata ab Henrico III. & ab eodem Aucupe inſtitutum Collegium virginum, ſumma ſacerdote facta filia Mathilde, cujus Eccleſia Divo Servatio dicata eſt : in qva urbe ſe qvoqve ſepeliri voluit, ante altare in Divi Petri. In hac igitur Hedvigis Erneſti Electoris & Alberti Saxoniæ ducum ſororis imperium recuſabant cives, contempta autoritate muliebri. Qvare indignati Principes, ad tutandam ſororem, arma cepêre, urbemqve captam militum furori dederunt diripiendam, Anno 1477. qvæ miſerè vaſtata eſt, & Rolandus everſus. Fuit autem ea ſtatua ingentis magnitudinis, libertatis ſignum à Rolando nominata, Comite Blavii, qvi fuit Milonis ducis Andegavienſis, interfecti à Saracenis è Bertha Caroli M. ſorore filius, cui in tertio Caroli M. cum Saracenis conflictu in Pyrenæis montibus vel trucidato ; ut qvidam ſcribunt, vel ſiti ſuffocato, Anno 778. ſecundum qvosdam, ſecundum alios 812. ſtatuæ paſſim in Saxonia & huic finitimis terris collocatæ ſunt, Halis Saxonum, Belgræ uno ſupra Torgam ad Albim milliari, in pago qvodam Reichenvvaldo, non longè à Luca Luſatiæ (nam & alia Lucca eſt Oſterlandiæ, ad qvam cæſi Suevi à Friderico Forti) Arenburgi. Hoc bello ſopito, ortum eſt aliud anno ab hoc proximo, videlicet 1478. contra Halenſes, qvi Epiſcopo ſuo Erneſti filio parum obſeqventes, & ditioribus, ut fit, à qvibus ſe deſpici putabant, infenſi malum ſibi & ſervitutem attrahebant : ita enim comparatum eſt, ut potentiores premendo tenuiores invidiam pariant ſibi : tenuiores ditioribus ſe eſſe contemptui rentur. Originem autem ſumpſit diſſidium Hallenſium ex hac cauſa & ex hoc fonte promanavit. Conſvevit opum affluentia gignere luxum : luxus iujuſtitiam : utrumqve ὕβριν adverſus inferiores. Cùm itaqve & opibus præſtarent cæteris

Bellum Quedlinburgenſe.

Bellum Halenſe.

teris proprietarii in ſalinis, qvi otioſè vivendo ſe efferunt, genus hominum è luxu ignavo ad inſolentiam pronum, & qvi Reipublicæ præerant, non communi commodo & plebis, ſed ſuæ ſervirent utilitati: Primùm ſimultas latenter orta eſt, inde voces auditæ iracundæ, ad extremum in tumultum non levem abiit contentio. Maluerunt autem alere ſeditionem opulentiores, & igni oleum addere, qvàm cedendo paululum furori plebis, ſe arguere victos aut injuſtos: Plebs obſtinatè propoſitum urgebat, improba pervicacia, vel ſe aſſertura in ſtatum liberiorem, vel peritura communi incendio, ſunt enim qvi non renuunt jacturam ſuarum rerum, modò ii, qvibus invident, immunes ne ſint. Genus hominum ἐπιχαιρεκακὸν, & non tam aliis, qvàm ſibi exitiale. Itaq; Saxoniæ Principes neutiqvam dubitabant, disſidentibus ita inter ſe urbis incolis, qvin ab alterutra parte eſſent recipiendi: & uſi occaſione commodisſimè oblata, urbem ex improviſo obſidebant. Suſpectam primùm altera pars alteram habebat, qvòd in auxilium principes vocâſſet: Ideoq; ſe invicem accuſare probroſè. Qvare fuit effectum, ut exulceratis & inflammatis animis utrinq; noſtris cedentibus, moleſta non eſſet plebi amplius obſidio. Nam & facilem, de qvibus periclitarentur, jacturam putabant, per ſe ſatis inopes: & conditione ſi non meliore, ſaltem non multum deteriore ſe victuros ſperabant; futuri ſcilicet ſub æqviori principum imperio, qvi ante inexplebili plurimorum libidini ſerviiſſent. Hoc pacto pronæ ad tumultum urbis libertati modus & frenum eſt injectum, conjectis in vincula primoribus, & ampla pecunia circa diem 22. Septembris mulctatis: magna ſalinarum parte adempta urbi, & converſa in uſum Eccleſiæ atq; Clericorum: promulgato decreto, ne propria qvisqvam autoritate Salinarum ſibi poſſesſionem vendicaret, ſed ab Epiſcopo peteret, & arce extructa, qvæ inſoleſcentem civium licentiam cohiberet.

Bellum Halberſtadienſe.

Repreſſa eadem opportunitate licentia eſt Halberſtadienſium, qvi genio qvodam ſiniſtro, Anno 1486. œſtro perciti, rationem ſibi reddi poſtulabant adminiſtratæ Reipublicæ, cui patrum bona fide ſenatus præfuiſſet: nihil proficientes æqvis poſtulationibus, arma ceperunt: Sævientibus in ſe mutua clade civibus,

Digitized by Google

bus, Erneſtus Elector, Erneſti antiſtitis pater, rerum filii ſatagens, & Thuringicis copiis armatus, paulò poſt Divi Jacobi, ad urbem diſtractam ſeditione inteſtinâ, &, qvod plurimum momenti afferebat, cæteris urbibus Saxonicis inviſam, qvod cum his fœdus renuiſſet: & deniq; à magna Clericorum parte deſertam, qvibus religio erat adverſari Archiepiſcopo, caſtra metatur, mœnia & turres ictu bombardarum demolitur, deditionemq; ab urbe omni ſubſidio deſtituta, & vim potentis hoſtis metuente, extorqvet. Intercluſerat enim exitum, ut nec agri colerentur, nec commeatus importaretur, qvi eſſet ſuſtinendæ obſidioni, nec negotia foris contraherentur. Tempore hujus obſidionis mortuus eſt Erneſtus Elector, datusq; curator filiis Sigiſmundus comes Glichenſis, de voluntate & teſtamento patris: Qva ex re extremum veriti periculum, ſatius duxerunt fortunis incolumibus, imperio ſe ſubjicere, qvàm iram victoris, & vitæ rerumq; periculum præſens adire. Prætextum verò & belli πρόφασιν habebant Principes, qvod judicia, ſibi oppignerata ab Epiſcopo, nollent redimi cives, ne qvidem admoniti, & præfecturam in urbis parte Epiſcopi propriam, ſibi retinerent. Eam itaq; injuriam armis vindicandam putabant principes, ut judiciorum jus liberum reſervaretur Epiſcopo, translatum ad ipſum, priſtinum & legitimum Dominum: qvi gubernationem civitatis penes ſe eſſe voluit, ſcabinosq; & judices, qvi juri dicundo præeſſent, ſuo conſtituit arbitrio. Atq; hac ratione primùm ſubactum eſt Qvedelburgum adverſari auſum ſummæ Sacerdoti: & Halenſes atq; Halberſtadenſes parum cautè tumultuantes, Erneſto, Archiepiſcopo Magdeburgenſi ex Capituli poſtulatione, &, qvia ante legitimos annos, ſcilicet ætatis XII. fiebat, diſpenſatione pontificia Johanni Bavaro ſurrogato, parere ſunt coacti. His ita expoſitis progredimur ad alia.

Hærebat alta mente repoſita Alberti Degeneris injuria erga conjugem, Imperatoris Friderici filiam, qvam primùm veneno pòſt manu per agaſonem de vita tollere machinabatur. Erat infixum animo nepotum admiſſum ſcelus, in Fridericum & Ditzmannum filios, qvos faſcinatus amore Cunegundis Iſenbergiæ & Apicii, furtivo ex hoc concubitu concepti, exuto omni affectu

affectu paterno, qvavis fera immanior, Albertus omni ditione & ſpe ſucceſsionis privare meditabatur, primùm vendendo univerſas terras Imperatori: deinde cum id non ſuccederet, transferendo titulum emptionis cum ad alios, tum ad Erfurdienſes, poſtremò largitione, qva exhauſtus tandem in miſerrima paupertate conſenuit. Duces itaq; Saxoniæ, ad qvos devoluta fuerat, jure hæreditario Thuringia, memores injuſtæ venditionis in præjudicium hæredum legitimorum factæ, prædia, pagos, arces, qvas prætextu contractus ſui juris fecerant, reſtitui ſibi ab Erfurdienſibus poſtulabant. Et qvidem agitata eadem fuerat controverſia vivente adhuc Friderico forti, qvi reſtitutionem urgens, cùm nihil æqvi impetraret, euntibus ad cognitionem cauſæ, & ad actionem civilem Erfurdienſibus cum armis & gladiis & arcem evertentibus, impar primo die militum numero, retrò fert pedem: ſecundo autem inſtructior, non rem geri gladio jubet, ſed fuſtibus hoſtes abigi: tum multis cladibus fracti, pro pagis & ſumptibus pecuniæ vim haud parvam principi ſolverunt, renunciantes juri ſuo, & jurisdictione ceſſerunt Alberto nondum mortuo. Ilias hæc fuit ſimultatum triſtiſsimarum & malorum non levium: eoq; res rediit, ut utraq; pars opportunitati intenta eſſet, hæc qvidem, qva, titulo non ſatis bono acqviſita retinerentur, illa ut majoribus injuſtè erepta, recuperarentur: Egeruntq; ſummo id ſtudio, ut ſi palàm & apertè non poſſent, alii aliis clam ſaltem incommodarent: Principes ſua repetendo, Erfurdienſes moleſtias ſibi illatas rependendo: Hinc præter alia, qvibus ægrè facturos ſe Marchionibus Miſniæ, ſperabant, jugum metuentes, moliti ſunt impedire, ne Albertus alter Erneſti Electoris filius, Diterico Iſenbergio, dignitati Epiſcopi 1478. ſe abdicanti, ſurrogaretur. Evicere tamen Duces Saxoniæ, & Alberto Isfeldiam conciliarunt, & impetrarunt eidem Erfurdiæ domum, unà cum reditibus, de rebus importandis & exportandis. Tum Erfurdienſes ſui eſſe juris arcem, aſſerere, in qvorum extructa eſſet territorio, nec poſſediſſe qvicqvam olim Epiſcopum Erfurdiæ, præter tabernam publicanorum: arcem verò Hohenhemii ſibi non debere eſſe fraudi, qvi Archiepiſcopo locum ædificandi permiſiſſent. Iniqviſsimè id tulerunt principes, ſed veriti ſunt tentare

Digitized by Google

qvidqvam, propter Wilhelmum patruum, ſub cujus patrocinio Erfurdienſes erant. Nihilominus Erfurdienſes, translatis in urbem virginibus ſacris ex monte Divi Cyriaci, aliud monaſterium condiderunt ad Andream, hoc in arcem converſo, & mœnia munierunt Erupit hæc ſimultas, qvam vel metu, vel reverentia Wilhelmi, ſub cujus tutela urbs erat, diſſimularant: hoc peſte mortuo triennio poſt, id eſt, anno octogeſimo ſecundo ſine prole maſcula, & in templo Wimarienſi, qvod fundatum dedicarat, humato: tum enim Erneſtus & Albertus fratres, anno eodem defuncto Diterico Iſenbergio, cùm poſſesſionem Archiepiſcopatus filio Alberto ſolidam efficere tentarunt, tum jura pagosq; Erfurdienſes popoſcerunt, numero non paucos, reddendos Epiſcopo, videlicet, qvas emptione, in poſteros injurioſa, ab Alberto majores compararant. Eadem de cauſa Fridericus & Joannes 1491. Erneſti filii hieme ſæviſſima, interdixerunt Erfurdienſibus ligno & carbonibus, & extorſerunt pagos & pecunia eos emunxerunt. Aliqvoties initis rationibus, qvibus contentio dirimeretur per arbitros.& colloqvia, re infecta diſceſſum eſt, eoq; adducta res, ut Comes Glichenſis, qvi & ipſe qvoq; offenſus ab Erfurdienſibus fuerat, cum ſuo, tùm principum nomine iter civibus intercluderet, eòq; adigeret, ut & prædiis nonnullis cederent & totum biennium magnam vim pecuniæ penderent, atq; hac ratione in tutelam & patrocinium principum reciperentur. Erant hæ reliqviæ ſimultatum à Cunegundi Iſenbergia.

Anno 73. Treviri ab Imperatore Friderico III. Carolus Burgundus, Rex Galliæ Belgicæ & Burgundiæ inaugurari ſe volebat, eo fine, ut qvaſi vicarius Imperii vel in ordinem redigeret rebelles, vel ſub jugum mitteret, qvi ad Imperium pertinentes olim, ſe huic exemiſſent. Imperator, vir ſapiens & callidus, qvod apertè negare non audebat, noverat enim acre & inſolens ingenium Caroli, partim ad principes Imperii rejicit, partim arte eludit. Jubebat publicè terrarum inſignia efferri, qvarum dici Dominus vellet, ut fieri conſvevit, Carolus ſuſpendit inſignia Auſtriaca, qvòd jam in annum qvintum haberet oppigneratum à Sigiſmundo Auſtriaco Briſgoium, Sundgovium, Elſatiam, non qvod obæratus eſſet Sigiſmundus, ſed qvia alterius periculo pervicaciam

ciam ſubditorum ſubigere putabat tutisſimum, poſtea tamen, invito Carolo redemit depoſito pretio apud Senatum urbis Baſileenſis. Imperator turpe ſibi & ignominioſum exiſtimans, ſuæ domus & familiæ inſignia conferre extraneo, & offenſus faſtu & ſplendore Caroli plus qvàm Perſico, & arrogantia cum in oratione, tùm in geſtu, & poſtulatis ejusdem, ut in fœdere comprehenderetur, Mathias amicus Caroli, hoſtis Imperatoris, iratus abiit. Inſolens ignominiæ Carolus, arma movet, vel ut metu ab Imperatore extorqveret nomen & coronam regiam, vel ut, ſi ſucceſſiſſet, Imperatori deturbato, ſubrogaretur & ſuccederet cum injuriâ hac irritatus, tum à Ruperto Epiſcopo Colonienſi dignitate exuto Eccleſiaſtica vocatus, Nusſiam anno 74. obſidet, menſes undecim, & arctisſimè premit, confœderatam urbem, qvatuor milliaribus infra Coloniam præfecturæ nomine obnoxiam imperio. Imperator etſi differendum non rebatur, ne ſuos deſerere videretur, tamen omnia prius humanitate experiri qvàm armis voluit: Itaq; qvia ingens exarſurum bellum pro ſua prudentia non malè intelligebat: legatione miſſa periculum avertere tentabat, ſed inanem operam ludebat. Comparatis igitur ingentibus copiis caſtra qvàm proximè juxta Burgundum locat, Anno 75. Erant in exercitu 80000. principes plurimi: inter qvos Albertus Saxo eminebat, vexillo præfectus Decumano, ſeu Labaro. Acie utrinq; conſtituta, & ardentibus ad prælium animis, Marchio caſtra circumiens, ne qvis ſe commoveat, edicit, ſub pœna capitali, ſeveritate Dictatoria. Albertus animi generoſi & ad arma nati, vindicaturus Imperatori illatam injuriam, urget prælium, acerrimè confligitur ab eo tempore, qvo ſol declivis ad occaſum tendit, in multam usq; noctem. Etſi alii pugnatum negant, alii pugnatum qvidem, ſed contra ducis ſummi imperium, & prælium mox diremptum & tanta animorum contentione, ut qvemadmodum apud Romanos res redibat ad triarios, ita Albertus claro ſigno Imperatorio, hoſtium ordines turbaverit, donec nox intercedens prælium dirimeret. Die ſeqvente Cardinalis legatus Apoſtolicus ab armis diſcedere jubet, pace proclamata, adjuvantibus proceribus Belgicis, qvorum opera ad colloqvium Imperatoris Carolus venerat. Conditiones pacis publicatæ

non

Digitized by Google

non ſunt, nec Imperator nec Albertus Brandeburgicus usqvam conſpecti fuere, qvoties manu res fuit decernenda: unde putatur colluſiſſe cum Imperatore Carolus, qvod ſubſeqvens matrimonium inito fœdere prid. Cal. Junii, anno 75. inter Maximilianum imperatoris filium, & Mariam Caroli filiam, comprobavit. Sunt qvi delibutum Imperatorem ſcribunt duabus tonnis auri. Carolus fœdere facto in Belgas diſceſſit, Maximilianus Mariam filiam Caroli & Ducatum Burgundicum ſibi vendicavit.

Obſidio Elbogana.

Elboga oppidum eſt adjacens montibus, qvi ab Auſtro Sudetes appellantur, & diſtinguunt Miſniam à Bojemia: ſitum in peninſula fluvii Egræ. Tenebat hoc Caſparus Slicco Mathiæ filius: Eratq; ſub patrocinio Alberti Saxonis. Cujus cives cùm facti rebelles eſſent Slicconi, ad reprimendum inſoleſcentem eorum contumaciam, Albertus in auxilium vocatus eſt, arte illos aggreſſurus potius, qvàm armis, ut ſi fieri poſſet, ſine cæde & ſangvine eos in ordinem redigeret. Igitur præmiſſis cum eqvitibus tum peditibus qvoq;, qvi ſub prætextu longioris itineris eò diverterent, ut admoto ad mœnia exercitu, cives vehementiùs terrerentur, & ad deditionem adigerentur. Sed res longe aliter cecidit: proditis enim à cive inſidiis, & ſuſpectis armatis propter moram diuturniorem ad Plauenſem ſubſidia petitum mittunt. Hoc ubi non ſucceſſit, urbem, luſtrato aditu, obſidet, & diebus non paucis, tormentis eam immiſſis oppugnat. Oppidani cum per ſe feroces, tum Plauenſis freti auxiliis, egregiè & acriter ſe defendunt, non exiguum numerum tam nobilium, qvàm militum manipularium, deniq; ſatellitum ad ipſius principis latus, globis ſaxeis interimunt. Tandem ab omni parte intercluſo aditu, & commeatu deſtituti deditionem faciunt, ne vim irati victoris, qvod ſuſpicabantur, experirentur, ſibiq; ipſi eſſent exitio: atq; tum qvidem urbis poſſeſſionem retinuit Slicco, patrocinium verò Albertus, anno 1471. qvo etiam eſt exuſta, die Dominica, qvæ in faſtis inſcribitur Judica.

Iter ſacrum Alberti.

Fuit annis ſuperioribus conſvetudo, accedendi religionis ergò Palæſtinam, & ſepulchrum Domini, magno cum vitæ diſcrimine: qvòd, ut nihil vehementius animos, menteſq; humanas commovet, & præſtringit, qvam religionis prætextus, etiam cujusvis,

Digitized by Google

juſvis, polliceretur pontificum & monachorum gens profligatiſſima adeuntibus eas terras, vel multorum annorum veniam vel immunitatem ab omnium peccatorum criminibus univerſalem. Qvemadmodum autem gentis Saxonicæ ex eo tempore, qvo Caroli Magni bellis & auſpiciis, religionem Chriſtianam fuit amplexa, in eadem retinenda, & etiam defendenda, ardor fuit conſtantisſimus, id qvod tempus Henrici IV. inprimis oſtendit, & ſecula poſteriora: Ita Albertus partim laudatisſimorum majorum veſtigia atq; exempla ſecutus, ut Ludovici V. Landgravii Turingiæ, qvi iturus in Palæſtinam, mortuus eſt in Apulia: Wilhelmi patrui Landgravii Turingiæ, qvi idem iter ſuſcepit multorum Comitum & Nobilium comitatu, anno 1461. & reverſus ex eo itinere periculoſo, præſentationis Mariæ feſtum, Papa id ſua autoritate confirmante, publicè ut in Eccleſia celebraretur obtinuit: atq; etiam religione tactus, monaſticam decrevit vitam agere: qvod cum ex ore ipſius audiviſſet, is qvi hoc ſcribit (nam fragmentum ſolummodò vidi) ne faceret diſſuaſit, multos enim viros ſanctos Deo placuiſſe, qvi & bella & magiſtratus geſſiſſent, partim pietate in Deum non ficta Palæſtinam acceſſit anno Chriſti M. CCCC. LXXVI. Dresdaq; diſceſſit III. Non. Martii, iter faciens per Miſniam, & deducente officii gratia Erneſto Electore fratre Wimariam usq; excepti fuerunt humanisſimè ab Wilhelmo, & habiti liberalisſimè. Viſum tamen fuit etiam deflectere inter eundum, ad ſiniſtram Aldenburgum ad matrem, qvam urbem illa amabat præ cæteris, loci amœnitate capta. Apud Wilhelmum morati VI. Idus Martii, multa familiariter locuti ſunt: Albertus qvidem ſuos cum ipſi, tùm fratri Erneſto commendando: Wilhelmus verò ante annos qvindecim ejusdem itineris periculis perfunctus multa monendo, qvæ hanc viam ingresſis evenirent. Qvinto Id. Martii digreſſuri Wilhelmus, Erneſtus, Wilhelmi conjunx Catharina Brandſteinia, qvam duxerat Anna Alberti Imperatoris filia defuncta, ubi eqvos ad iter accinctos conſcendiſſent, & ab urbe ſpacium dimidii milliarii progreſſi eſſent, in planicie inter Buſſartum & Denſtadium; inter mutuos complexus, & lacrymas largiùs profuſas, illi qvidem in terras peregrinas abituris iter placidum & felix, ſecundumq; precati

ſunt

ſunt: hi manſuris in ſolo patrio vitam valetudinemq; ſalvam & incolumem.

Progreſſos Salfeldiam per ſaltum Turingicum Coburgi convenit Albertus Marchio Brandeburgicus Achilles dictus Germanicus à Paulo II. Pontifice Maximo, honoris & benevolentiæ cauſa, unà cum Anna conjuge ſua, Erneſti & Alberti Ducum Saxoniæ ſorore. Convenit eodem illuſtris princeps Wilhelmus Comes Hennebergius: individuus Alberti comes in hac peregrinatione Hieroſolymitana: qvibus ſe conjunxere qvàm plurimi ex nobilitate præcipua: Sigiſmundus princeps Anhaltinus & Comes Aſcaniæ, relictus in Rhodo inſula, cùm ex intemperie aëris, nauſea maris, defatigatione, periculoſo morbo contracto detentus, non poſſet iter inſtitutum proſeqvi: Erneſtus Comes Mansfeldiæ, Guntherus Comes Schuuartzburgius, ille Saxo, hic Turingus: Erneſtus Schönburgius, Dominus Glauchæ: Wenceslaus de antiqva & nobili Slicconum familia Dominus de Weiſskirch: LiberBaro de Gixingen: Bernhardus Schönbergius, Mareſchallus & præſes Saxoniæ, cui mortuo in Vigilia Divi Ægidii, qvi eſt pridie Calendas Septembris, in inſula Rhodo, poſtero die factæ ſunt exeqviæ, ſepulto in cœnobio Divi Auguſtini, miſſis tam in arce, qvàm in aliis templis ſolenniter celebratis, tum pro Bernhardi, tum aliorum animabus, qvi in hac navigatione dura & difficili è vita migrarunt, de conſvetudine & opinione illius temporis.

Johannes Mergenthal, qvæſtor Alberti ærarius, is ſcilicet è cujus itinere religioſo, noſtro propoſito inſervientia huc tranſtulimus. Præter hos Othoà Schidingen, eqvitum auratorum dignitate conſpicuus, cujus inter ſanctam terram & inſulam Cyprum, cadaver in mare projectum eſt in reditu. Fuit in hoc comitatu Henricus à Mellerſtad, juris utriusq; Doctor: Valentinus Schmidebergius Medicus: Henricus à Starſchedel: Henricus Pflugius Zebiccerenſis: Georgius à Miltitz: Rodolphus à Bunau: Gerhardus Marſchalg: Ditericus Schleinicius: Johannes Minguicius: Henricus & Heyda ab Erdmansdorff: Joannes à Bernſtein: Walcigi filius, Wigoldi frater, Henrici nepos, qvi morte interceptus eſt prope ab inſula Cypro, cum è Palæſtina reverterentur:

Digitized by Google

terentur; Jano Hugnicius: Otho Pflugius ex eorum familia, qvorum ſedes Strelæ eſt, ad Albim, qvæ diſtat æqvo à Miſnia & Torga intervallo: Henricus Loſerus natu minor, nam & natu erat tum grandior, cujus mentio fit in literis ſcriptis 1485. de qvodam contractu inter ipſum & ſenatum Torgenſem: Henricus & Johannes Malticii: Georgius à Cocceritz, qvæ familia qvondam Welæ habitavit ad Albim, dimidio ſupra Pirnam milliario: Verùm ea arx nunc planè diruta eſt, vix apparentibus ruderibus. Henricus & Godſchalcus ab Embden: Conradus ab Ammendorff, in navi haud longè à Rhodo fato functus, & in inſula ſepultus. Ditericus Fribergius: Godſchalcus & Johannes à Woldorff: Johannes à Planitz, qvi & ipſe in reditu mortuus eſt: Balthaſar Greuſingius: Ditericus Zigelheimius: Fridericus à Trotauu: Caſparus Sack: Henricus à Feilſch: Ditericus à Stonzſch: Caſpar à Rechenberg: is cum vix in aditu Alpium acceſſiſſet Oenipontem, morbo implicitus, moritur.

In Comitatu principis Hennebergii præcipui nominis & exiſtimationis fuit Eberhardus à Brandenſtein, relictis in inſula Corcyra, jam perluſtratis ſanctæ terræ locis religioſis: Georgius Marſchalg: Johannes Caſpar à Leuuenberg: Johannes Frindsbergius: Ludovicus ab Halſperg: Sifridus Steinius: Caſpar à Foſtenberg. Wilhelmus à Wolffſtein.

Nec prætereundi fortasſis ſunt alii, qvi etſi non omnes ſtirpe fuerunt nobiles & inſignibus, aut ætate atq; dignitate clari: laude tamen pietatis, & tolerantiæ non videntur defraudandi: Cujusmodi ſunt Martinus Romanus præfectus Zuiccavienſis, è celebri Romanorum familia, qvos metalla Schnebergenſia ditarunt: Lambertus Cronebergius civis Lipſienſis: Jacobus Salmannus Magdeburgicus: Petrus Fol Lipſicus: Johannes Müntzerus: Ludovicus Geulenhoferus Zuiccavienſis, qvi iter hoc deſcripſit, ut teſtatur Albinus Electoris Saxoniæ Hiſtoricus: Petrus Welſerus Auguſtanus: Henricus Buſmannus Alberti miniſter Modonnæ, qvæ olim Methone fuit, mortuus ibidemq; ſepultus, in Peloponneſo, qvæ recentiore nomine Morea eſt: Wiſantus Ranguicius de familia nobili: Johannes Bruno & Mathias Forbergerus proviſores: Nicolaus Unteruoctus Interpres: Caſpar

 Mer-

Mergenthal & ipſe nobili ortu Qvæſtoris agnati ſui miniſter: Nicolaus è Ratſchatiorum ſtirpe: Otho à Tzſchoppritz: Prætereo non paucos: nam miniſtri fuerunt in univerſum XXIX. Principum: & alii XXVI. nobilium: Et inſuper ſeptendecim, qvi cum ſua nave primùm veherentur à ſe conducta, importunitate nautarum, Saxonis navem conſcenderunt: è qvibus Theobaldus & Bertholdus Steinius, qvorum ille domum non eſt reverſus, defunctus in reditu: Johannes Goldaccerus: Hugo Barsbergius Eqves auratus, Henricus Nothafftius. Adhæc è diverſis diverſarum nationum provinciis ingens numerus: Germani, Bohemi, Poloni, Vandali, Ungari, Batavi, Carinthii, Selandini, Burgundi, Galli, Angli, Sueci, Inſubri, Itali, Græci, Syrii E Candia, qvæ olim dicta fuit Creta, Rhodo, Cypro: Et fœminæ qvatuor, harum duæ è Cypro: tertia Olomucenſis virum ſecuta, qvarta Görlicenſis Sileſia. Hæc prolixius fortaſſis, & non absq; tædio delicatis, erunt tamen, qvibus hæc enumeratio non eſt futura ingrata: Revertor autem ad iter, unde digreſſa eſt paululum oratio, perſecuturus ea, qvæ inter eundum acciderunt. Bambergæ ab Epiſcopo obviam profecto acceptus eſt Albertus officioſiſſimè, &, qvæ tum temporis præcipui amoris ſymbola fuerunt & argumenta amicitiæ, reliqviis Divorum luſtratis deducente honorificè hoſpitem gratum Epiſcopo, Bamberga diſcedentes, contenderunt Beyersdorffium ſub ditione Marchionis Anſpachii oppidum, proſeqventibus ipſos Johanne Comite Wertheimenſi, Bertholdo Hennebergio, Norinbergam usq;: qvo convenit eos honoris cauſa Philippus Comes Palatinus, natu minor, & Otho dux Bavariæ, qvibus gratificatus, ſe detineri paſſus eſt XIX. menſis Martii diemq; conviviis lætum exegit. Steina euntı XXI. obviam venit Epiſcopus Eichſtetenſis per qvatuor milliaria, neq; ullum humaniſſimæ benevolentiæ, qvod tum qvidem potuit præſtari, officium omiſit: neq; deſiderari paſſus eſt qvicqvam, ut Ludovicus Palatinus Ingolſtadii, Albertus dux Bavariæ Pappenhovii, qvi tum cum poteſtate erat, ſedemq; Monaci ad ripas Iſaræ habebat. Placuit autem ſubſiſtere Monaci XV. Martii, qvod & dies ſacer eſſet, & ſuum adventum Duci non ingratum animadverteret, roganti etiam ut moraretur: nec parum

officie-

afficiebatur urbe, deſcriptione ædificiorum nobili, & ſitu non inamœno: Non deerant cantores, Muſici, qvi vel viva voce, variè inflexa, ſonos harmonicos ederent, vel omnis generis inſtrumentis hoſpites exhilararent: Erant organa, qvæ follibus inſpirata, imparibus tibiis, qvaſi fiſtulæ in ordine diſpoſitis, diſtinctos ſonos mirabili varietate edunt. Non deerant, qvi teſtudinibus citharis, agili manu fides ſollicitando aures mulcebant, aut ſpiritu tibias inflarent. Præter cæteras enim ferè familias illuſtres Domus Principum Bavariæ id peculiare habet, tanqvam prærogativam, ut Muſica mirificè capiatur, ejusq; artifices munificè foveat: VII. Calend. Aprilis ad montem ſanctum divertit, duce ipſo Bavaro cœnobio lautisſimo atq; elegantisſimo, cui præſidet Abbas dignitate Principis, ordinis Divi Auguſtini: Vidit hic qvoq; reliqvias Sanctorum, qvibus neſcio qvid religionis, & virium ineſſe, impiè perſvaſa, credidit ſuperſtitioſè ætas ſuperior. Sudarium ibi aſſervari perhibent, qvo in horto in lucta ſua inenarrabili guttas ſangvineas abſterſerit filius Dei: & cerni adhuc colorem cruentum audent impudenter affirmare: Præterea ſtolam ab ipſa ſempervirgine Maria Johanni Evangeliſtæ contextam: & mappam menſæ inſtratam, ea veſpera, qva ultimam in his terris cœnam paſchalem celebravit Chriſtus: partem Calanticæ Mariæ: faſciam qva in cruce idem tectus, maculis ſangvineis: Fragmenta crucis: tum particulas coronæ è ſpinis conſutæ: clavum, qvi fuit cruci infixus: crucem aliam, qvæ cœlitus miſſa fuerit Carolo Magno: Et multa alia: auro omni atq; argento incluſa. Has monachorum profligatisſimorum impoſturas legenti mihi in mentem venit commemoratio jucunda Dn. Georgii Fabricii, exponentis ſuis domeſticis iter ſuum Italicum: is inter cætera narrabat, veniſſe ſe ab Oſtio, qvo ex urbe excurrerant, ad tres illos fontes, qvos fabulanrur ortos ex ter repetito ſaltu capitis Divi Pauli, interfecti à Nerone: è qvibus bibentes, interrogati cur id facerent, qvia, inqvit, ſpatis hìc appenſis aſſcriptum videmus, immunem à febri futurum anno uno, qvi ex uno biberet fonte: annis tribus, qvi ex omnibus. Tum monachus, hæc rudibus, inqvit, ſcripta ſunt, & imperitæ plebeculæ, ut metus ei aliqvis religioſus injiciatur: prudentioris eſt, his ni-

Digitized by Google

hil moveri, qvia vana ſunt. Affirmavit & hoc, contemplantes vidiſſe templum, & cui eſſet dicatum, qvæſiviſſe, per Deum, ſacerdos reſpondit, ignoro: repertiſſe autem aureis literis: Templum SS. Nirei & Achillis. Qvicunq; ii divi ſint, turpe eſt eos à præſide neſciri. Qvid igitur de traditionibus iſtiusmodi ſit ſentiendum, patet: qvod diſputare, nec inſtituti noſtri ratio patitur, neq; opus eſt, qvandoqvidem toti nunc mundo proſtant impia impiorum hominum commenta. Redeo igitur ad rem: A monte ſancto Nauenaviam, & hinc profecti Inutrium finibus appropinqvarunt Sigiſmundi Auſtriaci, veneruntq; Oenipontem IV. Calend. Aprilis: abſente verò Archiduce, hoſpitibus adventantibus in occurſum miſit uxor Ducis, Leonora regis Scotiæ filia, Marchionem Badenſem, ſumma elegantia exqviſitè ornatis, qvibus excipiendus erat hoſpes, conclavibus: Eoq; ſe contulerunt Chriſtophorus & Wolffgangus Bavariæ duces: comitati Albertum Sterzingium via difficili, & montibus aſperis: hinc prætereuntes Brixam urbem Epiſcopalem, & Cluſam, pòſt Pozam acceſſerunt, eoq; venit ſalutaturus hoſpitem, natum è patrui Erneſti filia, Sigiſmundus Auſtriacus, princeps liberalisſimus: eodemq; Chriſtophorus dux Monaci, & Johannes Novi fori, diemq; IV. Non. Aprilis hilarem duxerunt, deditq; Sigiſmundus, beneficentia celebris, Saxoni honoris & benevolentiæ pignus aſturconem: Wilhelmo Comiti mulam: Johanni Morgentalio præfecto rationibus ærarii gradarium. Pridie Non. Aprilis, Alpium, Italiam à Germania dirimentium via ſuperata, & montibus horridis, atq; etiam qvibusdam in locis, periculoſis nonnunqvam, non longè à Tridento, urbe in plano ſita, Epiſcopus adventantibus occurrit. Acciderat anno hunc proximè præcedente, eo die, qvi Paſchatis feſtum antecedens memoriam celebrat cœnæ Dominicæ à Chriſto jam jam mortis, & qvidem omnium maximè abominandæ, ſupplicium acceſſuro inſtitutæ, ut Judæi, jurati religionis Chriſtianæ hoſtes, ſangvinem Chriſtianum deſiderantes, ablegarent ſuæ profesſionis hominem Tobiam, cæteris audaciorem & ad facinus paratiorem: is in angiporto conſpicatus eſt Simeonem puellum ad fores ſedentem, hominis pauperis filium, qvi annum nondum fuerat tertium egreſſus, for-

mæ

inæ elegantis, & floridæ : Judæus puero arrepto, & ſub pallio abſcondito in pedes ſe conjicit celerrimè : ad ædes Judæorum gradu citato accelerans, ex compoſito ſine mora recipitur : Occultatur infans aliqvandiu, ne ab inqviſituris, ſcelus deprehenderetur, & dum inſtrumenta , qvibus opus erat, pararentur, & ad cædis ſocietatem convocarentur reliqvi. Ad facinus inſtructi, primùm genitalia pueri abſcindunt, & ſangvinem promanantem phialis excipiunt: deinde è malis vulneratis ſangvinem eliciunt, hinc è cruribus, pòſt è pectore, & brachiis aliisq; membris ſubula & ſcalpello inciſis, ut copioſius cruor efflueret. Ne verò qvid turbarum, & vociferationis è dolore cieretur , linteo faucibus obturatis, vocis viam intercluſerunt. Deprehenſi in ſcelere Judæi, & facinoris convicti, corpore inverſo ſuſpenſi & combuſti ſunt: combuſtis unà canibus, qvos diritate referrent : & comburendis tribus, qvi in carcere tum detinebantur, ad VIII. Idus Aprilis, anno 76. Superſtitioſè autem ſervarunt cadaver, corpus pueri,& venerabundi advenis cupientibus videre monſtrant, numeroq; divorum accenſent, interq; martyres collocant, & altari in templo Beatæ virginis impoſitum , atq; ſarcophago reconditum magno concurſu & admiratione, ex miraculis, qvæ illi affingunt Pontificii, ſanctè colunt.

Lautè habiti & perqvam officioſe tractati ab Epiſcopo , in hortis ordine conſitis, & venuſtiſſimè exornatis: VIII. Idus Aprilis , poſtqvam pridie ejus diei in qvadam taberna divertiſſent, ſeq; tum demum peregrinari intellexiſſent, ſub cœlo alio, ex vino fumoſo, cibo craſſo, lectis, diverſis ab his, qvibus aſſueti erant in Germania, aut etiam aliis paulò lautioribus Italiæ locis, Veronam tandem ingrediuntur, obviumq; habent ante urbem præfectum Veneti ſenatus, & eqvitatu exqviſite ornato, tubisq; & tympanis lætum ſonantibus & adventum ſibi ejus principis, cujus fama rerum in primo ætatis flore geſtarum , etiam in Italia percrebuerat, gratulantibus. Præſes Venetus, lagenas aliqvot vini Malvatici , hypotrimmata , candelas ex cera candidiſſima eaq; conſecrata confectas, Saxoni miſit, declaraturus cùm ſuam illi, tum ſenatus Veneti , cujus vicem gereret, benevolentiam. Eſt ea urbs ſub ditione Venetorum , appellata ab Diterico rege,

qvi qvòd delectaretur vehementer ejus urbis amœnitate, Veronenſis ab ea cepit dici: qvanqvam ſunt, qvi à fortisſimo Gallorum duce Brennone nuncupatam contendant: interluitur fluvio Atheſi, ex Alpibus orto: dives ſolum, tritico, oleo, vino, pecoribus, lapidicinis, fluminibus, ſtagnis, lacubus aqvarum ſalubrium ſcaturiginibus: nobilitata etiam ingeniis alacribus & excitatis: nam in ea urbe nati Cutullus, Hieronymus Fracaſtorius.. Nobilis eſt duabus arcibus, altera Atheſi, extremam vallem placido curſu riganti penè imminet: Altera editiore loco, ſubjecta urbis mœnia deſpectat. Erant tum adhuc conſpiciendæ arcis Diterici, mira arte extructæ, reliqviæ, ſed fœdè collapſæ, qvæ incelebantur à mulieribus, qvæ pudicitiam, ſi qva ea eſt ſemel abjecta, publicè proſtituebant: qvæſtum corpore facientes. Ut ad dexteram paululum deflecterent, rogatu factum eſt Margaretæ conjugis Friderici principis Mantuani (cujus familia cum Marchionum dignitate & titulo eſſet, poſtea Franciſcus Ducis appellationem à Carolo V. impetravit) qvæ ſoror erat Eliſabethæ conjugis Erneſti Electoris, fratris hujus Alberti: à qva humanisſimè invitabatur. Urbi appropinqvantem Saxonem Fridericus filius Ludovici Mantuani è Barbara Johannis Marchionis Brandenburgenſis filia, eqvitatu ſtipatus ſplendido, in arcem deducit: ingreſſo portas & ſocrus & nurus, gynæceo pone ſeqvente, de adventu gratulantur, omnia conclavia regio luxu, tapetibus, & aulæis mira arte egregiè contextis circumdantur: nec qvid humanitatis & officii prætermittitur. Accingens ſe ad iter, qvod inſtitutum habebat, enixè rogante Bavarica, & monente, ut qvieſcendo paululum vires colligeret, inſtare enim viam lutoſam & impeditam: utq; eqvos continuis itineribus exhauſtos reficeret, morem gesſit amicis. Qvinto Idus, ut facilior eſſet profectio, viis inſtauratis, & in foſſis terra ingeſta juſſu principis Mantuani, inde profecti ſunt, itinere laborioſo admodum & cœnoſo, & prætereuntes cœnobium inter Mantuam & Mirandulam magnificè extructum, & munificè locupletatum, profesſione ordinis Divi Benedicti, à qvo & nomen ei factum eſt, nonnihil recreati humanitate Cœnobitarum, Mirandulam iverunt, excepti à Comitibus, & horum conſiliariis atq. aulicis perqvàm comiter. Bono-

niam

niam ubi pervenerunt, urbem ambitu qvidem amplam, verùm minus ſplendidam, duros repererunt hoſpites, & parum officioſos cives, qvemadmodum & in nonnullis aliis urbibus Italiæ, qvæ qvondam in illa diſſenſione inter Imperatores & Pontifices, diſtractæ fuerunt, aliis Gibellinorum partes ſeqventibus, qvi dignitatem tuebantur imperatoriam, aliis Guelphorum, qvi pontificum autoritatem: Etenim, poſtqvam non ſine ſumma difficultate, perreptaſſent montes, & pluviis toti madidi, Saxa & ſcopulos montis Apennini viciſſent, Scarpariâ profectis Florentiam, idem uſu venit. Nec verò mirum, ſiqvidem hæc urbs dominationis appetens nullo non tempore ad principatum aſpiravit: ideoq́; exoſos habuit eos, qvi Imperatorum jura defendenda ſuſcepiſſent: neq; erat obſcura Alberti gloria, qvi in ipſis primæ juventutis annis Imperatoria ſibi majeſtate nihil duxit antiqvius, nihil ſanctius: Scribit autem Mergenthalius, autor hujus itineris, notatu eſſe dignam: primùm urbem ipſam, qvæ ſit venuſta admodum, & ſaxis ſtrata qvadratis, ſpatioq; vaſto & amplo: Et qvidem convenit hoc cum eo, qvòd præcipuis Italiæ urbibus peculiaria ſunt attributa epithera, ut dicantur Venetiæ urbs ditisſima: Mediolanum maxima, Genua ſuperba, Florentia venuſta, Bononia fœcunda, Ravenna antiqva, Neapolis nobilis, Roma ſancta & caput Chriſtianæ ſanctitatis. Deinde arcem Epiſcopalem & baſilicam, pulcherrimam & ornatisſimam è ſolido meroq́; marmore extructam, in qva tum pridie Paſchatis, horam circiter ſextam miſſa celebrabatur in *Divæ Mariæ*, qvod templum dicatum eſt monachis profitentibus autorem ſectæ ſuæ Divum Benedictum, celebrabatur autem tanta populi freqventia & feſtivitate religioſa, qvanta eſſe poteſt vel maxima: Die ipſo, qvi ſacer eſt reſurrectioni ex mortuis filii Dei, incideratq; illo anno in XVIII. Calend. Martii: Miſſæ intererant ſummæ in baſilica, præſidente Vicario Epiſcopi: Epiſcopo verò ad latus aræ conſidente: & Laurentio Medice ad aræ latus alterum, è regione Epiſcopi, ſacris intento: qvi Saxoni conſpecto id honoris habuit, ut cum ſacra peragerentur, juxta ſe collocato digniorem locum tribueret. Et ſacris abſolutis Antiſtitem Saxo adiit, manuq; porrecta honorificè compellatum ſalutavit. Domus Medicæa plena dignitatis & magnifi-

Digitized by Google

magnificentiæ: laqvearia aurea, opere inteſtino veſtiti parietes, menſæ & riſci cupresſini: hortus triplici deambulacro, qvam latè qvamq; longè patebat, racemis vitium eductis altitudine ulnarum triginta. Domui adjunctum templum ambitioſè ornatum ingenioſisſimis imaginum picturis, ſignis, ſtatuis, reliqviis, aris, inaurata, auro incruſtata, artificioſa omnia: Cœnaculum lacunari egregiè cœlato, & à nobilisſimis ſtatuariis, pictoribusq; exqviſitisſimè decoratis conclavibus omnibus: Armamentarium tam præclarè inſtructum, ut ſatis inde armorum ſuppeteret viris qvingentis: reditus ſingulis horis æqvabant, ut ſermonè vulgi ferebatur, aut etiam ſuperabant, ducatos XIII. qvæ ſummam faceret redituum unius anni ducatos 113568. Vixere hoc tempore fratres duo, Julianus & Laurentius: in qvos conſpiratione facta ſævitum eſt crudelisſimè pôſt biennium, Anno 1478. à Principibus nonnullis, & Cardinalibus: & Julianus qvidem ſcelerate eſt in ipſo Divæ Liberatæ Franciſco Salviato Euchariſtiam celebrante obtruncatus: Laurentius verò vulneratus impetum primum ſuſtinuit; pôſt verò tandem è manibus latronum evaſit. Noſocomia in ea urbe ſunt non pauca, ſed unum omnium opulentisſimum ad S. Mariam, in qvo qvatuor ſunt Medici, qvorum alter morbum cognoſcit, alius ſcribit rationem medicamentorum: cæteri perpetuò ægrotis aſſident, ut incrementa, decrementa, κρίσεις, συμπτώματα morborum accuratè obſervent: Eſtq; myropolio optimè inſtructum, qvatuor cameris diſtinctum, ne qvid deſideretur, ne qvid non ſuo ordine collocetur, ne ſit, qvod conqveratur vel pauperrimus; tanta autem diligentia, mundicie, cautione omnia curantur, ut, qvod reqvirat præterea, nemo habeat: lecti ſunt purisſimi, miniſtri qvàm plurimi: locus amœnisſimus: templum minimè deforme, cœmiterium commodum. Hæc penè virtus unica eſt, qva præ cæteris nationibus Itali laudem merentur, videlicet hoſpitalitas: qvod ægrotis omnibus ad ipſos divertentibus aditus patet: Ac memini Georgium Fabricium dicere, ſtatuere ſe, hac beneficentia hactenus iram Dei inhibitam, ne univerſam Italiam everteret, in tanta omnium ſcelerum licentia, libidinum fœditate, impiarum opinionum blaſphemia, & infandæ idololatriæ, indies incrementa capientis, abomi-

Digitized by Google

abominatione. Civibus id peculiare fuit, ut eligerent viros duo-decim, qvibus rei ſumma, & publica adminiſtratio committebatur: hi menſes duos continuè in curia agebant, neq; inde deſcendere, aut communicare conſilia cum aliis fas erat: neq; acceſſus cuiqvam, ne conjugibus qvidem dabatur: habebant ſua ſinguli conclavia, habebant binos miniſtros, qvorum opera uterentur. Qvia verò erat dies ſacerrimus, ingredi templum iis tunc licebat, feſto paſchatis, præcinentibus tubicinibus viginti: decem miniſtris ſceptra argentea præferentibus: Senatores ipſi trahebant ingens agmen Servorum, ipſi demiſsis infra ſuras palliis ex holoſerico erant conſpicui. Mores ſenatorum præ ſe ferebant faſtuoſam ſuperbiam: nam obviam facti Saxoni principi externo, ne ſalutare qvidem dignati eum ſunt, & magiſtratus mores ſeqvebantur cives importuni & inhumani, atq; difficiles, inprimis hoſpites, qvorum alter ad ſignum Leonis euntibus Romam ligna æſtimavit florenis XII. homo nefariè improbus: alter in reditu, illo longè deterior, ad Coronam aureis Rhenanis totidem. Pertæſi mores urbis iniqvæ, Senas abeunt, patriam Pii II. Pontificis Maximi, urbem maximam, cœli temperati & aëris ſalubris, puellis elegantisſimis, & mulieribus formæ liberaliſſimæ nobilem: celebrem Academia: Baſilica itidem marmorea ſumptuoſiſſimè exædificata: Xenodochium habet poſt ſe relinqvens Florentinum longiſſimo intervallo, qvantumvis ditiſſimum, à qvo nemo excluditur. Inſignia Pii II. cujus Pater à plebe fuerat è Republica ejectus, ſeq; cum reliqva nobilitate contulerat ad fundum gentilitium Corſinianum Vallis Urciæ oppidum (ut ſcribit Platina) multæ ædes oſtentabant, honori ſibi ducentibus civibus tantum alumnum, cui totus orbis Chriſtianus ſe ſubmiſiſſet. Hinc qvoqve moventes thermas ingreſſi ſunt, nihil tamen moræ nectentes, mox Aqvam pendentem, in plano ſitam: inde Viterbium, ubi Diva Roſa ſepulta creditur: ibiq; orto tumultu in hoſpitem Italum, & Germanum, eoq; compoſito Saxonis prudentia, rectà contenderunt Romam, qvam, comite Weiſſenbachio Doctore Juris, qvi venientibus occurrerat, acceſſerunt XI. Calendas Aprilis, emenſi milliaria centum nonaginta ſeptem. Cum autem propè ab urbe abeſſent, dimidio ferè milliari, obvios habuerunt Volcmarum principem Anhaltinum

Digitized by Google

Decanum Bambergenſem, Doctorem Mellerſtadium, & alios conſiliarios principum Saxonicorum, Romam miſſos, ab Ernesto Electore, ut Erneſtus, Electoris filius, qvi ſuffragiis Cleri & totius Capituli Magdeburgenſis conſenſu in locum Antiſtitis defuncti Friderici, è familia Comitum Beichlingiorum, electus fuerat, ante annos legitimæ ætatis diſpenſatione pontificia, adminiſtratoris autoritate, & nomine confirmaretur. Præter hos urbe exierunt legati Comitis Palatini: qvos Cæſarei ſeqvebantur: hos Cardinales circiter triginta qvatuor, aut etiam plures: poſtremò Hieronymus Comes fori Cornelii, è cujus ſorore Violentina Raphaël Diaconus Cardinalis Divi Georgii, nepos Sixti IV. Pontificis, pôſt biennium conjuravit contra Julianum & Laurentium de familia Medicæa: Superabat eqvitum numerus 1500. Qvi omnes adventum Saxoni ſunt gratulati: Elapſis fermè horis qvatuor, qvibus, porta ab exeuntibus occupata, foris detinebantur, in urbem ſunt deducti, in Domum Germanicam: eratq; is dies Dominicus Qvaſimodogeniti in primitiva Eccleſia dictus, & Dominica in Albis, ab iis qvi candida veſte induti, Eccleſiæ inſerebantur: die ſeqventi per Curatorem aulæ ſuæ Pontifex Alberto Saxoni miſit, vinum, Zeam, gallinas & alias animantes, multaq; menſis ſecundis ſervientia. IX. Calend. Aprilis, qvi dicatus erat & feſtus memoriæ Divi Georgii Cardinalem adiit Mantuanum, conclavia intrans, velariis veſtita acu pictis, adornata lectis, panno ſcutulato velatis: tribusq; andronibus ita continuatis, ut alium alius ornatu varii generis excelleret, qvorum interiorem Cardinalis tenebat: Pauca collocuti familiariter & amicè, palatium ſummi Pontificis ambo petunt, utq; acceſſus ad Pontificem eſſet honoratior, & auguſtior, triginta abollas holoſerico obductas fieri curaverat. Duce igitur Cardinali, & aditum parante, Sixtum IV. adeunt, Albertus Dux, & Wilhelmus Comes Hennebergius: verba facit Mellerſtadius orator: Princeps flexis genibus, de more temporum, oſculatus pedes Pontificis, ejus ſe ſanctitati commendavit humilimè & devotè: cui benignè & perqvam promptè pollicitus omnia eſt Pontifex: Alberto enim, & qvicunq; ejus ductu viam hanc ſacram inirent, annum ſalutis & gratiæ clementisſimè aperuit, & leniore etiam atq; faciliore, qvàm

fieri

Digitized by Google

fieri conſveverat aliis, veniæ cauſa eò confluentibus, pœnitentia, omniq; crimine atq; pœna liberos & immunes pronunciavit, neq; omnia adire ſupplicando templa, qvæ cæteri peregrinatores adire ſolebant, ſeptem ſcilicet primaria, neceſſe fuit, ſed ex his ſolummodò qvatuor, Joannis, Mariæ, Petri, Pauli: & qvidqvid petere in mentem venit, ſive indulgentias, ſive qvid aliud, nullam repulſam tulit. Omnibus ritè peractis, reliqvi intromiſſi ſunt miniſtri & comites, qvi oſculo dato pedibus Pontificis, benedictionis papalis facti ſunt compotes. O diram illam & execrandam beſtiam, ô infernalem meretricem, qvæ divino & ſoli Deo debito, honore, blaſphemis mendaciis, ſibi arrogato, adorari vult: qvæ reges potentisſimos philtri calice dementavit: XVII. Cal. Aprilis Hieronymus Comes Fori Cornelii, qvæ aliâs eſt Immola, operas jungente qvodam propinqvo ipſius, certamen eqveſtre edidit, in gratiam hoſpitum, more Italico, per triduum: Ipſe indutus erat veſte Attalica aurea: tegumentum & inſtratum eqvi auro intertextum, phaleræ aureæ: Curſores ſedecim Damaſcena ornati veſte: cæteri vel ſcutulata, tela auro diſcreta, vel qvisqviliata, vel precio non inferiore. Concurrerunt decem & novem: ſinguli vicies: Munus præcipuum, honoris cauſa, non meriti, Comes tulit, veſtem precioſisſimam acu pictam: donum huic proximum, auro intertextum nobilis Romanus: tertium ſericum ἱμάτιον coccineum Regis Neapolitani aulicus, natione Germanus. Nihil non magnificum fuit & exqviſitum, ſed apparatus plus artis habuit, majoremq; movit admirationem ornamentorum precium, qvam in congreſſu aut alacritas aut celeritas. Tertio Calend. Maij valedicturus Pontifici admiſſus ſolus eſt cum Hennebergio, & oratore ſuo Mellerſtadio, humanitatemq; ſingularem expertus: & deducente eum ex urbe Cardinali Mantuano, & aliis Epiſcopis, poſtridie Sutrium, pòſt Faliſcos petierunt, qvi ſunt hodie Italis Monteſiaſco, nobilitatos tumulis Divæ Margaretæ & Julianæ: hinc ad Aqvam pendentem, inde Thermas, ubi laverunt, qvemadmodum & antea: Senis pernoctarunt, urbe Hetruriæ: non malè accepti ſunt ſumma civium voluntate à Caſinatibus, popularibus Divi Benedicti: eorumq; ſtudio mirificè eſt delectatus Albertus. Etenim inſtituebant choreas: virginibus pa-

Digitized by Google

riter & mulieribus concinnè ad certos modos & numeros definitos, ex inſtituto & conſvetudine gentis, ſaltantibus, nunc pedibus lentiùs, nunc concitatiùs promotis; mira agilitate, & motu corporis vario: paſſibus nunc longioribus, nunc brevioribus: Et qvia novum id erat, & in Germania inuſitatum, hypotrimatibus & vino, qvandoqvidem alio modo non poterat, id ſibi magnoperè placere princeps declaravit. Florentinis idem animus in ducem erat, qvi dudum: Bononienſes, qvia Roma, ubi peſtis graſſabatur, venerant, ne admittere qvidem in urbem Germanos peregrinatores volebant: igitur ulterius profectus in tabernas, qvas vocant Tordulam foſſam divertit, eqvis remotis, conſcenſoq; navigiolo, Ferrariam venit, ædificiorum deſcriptione & domorum elegantia admirandam. Decantata verò toto terrarum orbe Aula Ducis, cujus ornamentis, picturis, conclavibus, hortis nihil ubiq; aut præferendum aut conferendum putabatur. Urbs ipſa ſpacio ampla, plateis latiſſimis & longiſſimis, ſitu præclara: populoſa civium freqventia: palatiis decora: Terra eſt paluſtris, ſolum vini & frumenti non admodum ferax, ſed mercium commutatione ditiſſima: ſita ad Padum fluvium, in qvem triginta flumina feruntur, orta ex Apennino monte, mediam Italiam ſecundum longitudinem dirimente, & ex Alpibus ante urbem hortus eſt muro lapideo circumdatus, ambitu trium milliarum Germanicorum, refertus feris varii generis: ab urbe ad hortum euntes via ducit lapidibus ſtrata coctilibus per qvartam fermè partem milliaris Germanici, ad latus utrumq; arbores proceræ umbram præbentes euntibus; & ferè contiguæ: nec longè ab horto cœnobium, Carthuſianis dicatum. Ne qvod benevolentiæ ſignum Saxoni declararetur, inde factum fuit, qvod alter fratrum principium Hercules Eſtenſis tum abeſſet, penes qvem erat gubernationis jus, alter ſibi non eſſe integrum audere qvidqvam, urbanè admodum & ſcitè prætendebat: Relicta Ferraria VII. Idus Maij, diſcedentes, & Francam Villam delati, eqvis omnibus, qvorum uſus in mari nullus erat futurus, ut potuit, divenditis in taberna, cui Regem nomen fecerant, pernoctantes, Venetiis IV. Idus Maij, à primariis urbis ſumma humanitatis ſignificatione, & officiorum prolixa pollicitatione accepti ſunt: dato hoſpitio juxta templum Divi Marci,

Digitized by Google

Marci, viri boni & erga exteros haud difficilis. Actis ibi diebus qvinq; promittente navigationem expeditam navis patrono, dies alios ſeptem in navi detinebantur: Unde facilè conjectura capi potuit, qvalis eſſet patronus: nihil minus facturus, qvàm qvòd, Deo & Cœlitibus, divisq; invocatis, ſanctè juraverat. Nam antequam ſolutis anchoris navigaret, hac forma eſt uſus: In nomine ſpiritus ſancti, auſpice & duce itineris hujus ſancti, vir nobilis Andreas Contarenus Donati filius Venetus navem promittit, & promiſſam tradit viris prudentibus & honeſtis, Johanni Brunoni, & Mathiæ Forbergero, & horum Comitibus in Palæſtinam, terram ſanctam abeuntibus, hac lege: Tradit Patronus navis Contarenus, & præſtiturum ſe bona fide promittit, navem firmam & probè munitam, & armis inſtructam, reliqvisq; neceſſariis, pro eo ac conſvevit urbs Veneta: Promittit unà ſe iturum qvam primùm, niſi tempeſtatum & cœli injuria prohibeatur: Iturum unà architectum, fabrum lignarium, naupegum, remigiorum artificem, octo ſocios, ſedecim ſagittarios, ſcribam, & huic adjunctum alium librarium, tonſorem, focarium, emiſſarium, præfectum cellæ vinariæ, coqvum, coqvi miniſtrum: binos in tranſtris remiges. Atq; hi apti ſint ad navigandum, rerumq; ſibi commiſſarum periti: neq; è navi qvoqvam ſe moveant: Promittit appulſurum ſe ad qvemcunq; portum, urbem, oppidum, dux velit, aut alii comites: moraturum biduum, aut, ſi ita videatur peregrinatoribus, etiam triduum, inter eundum, & redeundum. In terræ ſanctæ littore expectet Nauclerus, dum loca ſancta inviſerint univerſa: aut, rebus expeditis, ſi placeat, octidui moram trahant: In qvacunq; navis parte fas ſit mare transmittentibus agere, qvod libeat: nihil moleſtiæ onerisve exhibeant nautæ peregrinantibus: Vinum ne deſit, ne deſit panis dulciarius, inter prandendum, inter cœnandum aliàs. Aqva curetur, ut ſit recens & limpida ad coqvendum, & ad vinum diluendum: Culina Saxonis nautæ abſtineant: Empturis vinum, aut aqvam allaturis, comites duos patronus addat, ne qva in pericula, neu in inſidias incurrant. Cellam peculiarem & occluſam tradat vino reponendo: caro conditanea ne ſit rancida, ne mucoſa, in culina locus relinqvatur, ad qvem nulli acceſſus ſit. Præbeat ligna, & reliqva foca

 alendo

Digitized by Google

alendo neceſſaria: mappas mundas vel omnibus, vel certè primoribus: Venetiis curſum dirigat Anconam; ſocios cæteros & naves recipiat, Brunonem & Forbergerum: permiſſum ſit, ſi libeat, recipere in naves homines CX. Hæc juratus promiſit patronis: Qvi ſi falleret, mulctam ſibimet indixit Ducatorum mille: & ſuperioribus hanc addidit conditionem, neminem alium paſſurum ſe navem conſcendere, non aſſentientibus principibus. Principes vicisſim patrono ſe numeraturos pollicentur qvatuor millia ducatorum: Verùm hac lege: Tria millia & qvingentos ut ſolvant anteqvam è portu exeant: qvingentos tùm demum, ſi inter navigandum, nullum ex nautis omnibus remigibus, ſagittariis, famulis deeſſe deprehendant: ſi deſit, ex ea pecunia parent in Slavonia: Qvod ſi plures CX. recipi voluerint principes, patrono ut ſatis fiat, ſic tamen, ne precium excedat ducatos XVI. in portu terræ ſanctæ ſolvendum: & ne qvis malum ſibimet accerſat: qvod ſi fecerit, moderatos ſe reducturum ſalvos. Utraq; pars conditionibus ſubſcripſit, easq; ratas habuit: contra qvas faciens, impenſas ſolveret, & damnum acceptum ſarciret, ſine recuſatione. Conſentit patronus, pollicentur ſui principis nomine Johannes Bruno, & Mathias Forbergerus, qvibus poteſtas conſtituendi omnia & paciſcendi cum nauclero, de vecturæ precio, parandi viaticum, emendi qvibus opus eſſet, in navigatione tam longinqva & diuturna data erat. Qvam egregiè fidem ſolverit nauclerus, id argumento eſt, qvod contra pactum, anteqvam naves ingrederentur, ultra IV. M. ducatorum, à ſingulis naulum poſtulavit XXXIV. Ducat. Venetiis, ne qvid remoræ injiceret navigationi expeditæ, providè curarunt omnia, emerunt pernas, farcimina, carnem bubulam ſale conditam, linguas bovinas, gallinas, ſturionem conditaneum, aureolas marinas, lupos ſalitos, rhombos, butyrum, ova, oleum, poma, mel, caſeos, acetum, piſa, milium, ſimilaginem, farinam avenæ, crimnon, hordeum, amygdalas, uvas paſſas grandiores, paſſulas minores, pyra, vinum, Malvaticum, culcitras plumeas, & lectos, 190. Ducatis, panes dulciarios conditos Zaccaro, Saccarum candidisſimum, varia τῶν πεμμάτων genera è Zaccaro, aromatibus, & his ſimilibus confecta, Zinziber conditum, nuces unguentarias, macim, aromata alia, crocum,

Digitized by Google

cum, piper longum, acorum, galangam, Zaduram. Præterea ſupellectilem domeſticam, lintea, candelabra, ciſtas, pelluvia, qvadraginta bombardas, pulverem bombardicum, malleolos, ſeras, lagenas, ſtaticula, funes, pateras, lanceas, frena, capiſtra, mappas, mantilia, ſerras, ſecures, ſal, ſmegma, orbes qvadras, urceolos, laternas, ſartagines, tyrocneſtin, ahenum. Prætereo multa, ad vitandum tædium: & tamen non omninò omittenda hæc putavi, qvæ recenſui, adductus hominis diligentia, qvi ipſe peregrinationi interfuit, & etiam minima accuratisſimè perſeqvitur, libras qvoq; & pretia in plerisq; commemorando.

Rebus itaq; omni ex parte diligenter paratis, & conſtitutis, mare ingrediuntur, die ſuperius indicato, anchoris ſolutis, & deductis navibus, rem plenam moleſtiæ, laboris, periculorum: qvam nemo aggreditur, niſi aut avaritia occæcatus, aut religione inductus, aut cupiditate cognoſcendi multa incitatus. Qvis enim temerè tempeſtatum injurias, nives, pluvias, ſcopulos, monſtra marina, piratas, errores, inediam, famem, ſitim, naufragium deniq; ſuſcipiat? in navis parte inferiori, ubi ſordes exhauriuntur, locus uni tribuitur palmorum trium minorum, ita ut contigui jaceant: in æſtate, æſtus immodicus: pulicum furioſa rabies: fœtor intolerabilis: nauſea moleſtisſima: murium copia noctu per os curſitantium: metus ab incendio & candelis incautè tractatis, cujus fuga in mari nusqvam patet, neq; enim pice illita reſtinguuntur: ſoporem turbant colloqventes inter ſe, aut canentes: morbo correptis in ſtrepitu & turba vivendum eſt, nec habent, ubi onera naturæ reddant: qvæ vel ſola cauſa materiam morbi præbeat. Mari ventis & tempeſtatum procellis commoto, & nave undiq; qvaſſata vi undarum & fluctuum, ebriorum inſtar alii pedibus vacillabant, alii proſternebantur. Cibus vilisſimus & craſſus, immundus & palato ingratus: caro qvaſi ſole indurata, panis aceroſus, mucidus, plenus gurgulionum: aqva nonnunqvam limoſa, nonnunqvam fœtida: vinum ex ſolis ardore tepidum, fumum exhalans, inſipidum: ſol ardentisſimus, aut pluviæ moleſtisſimæ: conclavia occupantem, odor graveolens cruciabat; ſub dio agentem, cœlum & aër macerabat: metuendum erat damnum à furacibus nautis: cædes & mors à Turcis mare reddentibus

Digitized by Google

tibus infeſtum: naufragium ab undis & ventis: terror ab aliis piratis: periculum a fœtore ægrotantium: obitus triſtis ſub cœlo peregrino: ſepultura miſera cadaverum ferè adhuc calentium, qvæ in mare conjiciebantur, & qvorum XI. ſpacio qvatuordecim dierum interierunt, nihil opis ferente medico: morbus violentus, è qvo paucisſimi convaluerunt: mora nautarum lentè, ſuorum mercimoniorum cauſa progredientium: malitioſa ipſius patroni negligentia, ex incuria affectata ſeptem vaſa vini è numero vaſorum qvinqvaginta perdentis, cùm, qvæ ipſe paraverat, ne unum qvidem effluerct aut rimas ageret: ad qvod acceſſit, qvòd, qvo majore deſiderio terræ tenebantur peregrinatores, eò minus curſum urgeret. Omnium igitur difficultatum remedium eſt ſola patientia. Hæc ſi cui videntur injucunda, is ſic habeat; commemorari à me, referente Mergentalio, ut oſtendatur, qvantos labores & qvæ adierit Albertus pericula, invicto animi robore adverſus omnes, qvæ incidere poſſunt homini, difficultates, ex ſincera in Deum pietate, & tolerantia rerum adverſarum, probè muniti, &, qvæ in illa ætate ab hoc Principe expectari potuerint. Progrediemur nunc in cœpto itinere. IX. Calendas Junii circa meridiem è portu Veneto ſolverunt, alteroq; die Parentium appulerunt oppidum ditionis Venetæ in Iſtria lignis & aqva navibus impoſita, Raguſa ad ſiniſtram relicta, Curzolam navigarunt, Venetorum Imperio parentem: cujus incolæ lingva utuntur Sclauonica: oppidum paruum in plano ſitum. Qvinto Idus Junii Corcyram delati ſunt, hoc tempore dictam Corfu, olim, ut eſt apud Homerum, Scheriam, pertinentem ad Græciam, in qva eſſe urbem ſcribit Mergentalius munitisſimam, & arces duas firmisſimas & in altisſimo loco poſitas: Qvi verò his annis eam viderunt, urbem qvidem adeò non munitam ajunt, plateis longisſimis, duabus areis, qvarum in una varia veneant; inſulam verò firmiſſimam omnium, qvæ ſub Venetorum ſint Imperio, ut Zacynthum, qvæ & Laſanto nunc appellatur; ditisſimam. Tertio Idus abeuntes è Corcyra, qvarto die poſt Modonam ſive Methonem appulerunt, urbem in ea parte Græciæ ſitam, qva hæc ex Iſthmo, in qva eſt Corinthus, olim omnium Græciæ totius ditisſima, utrinq; mari clauſa, unde Bimaris appellatur ab Horatio, in latum extenditur:

diciturq;

diciturq; hoc tempore Morea tota illa regio. Modona urbs validiſſima erat turribus, muris, propugnaculis ſub Venetorum jure, illa qvoq; ætate cum Mahumetes Imperator Turcicus 1471. Peloponneſum totam ſui juris faceret, Modona, Corone, Sonico, ſive Sonichio exceptis: qvas tamen annos viginti novem pòſt, Chriſti videlicet 1500. ſubjugavit: & ad eam qvondam urbem peregrinatores religioſi appellebant, nunc verò ad Inſulam Zacynthum: pertinuit olim ad imperium Conſtantinopolitanum, ſed hoc à Turcis everſo, Anno 1453. Qvarto Calendas Junii anno Friderici Imperatoris Occidentalis XIII. tanqvam ex naufragio tabulæ, ita urbes & provinciæ aliis aliæ obvenerunt. Idus Junii, qvo die memoriâ anniverſariâ recolitur ἀρτολατρεία, idolum illud Maozim, qvod vaſtat totum cultum Dei, & cujus cauſa arma in nos graſſantur Turcica, inſtituta ante annos 321. Anno Chriſti 1264. ab Urbano IV. in Candiam exſcenſionem fecerunt, qvòd cùm nomen urbis eſt, tum inſulæ, ſpacio diſtantis à Modona III. M. milliarium Italicorum, & parentis adhuc Veneris, cui hodie fecerunt nomen Candiæ, olim dictæ Cretæ: urbs populoſa & firma: inſula montoſa, ſaltuoſa, vallium plena: in qva nullum lignum creſcere dicitur præter cupreſſinum: neq; gigni animália aut morſu aut veneno noxia, ſerpentes, lupos, vulpes, utilia omnia ferè, cervo excepto: Provenit in ea vinum Malvaticum. Regnum olim fuit. Præfectus Inſulæ Venetus domum Alberto parabat, in qvam diverteret. Hic triſti rumore percellebantur peregrinatorum animi, fama percrebreſcente, captivos abductos tam monachos, cultores templi Dominici, qvàm Chriſtianos alios eò commeantes, à Sultano, neq; ulli dari acceſſum ad ſepulchrum ſanctum. Nec tamen inſiſtendum, aut retrò abeundum rati, ſed dubii inter ſpem & metum progreſſi, XI. Calendas Julii Rhodum attigerunt, nacti hoſpitium Hermani cujusdam nati Wimariæ. Eſt ea Inſula aëre, ſi qvis locus usqvam in toto terrarum orbe, temperato maximè & ſalubri, qvam à ſitu Pindar. Olymp. lib. 7. ποντίας vocat, in qva nunqvam cœlum ita nubilum eſt, qvin ſol appareat, omnium locorum in terris amœniſſimus, unde Rhodus ob pulchritudinem à roſis dici putatur, qvam equitibus ſacræ militiæ ademit anno 1523. Solymanus Turcarum Im-

perator, die ipſo natalis Chriſti. Aperuit autem Saxo ſummo Magiſtro ordinis, qvi eſſet, qvo tenderet, ejusq; petivit conſilium, tutumne cenſeret aditum ad terram ſanctam, an verò retro cedendum ſtatueret: Et verane eſſent, qvæ emanaſſent de fratribus Hieroſolymitanis, qvos Sultanus Ægyptius in captivitatem abduxiſſet. Lætatus qvidem fuit ſummus Magiſter adventu viri tam nobilis: Verùm tamen non parum doluit, in tempus adeò infelix & periculoſum viros bonos & religioſos incidere: ſibi non videri conſultum, tam præſenti vitam diſcrimini exponere: & inprimis arduum & anceps hoſtilibus armis terras infeſtas, & maria tentare. Saxo animo jamdudum concepto, & ad qvascunq; vices ſubeundas intrepidus, immotus in ſententia perſtabat, & qvamvis, ut fieri conſvevit, in deliberationibus difficillimis, hinc atq; hinc fluctuaret, vincebat tamen vis animi generoſi, humana omnia inferiora judicantis religione & cultu Dei. Itaq; in Cyprum Inſulam navigant, non ita longè remotam à Syria: ajunt enim qvondam continentem fuiſſe, terramq; ſolidam, cum Syria, inde verò abruptam, ut Sicilia ab Italia. Celebris eſt & obſervatu digna ſalis confectio: nam è palude ſal hauritur puriſsimus, & candidiſsimus, & ſoli expoſitus ſiccatur. Regnum tunc erat, ſed juris in eo nonnihil ſibi vendicabant Veneti, vel qvia ære illis alieno obſtricta regina erat, vel qvia inſidioſè, ſublato hærede, ad ſe conabantur transferre. Nunc occupata à Turcis miſerè ſervit, anno 1571. Hinc moventes nocte media, à longo orto ſole conſpectam ſanctam terram ſalutantes, hymnum continentem confeſsionem Auguſtini & Ambroſii, læta voce & animo cecinerunt. Ad littus appellentes non auſi ſunt terram conſcendere, expectandus enim erat per dies ſex ſalvus conductus. Nam pro certo affirmabatur, fratres Hieroſolymitanos, qvi capti fuerant, dimiſſos qvidem, ſed juraſſe tamen Sultanum, ulturum ſe illatas ſibi à Chriſtianis injurias primo qvoq; tempore. Ita differebatur conductus, metu minarum Sultani. Qvare, ut qvid certi cognoſceret, exploratores Saxo miſit monachum & alium miniſtrum ad Gardianum Hieroſolymitanum, ut qvid è re videretur, conſuleret. Horum neuter revertebatur. Nauclerus itaq;, &, qvem ſecum advexerant, ut ſacro fratrum Hie-

roſolymi-

Digitized by Google

roſolymitanorum ordini initiaretur, vel qvia maturabant reditum in patriam, vel qvia vim hoſtilem metuebant, Saxonem, ne qvid auderet, neu ſe hoſtili terræ crederet, dehortabantur ſedulò: Et cæteris qvidem non inconſultum videbatur, ab incepto deſiſtere, Græcorum exemplo, qvi de bello ad Trojam relinqvendo deliberabant, ne qvid tamen intentatum relinqveretur, nec temerè qvid fieret, à Nauclero mitti petit, qvi mir iſtro ſpeculatum ablegato nunciaret, niſi veniat, ſe qvamprimùm abiturum nocte proximè ſeqvente. Et qvidem Johannes Monachus, & miniſter eum comitatus, reſponſum tandem à Gardiano tulerunt: ſedecim annos ſe vixiſſe inter paganos, voluntates tamen illorum neqvaqvam ſatis habere perſpectas: Numerum peregrinatorum eſſe exiguum, viros nobiles & magnæ familiæ non ſatis reperiri conſilii. Si de ſe agatur ſolummodò, ſitq; dicendum qvod ſentiat, haud eſſe ſe tam abjecti animi, ut auxilii & defenſionis divinæ ſpem abjiciat. Iturum bonis avibus, ſentiri enim Deum præſentem, qvicunq; ipſo fretus etiam maximè ardua ſuſcipit: & humana ratione inexplicabilia qvæ videntur, ea ducente Deo fieri facilima. Qvibus auditis Albertus animo ad res magnas atq; difficiles ſumpto, aliis abitum & fugam turpem meditantibus, aliis etiam apertè ſvadentibus, conſilio habito, ſingulorumq; rogatis ſententiis, impatiens abitus in hunc modum locutus fertur. Qvanto capitis periculo hoc mare vaſtum adierimus, qvantos terreſtri itinere ſudores pertulerimus, vos, fratres, optimè noſtis, eadem ſcilicet experti: Nec verò ignotum eſſe potuit ulli, dum in patria qvietè adhuc & ſecurè ageremus, ex narrationibus eorum, qvi ante nos hanc navigationem & has difficultates exhauſerunt, parum fidei eſſe paganis iſtis, ſine lege, ſine Deo, ſine religione, ſine ratione viventibus, rapina ſeſe ſuſtinentibus more ferarum: qvibus nec juris aliqva umbra eſt. Neq; illud dubium, qvin aliis idem acciderit: veſtrumne igitur ſit communem fortunam recuſare, optare propriam, conſiderabitis, & rem altius atq; accuratius perpendendo examinabitis. Qvod ſi nulla alia re, niſi rumuſculis incertis, qvales mihi videntur, aut aliqvibus periculis, ſi qva ſint, retrò cedamus, virorumne id ſit, vos judicate. Cum gratulatione & votis nos proſeqvut iſunt

cives, cum amplexibus & felici omine dimiſerunt conjuges & agnati, cum diris forſitan & riſu iidem nos ſunt recepturi. Suſpenſi expectant, audituri de locis religioſis, de ea terra, qvam filius Dei ſuis calcavit veſtigiis, de ea urbe, qva in toto oriente nulla omnium ſplendidior: turpe foret frangi animis, ſi viri ſumus. Qvot mulieres (molles hæ natura ſunt) feliciter hoc iter confecerunt, nos vel mortem, ſi ita fors ferat, adire detrectemus? At, inqvis, alio revertemur tempore, tranqvilliore & commodiore: Qvid ſi terribiliora tum narrentur? Itane de nihilo & fruſtra tot labores ſuſtinuerimus, ut ſcilicet cujus cauſa eos pertulimus, id imperfectum relinqvamus, Qvid ſtultius, qvàm in arando, inutilia extirpando, occando, ſemen ſpargendo tuliſſe multa, æſtatis calorem & meſſis ſudores nolle perferre. Fruſtrane tot ſumptus fecerimus? Tergane vertamus, jam victores. Certum itaq;, fiduciâ divinæ miſericordiæ, qvidvis potius experiri, qvàm ante oculos poſitam Palæſtinam & pedibus noſtris tactam terram ſanctam relinqvere: ſi modò literas ſalvi conductus à præſidibus accepero, qvod aliis contigit. Qvi eſt me ſecuturus, hunc caſus complectar in omnes: ſin qvis eſt abjectiore animo, ei liberum fuerit, hîc expectare, dum luſtratis ſacris redierimus. Deus auſpex propoſitum noſtrum fortunet, & ſucceſſus det ſecundos, cujus ductu ad hoc delati littus ſumus. Qvatuor allatis publicæ fidei literis & animoſi Principis hortatu læti, omnes ire unà ardent. Numerato igitur tributo 16. Ducatorum à ſingulis, ut convenerat, miſſa celebratur, ſanctis omnibus & Dei omnipotentis ope, atq; ſpiritus ſancti auxilio & ductu in partem laboris vocato: navemq; egrediuntur peregrinatores, & in ſtabulum aſinorum numerati immittuntur, & ſuum ſinguli patrisq; nomen profesſi, ablegantur in cellam arcuatam. Joppe ſtatio navium, nobiliſsſima urbs qvondam fuit, nunc vocata Jaffa, extructa, ut ferunt, ante diluvium: ajunt omnium fuiſſe antiqvisſimam. Bis autem vaſtata & everſa à Templariis: Celebris eſt ex actis Apoſtolorum, qvibus Thabitam famulam eo loci Petrus ex mortuis reſuſcitaſſe ſcribitur, ibiq; aliqvantiſper habitaſſe: Eoq; Jonas confugiſſe creditur, juſſus ex mandato Dei prædicere exitium urbis Ninive.

Nunc

Digitized by Google

Nunc rudera ejus vix conſpiciuntur, fracta atq; diruta, & ſuperſunt duæ turres, & hypogea qvædam. Præſides juxta eam tentoria figunt: alii, pagani, audito, peregrinatores adeſſe, eò confluunt, & cibaria & alia deferunt. Hinc pedem nusqvam ferre cuiqvam licet, niſi paganorum conſenſu: In ſtabulo dum aſini adducerentur, ubi expectaſſent, Ramam tendentes, haud procul ab oppidulo aberant, cum barbari è pago ruentes, utriusq; ſexus & ætatis homines tumulum occupant, qva prætereundum erat, lapidesq; & ſaxa in advenas conjiciunt, dentibus frendent, & ſua lingva inconditum qvid iracundè ſonant. Rama olim floruit, & in hunc diem mercatura eſt freqventata, & abundat fructibus: abeſt à Joppe milliaribus duobus Germanicis: Qvinto Calendas Auguſti Ludiam veniſſe peregrinatores, ſcribit autor hujus Diarii, ubi capite plexus Divus fertur Georgius: ibi templum ſteterat, ut veſtigia indicabant, ſanè pulcrum: pars muri erat reliqva, non exiguæ altitudinis, & ara ſub hac ſpelunca, in qva Martyr truncatus eſt: diſtat inde hic locus dimidio milliari. Ramam inde revertebantur ob indulgentias, qvæ in poteſtate erant Ethnicorum: inde via plana & expedita primùm progrediuntur, in æſtu ſolis maximo: ad qvem poſtea accedebat via aſpera ſaxis, montibus difficilis, donec Emaunta veniretur, qvod caſtellum ex Luc. 24. cap. eſt notiſſimum. Antequam a. Hieroſolyma adirentur, Arimathæa, eſt, Samuelis ſepulchro nobilis, & Joſephi virtutibus celebris. Circa 4. poſt meridiem, ſanctam urbem adierunt, juxta cœnobium hoſpitium ingreſſi. Pridie Calendas Auguſti, fratres montis Sionis ſummo mane peregrinatores excitatos ad templum ducunt, juxta qvod lapis eſt, ubi Chriſtum in deliqvium animi incidiſſe fabulantur: ante templum qvatuor ſunt ſacella, fracta tamen, alterum dedicatum honori ſanctæ matris, ſecundum omnium angelorum, tertium Johannis Baptiſtæ, poſtremum Mariæ Magdalenæ.

Deſcendentibus per longam plateam ad domum S. Veronicæ, à templo ad dexteram eſt divitis Epulonis domus in hujus plateæ exitu, platea alia, in qva crux Simeoni Cyrenæo eſt impoſita: ad dexteram domus, in qva lamentabantur mulieres Chriſtum: eadem via ſacellum fractum in loco editiore, qvo ſtans mater, videns prætereuntem filium, in deliqvium animi incidit: nec longè

 inde

Digitized by Google

inde euntibus per fornicem offeruntur duo lapides, qvorum uni Chriſtus, alteri Pilatus inſiſtebat, cùm Judæis Chriſtum flagris cæſum & ſpinis coronatum oſtenderet: nec abeſt procul ludus, qvem freqventavit mater Chriſti: domus item Pilati, in qva nunc & judicia exercentur, è qva reus voce Pilati, & inſanis populi poſtulationibus, ducebatur ad ſupplicium: ad hanc nulli Chriſtianorum aditus datur, qvi muro inde arcentur: Ad ſiniſtram domus Herodis, qvæ ipſa qvoq; peregrinis clauſa eſt. Neq; longè abeſt piſcina probatica, cujus aqvam angelus Domini commovit. Item ad dexteram templum Salomonis, clauſum Chriſtianis: ad ſiniſtram ædes Joachimi & Annæ, Chriſtianis clauſæ. Hinc porta eſt extra urbem ducens, ante qvam Stephanus lapidatus perhibetur, in clivo montis, ubi adhuc lapis prægrandis conſpicitur.

Extra urbem hæc ferè ſunt: Torrens Cedron in valle Joſaphat, qvem tranſierunt cruce Domini uſi pro ponte multis ſeculis: In valle Joſaphat ſepulchrum Mariæ, ad qvam deſcenditur gradibus XLVIII. in ſacello admodum anguſto: Exeuntibus è templo XII. gradibus, offert ſe mons oliveti: hinc egreſſis oſtendit ſe porta aurea, per qvam invectus eſt Chriſtus in urbem die palmarum; locus, qvo captus fuiſſe perhibetur, lapidibus obſtructus eſt: in clivo montis Oliveti Mariam ad cœlos aſcendiſſe monachi nugantur, tradito Thomæ cingulo, cui Mariæ diſceſſus ſignificatus paulò ante fuerat, non longè inde, allato ramo oleæ, Mons oliveti qvaſi penu eſt omnium indulgentiarum, nomine totius Galilææ, qvam intrare, metu latrociniorum non eſt tutum. Aſcendentibus montem ad dexteram, fuit templum ingens qvondam, nunc verò vix rudera ſuperſunt: reliqvum Sacellum, in cujus medio lapis, cui veſtigium dextri pedis Chriſti, ad cœlos aſcendentis, impreſſum fertur, ſub ſacello tumulus Pelagiæ: Ad hujus montis radices ferè Chriſtus docuit: Beati pauperes ſpiritu. Eſt ibidem ſepulchrum Abſolonis: ad ſiniſtram rudera conſpiciuntur templi cujusdam, juxta qvod rapere voluerunt Mariam Judæi, cùm mortuæ funus efferretur: Hic delituit Thomas ille incredulus, donec ſurgeret Chriſtus à mortuis: neq; procul abeſt monumentum Zachariæ.

In

Digitized by Google

In monte Sion, gradibus tredecim deſcenditur in templum: ſub altari ſummo locus eſt, qvo cum diſcipulis Chriſtus comedit agnum Paſchalem: ad dexteram ara, ubi pedes lavit diſcipulis: ad ſiniſtram extra templum ſummum ſeu primarium ſacellum eſt, in qvo ſpiritum ſanctum effudit in Apoſtolos ſpecie viſibili. In templo ſacellum ſanctæ virginis: Juxta aram mediam locus, qvo die reſurrectionis ſe matri vivum exhibuit: ad ſiniſtram juxta aram crux ſtetit, longo tempore pôſt reperta. Ad dextram cancellis ligneis ſervatur incluſa pars columnæ, cui alligabatur Chriſtus flagris cædendus. Exeuntibus è ſacello rotundus lapis in medio perforatus, ubi ſpeciem hortulani indutus conſpectus eſt. Ulterius progresſis locus offertur tenebroſus & concameratus, qvo cuſtodiebatur Chriſtus, dum crux pararetur. In monte Calvariæ fovea reliqva eſt, cui inſerta crux fuit, Sacellum ab aliis ædificiis ſejunctum, & omni ex parte liberum, in qvo ſepulchrum eſt Domini, humile ſanè & parvum, orgyiam paululùm longitudine exuperans, undiq; marmore incruſtatum, ne qvid avellatur: ei templo nulla alia lux infuſa eſt, qvàm à lampadibus, qvæ materia perpetuo & æterno igni ſuppeditata foventur. Ante ejus fores ſaxum jacet, cui inſediſſe angelus dicitur, nuncius reſurrectionis.

A monte Calvariæ verſus occidentem deſcendendo, eſt Golgatha, in qvo apparet rupes illa, qva crux ſtetit, Euſebius libro 9. capite 6. à galgal, id eſt à volvendo, & à multitudine craniorum dicta. Diſtat autem mons Calvariæ, in qvo Chriſtus eſt crucifixus, ab urbe qvinqvaginta pasſibus, verſus Aqvilonem. Hunc montem Adrianus indidit urbi, muro cingens & mœnibus.

His ordine magnoq; ſtudio luſtratis pernoctare jubentur in templo à ſacerdote, apertè denunciante abſolutionem, & monente, ut ſe præpararent ad ſacram Synaxin, & ut ſinguli confiterentur: media nocte fratres ſacerdotes miſſam cantant, in ipſo monumento, & in monte Calvariæ, eamq; ad lucem usq; producunt. Sole exorto monachi, qvorum tenent lignea vincla pedes, ut ait Pontanus, in Calvaria miſſam cùm celebraſſent, ad ſacram Synaxin peregrinatores acceſſerunt, Calendas Auguſti: A

meridie

Digitized by Google

meridie in templo ad ſepulchrum Domini Eqvites auratos creavit Saxoniæ dux ſeptuaginta, gladio leviter decuſſatim feriens humeros, eiq; illum tradens, qvi creabatur, ut illo ritu admonitus pro defenſione ſui principis, religionis, ſubditorum, pacis, reipublicæ eo uterentur. His confectis reqviem (ſic Pontificii appellant cantiones funebres & nænias, qvibus defunctis, qvietem precantur) canebant fratri cuidam, ſocio itineris, in monte Calvariæ mortuo. Dimiſſi è tumulo Bethlehemum abeunt, qvod diſtat Hieroſolymis milliare unum cum dimidio: media via congeſtus eſt acervus lapidum, in modum aggeris, ubi ſtella iterum Magis apparuit, diſcedentibus Hieroſolymis. Non longè domus Eliæ: locus unde ductus Habacuc: Domus à Jacobo ædificata poſt reditum è Meſopotamia, qvò è patria fugiens Eſavi fratris minas & tyrannidem fugerat; tumulus item Rachelis ex partus difficultate mortuæ.

Bethlehemi templum eſt Mariæ virginis, pulchrum & venuſtum: deſcendentibus ad ſiniſtram gradus viginti ſpelunca offertur, qvam Divus Hieronymus incoluit, religioſæ meditationi & verſioni ſacrorum Bibliorum ex fontibus Hebraicis intentus: incoluiſſe autem fertur annos ſexaginta ſex: ibidemq; mortuus & ſepulturæ mandatus: Alii ſpecum fuiſſe ſcribunt, in qvo natus fuerit Chriſtus, eò recedente Maria, qvod in publicis hoſpitiis non eſſet locus. Ad aram primariam alia eſt, in qva circumciſus eſt Chriſtus conſvetudine & ritu ceremoniarum veteris teſtamenti: ad ſiniſtram ara itidem alia, ad qvam Magi munus ſuum adornarunt, Chriſto infanti offerendum. Si deſcendatur, per gradus undecim, ſpelunca conſpicitur, ſacello egregiè ornato & conſtrato marmore: ad dexteram ara, juxta qvam Maria Chriſtum eſt enixa: neq; procul inde locus præſepis ad aræ dextrũ latus, in receſſu interiore. Innocentes infantes in loco concamerato aſſervantur.

Tertio Non. Auguſti montana petuntur, domus Zachariæ, qvæ Bethlehemo abeſt milliari uno, ad qvam ſpelunca eſt, in qva Johannes Baptiſta latuit metu Herodis. Ad radices ferè montis fons, prope qvem mutuo complexu ſe invicem ſalutarunt

Maria

Digitized by Google

Maria & Eliſabeth. Zachariæ templum nunc à paganis abrogatum, factum eſt ſtabulum aſinorum & boum,

Reverſi in urbem, in templo iterum pernoctarunt.

Abeſt Jordanis fluvius ab urbe ſeptem milliaria Germanica: metuentes autem pagani hoſtium incurſiones, ſalvum conductum peregrinatoribus negabant.

In domo Caiphæ lapis repoſitus eſt ille grandis, qvo munitum fuit Chriſti monumentum: præterea ſacellum & ara.

Vallis Siloë fontem habet profundiſſimum, ex qvo faſcias lávit virgo Maria. Ibidem à Manaſſe diſſectus Eſaias ferra lignea, & ſepultus eſt in agro empto de pecunia cruenta & ſangvinaria.

Bethaniæ domus Mariæ Magdalenæ diruta eſt parietinis tantùm apparentibus: in reditu ad urbem domus Marthæ: hinc paulum digresſis occurrit domus Lazari, qvi à Chriſto in vitam fuit revocatus ἤδη ὄζων τεταρταῖος: cujus domus ſedem occupavit templum nobile ſepulchro Lazari.

Cûm non pateret acceſſus ad Jordanem hoſtilibus incurſionibus infeſtum, iterum per vallem Joſaphat tranſire placuit, ad templum Mariæ.

Octavo Idus Auguſti, nocte concubia, & ferè media itineri accincti, dimidio fermè viæ ſpacio confecto, ante ſolis ortum, circiter horam ſecundam, Rhamam redeunt, numerari hoſpitium prius occupant, juſſu paganorum præbentium cibum & aqvam: Hic totum diem detinebantur, qvod non conveniret nauclero cum paganis de mercede pro aſinis meritoriis, & aliis. Accedebat impedimentum aliud abitum avidè urgentibus. Nam fama percrebuerat inter ethnicos, fuiſſe inter peregrinos reges duos, qvibus inveſtigatis mulctam importunè poſtulabant à nauclero, qvi eam rem diſſimulaſſet. Ut verò tandem res dirimeretur, ducibus paganorum patronus tres veſtes qvisqviliatas, & aureos aliqvot promittit: cæteris præmia peregrinatores pollicentur, darent modò operam, ne qvid moræ abire feſtinantibus injiceretur. Eodem die vis orta à qvibusdam apoſtatis Mamaluchis, tumultus cauſa extitit in hoſpitio, ut fores obicibus & repagulis eſſent muniendæ adverſus violentam impresſionem.

Qvinto Idus præter mercedem, honorarium poſtulantes pagani, qvorum aſinis uſi peregrinatores fuerant, extorſerunt à ſingulis ducatum cum dimidio. Ad pagum ubi ventum eſt, undè tumultuosè antè proruperant viri pariter & mulieres, puerıq; & ſenes, iracundis animis vultuq; torvo, lapidibus iterum peregrinatores impetunt, verbera infligunt, manticas, aſcoperas auferunt, ex aſinis excuſſos deturbant, tanta violentia, ut nec ullum ducem veriti, viam ſauè longam inſeqverentur, nec ſpes eſſet celeritate evadendi, aſinis, prò ſua natura, pedes lentè moventibus. Ita ægrè ſub ſolis occaſum Joppam pervenitur, & vix obtinetur magnorum munerum pollicitationibus, ut principem, qvem ſolum incolumem omnes optabant, nautæ transmitterent, primariis Joppæ pernoctantibus perqvam plurimis, qvadraginta ferè, qvi die demum ſeqventi ducem ſunt ſecuti. At ne tum qvidem navigatio, ut ſperabant, ſucceſſit, detento patrono à paganis, ne qva tamen vis illi fieret, qvod in ejus ſalute ſuam qvoq; ſalutem conſiſtere non dubitarent, armis nonnulli & gladiis, ſi certandum fortè & dimicando qværendus abitus eſſet, inſtructi, patronoq; ſuppetias allaturi, ab hoſtibus immanibus undiq; circumvento, naviculas duas conſcenderunt, & ad littus redeuntes, excenſione facta, dimicarunt, ut vix tandem, multis paganorum vulneratis, patronus navem aſcenderet. Etiamſi autem polliciti fuerant ei peregrinatores honorarium, 50. ducatorum, eo tamen ipſe ſua ſe improbitate privavit, adductis in periculum vitæ cunctis peregrinatoribus. Omnibus verò paratis III Non. Auguſti, ſole jam declivi ad occaſum contendente, vexillum ſacrum navi eſt affixum, &, repetito hymno Divorum Auguſtini & Ambroſii, alacri animo, immani littore relicto, anchoris ſublatis, ſolverunt. Vix è conſpectu terræ ſanctæ in altum vela læti dederant, cum ejus diei veſpera moritur Otho à Schidingen, eqves auratus, & qvia à terra remoti erant, nec qvando appulſuri eſſent ſciebant, ac ne licebat qvidem, neq; ad ſiniſtram, neq; ad dexteram appellere, hinc Turca, inde Sultano Ægyptio minas intentante, eratq; maris unda commota & fluctibus agitata, qvæ ſævitia ſua curſum inhibebat; nec ferre cadaver auram æſtivalem poterat: mediæ ſcilicet æſtatis, qva ſol geminatis radiis, dum per eadem loca qvæ

aſcen-

Digitized by Google

aſcendendo calefecerat antè, calorem intendit, in mare projicitur. Decimo ſexto Calendas Septembris, Cypri urbem Salinas appellunt. Regina Cypri, per viros ſelectos, eqvites duos auratos, ducem excipit, & ſi qvibus hominibus egeat, promptè offert: qvos gratus accipit. Inter Cyprum & Rhodum mare undoſum non caret periculo, eſtq; navigandum per ſinum flexuoſum, neccurſus eſt toto mari, qvo Venetiis Palæſtina aditur, periculoſior: unde factum eſt, ut die demum vigeſimo nono Auguſti (morati autem fuerant ad vigeſimum usq; propter nauclerum, ſua ibi tractantem) Rhodum attingerent. Qvo audito ſummus Magiſter ordinis XXX. eqvites ad littus ablegat, qvi ſplendore regio humaniſsimè Saxonem exceptum, in ædes magnificè tapetiis & lectis ornatas deducerent. Saxo arcem aſcendit, viſurus Sanctorum reliqvias, qvas ibi cuſtodiri, Pontificii improbè nugantur. Nam monachi fumum imperitæ multitudini vendentes, aſſervari in illa arce perhibent: Brachium Johannis Baptiſtæ, brachium Blaſii, Georgii, Stephani, brachium & manum Catharinæ, Claræ, Thomæ: Os è cadavere Antonii: caput unius ex undecim millibus virginum, corpus Euphemiæ: fragmentum crucis, de qva filius Dei pependerit, paſcha noſtrum factus: Nummum ex iſtis triginta, qvibus venditus eſt juſtus, qvem vendebant filiis Iſraël. Crucem æneam è pelvi conflatam, è qva diſcipulorum ſuorum pedes Chriſtus lavit: qvæ crux ceræ impreſſa, & in mare conjecta, ſedare tempeſtates, & motos fluctus componere, anili ſuperſtitione, creditur. Conſpectas ajunt duas ſpinas è corona Chriſto impoſitas, qvarum unam ſingulis annis florem die paraſceues producere fama fuit. Hæc de cruce ænea, ex Breitenbachio referimus, qvi circa annum 1403. in Palæſtina cùm fuiſſet, iter ſacrum deſcripſit. Is verò Mergenthalius, qvem nos ducem ſeqvimur, unam tantùm ſpinam nominat, eamqve florere dicit, eo etiam die, qvo terræ conditus eſt Chriſtus, & additidem procerum cornu unicornis.

Summus Magiſter ordinis, benevolentiam erga hoſpitem, religionis profeſſione ſibi conjunctum declaraturus, Saxoni gallinas miſit, perdices, lepores, columbas, capras, panem, & id genus alia eſui apta. Ea veſpera mundo valedicens, è vita exceſſit

Bernhardus è nobilium Miſnenſium Schönbergiorum familia. Sepultus eſt die ſeqvente in cœnobio Divi Auguſtini, factæq; ſunt & in arce & in omnibus templis inferiarum exeqviæ: Sepultus ibidem eſt Conradus ab Amendorff, qvibus, ut etiam cæteris in hac peregrinatione mortuis, ſolutæ ſunt exeqviæ. His exactis noctu rurſus mari ſe committunt, curſumq; Modonam verſus tenent, urgente id promiſſum Saxone, qvod dederat Nauclerus, ſe recto curſu progreſſurum, qvòd diu in Cypro morati eſſent; multum contrà tendentibus nautis, ut in Candiam, qvæ Creta eſt, irent, qvæſtus ſui cauſa. Inter Candiam & Modonam, in aëre circumferri ſupra aqvas viderunt qviddam inſolitum, formam & ſpecimen referens piſcium: Piſces autem eſſe narrantibus nautis, vero ſimile non videbatur, qvia novum erat & inuſitatum hominibus noſtris. Sed poſteà è datis Principi dono, piſces eſſe alatos didicerunt, qvos, qvia alati ſunt, χελιδόνας appellant, de qvibus Geſnerus: Ad lapidis jactum inſtar volucris evolant, ne piſcium majorum præda fiant. Noctu iis partibus internis, qvæ rubræ ſunt, coloris jucunditate & ſplendore ſandaracham vel cinabarim ſuperantes relucent, videnturq; candentes carbones ore ferre. Madonam allapſi, circa veſperam Henricum Buſmanum, nocte præterita mortuum, ſepelierunt, habitis exeqviis. Ventis uſi ſunt adverſis, cùm è Modona noctu ſolviſſent, qvibus navem in alias atq; alias partes raptantibus, neq; patronus, neq; nautarum qvisqvam certus erat, aut ubi aut qva ferrentur: difficili tandem & ancipiti navigatione Corcyram deferuntur XVI. eluctati magno conatu è tempeſtatum procellis. In ea inſula naves duæ erant, inq; iis mercatores, petentes commerciorum gratia Alexandriam: horum primarii duo Saxonem adeunt, de reditu gratulantur, qvæ fama ſit narrant, rumorem emanaſſe Venetiis, ipſos omnes captos & ductos Alcairum: magnumq; ex ea re eſſe luctum. Diſceſſere tùm à noſtris Belgæ, Britani, Mediolanenſes, cum honorifica valedictione, & ſtudii atq; officiorum ſuorum delatione: dubia fortuna XII. Calendas Octobris Corcyra relicta navigarunt Corſulam usq;, ibiq; qvieverunt unum diem: Calendas Octobris proſpero & ſecundante vento, & ad voluntatem fluente, prove-

cti

cti ſunt: die altero tempeſtatem veritus Nauclerus, renitentibus & principe & pluribus, curſum vertit intra duos montes, & navem firmavit jactis anchoris: nocte concubia tanta tempeſtas orta, tanta fluctuum & ventorum vehementia fuit, tantæq; pluviæ, ut anchoræ duæ validiſſimæ fractæ diſſilierint. Qvód ſi in alto deprehenſi fuiſſent, judicio patroni, ſine fato ſingulari, fieri non potuiſſet, qvin naufragium paſſi, in univerſum omnes interiiſſent: duravit hæc procellarum agitatio, ſollicitis & de vita dubiis omnibus ad diei tertii meridiem: tum, Parentium non auſi metu peſtis, qvæ ibi graſſaretur, qvarto Non. Octobris Rovinium veniunt, parvum oppidum, ditionis Venetæ, celebre ſepulchro S. Euphemiæ, qvam leones veriti ſunt attingere. Inde in portum Venetum, cum dulciſſima acclamatione omnium mari vaſto ſuperato appulerunt. Ibi tum timens ſibi Nauclerus genibus flexis veniam ſupplex petit, ſi qva ſit in re offenſus princeps: reductam à ſe ejus illuſtrem Celſitudinem per tot tantasq; difficultates ſalvam & incolumen. Intercedebant etiam fratres, ne vindicaret injuriam princeps, at ille triſtior aliqvantulum & durior, ſe facturum dixit, qvod æqvum foret: relaturum qvalem meruiſſet gratiam & præmia. Tædio longinqvæ navigationis ſtudio ardebant & cupiditate terræ, itaq; parum erant ſolliciti de ſarcinis. Senatores Veneti & Ducis, & ſuo nomine principi de reditu gratulati, donarunt ipſi hypotrimata, candelas, incenſa, aromata, Zaccarum &c: ut moris eſt. Iterum Andreas Vedraminus, ordine 71. Dux, miſſis illuſtribus viris Genteleonibus ex ordine ſenatorio, ſuam illi prolixè offerebat benevolentiam, addita excuſatione, impediri ſe medicamentis, qvibus ratione valetudinis uteretur, qvò minus conveniret ipſum, petere autem magnoperè, ne ejus Celſitudo id ſiniſtrè accipiat. Deſtinatam à ſe domum, principe non indignam, qvò divertat, non facturum, qvin qvamprimùm poſſit, officii cauſa eum accedat & benevolè colloqvatur, amicitiamq; contrahat. Reſpondit per Mellerſtadium Saxo, ex longinqva peregrinatione ſe rediiſſe, veſtes tam ſuas, qvàm comitum detritas, nolle prodire in publicum: conduxiſſe in loco ab hominum freqventia remotiore hoſpitium, ut ſolus ſit: veſtibus refectis, noviſq; comparatis, aditurum ſe du-

cem. Pridie idus Octobris dux, univerſo ſenatu comitante hoſpitium Saxonis accedit: qvibus obviam egreditur Saxo, & utriq; ſe invicem officioſisſimè ſalutant. Erat dux ſtatura procera, ætate grandi: unde Saxo fertur dixiſſe: Eligi à venetis duces, ſervitu iaptos, qvi videlicet ſecundum leges gubernent, iisq; teneantur. Præſentibus omnibus ſenatoribus pro defunctis miſſam celebrari curavit: hinc ſupplicationes fieri, pro itinere feliciter confecto, qvibus peractis demonſtrarunt fiſcum, & theſaurum ex gemmis, auro, margaritis, multis annis, collectum, tanti precii, ut vix æſtimari poſſit: pateræ ſunt ex ſmaragdo, adamante, Jaſpide. Libuit Paduam excurrere, urbem amplam, Venetæ ditionis, cujus cives Venetos imitati, fuere humaniſſimi. Venetiis digreſſi, navi vehuntur Meſtrium: Taruiſio ubi abiiſſent itinere trium dierum, nunciabatur Turcas vi maxima invaſiſſe ditionem Hamburgenſem: homines ex agris in urbem cum ſuis confugiſſe fortunulis. Exploratoribus miſſis, qvi id certò cognoſcerent, Arnſteinium & Solcenmarkum exuſtum refertur, damnaq; terris tam Cæſaris qvàm Epiſcopi illata infanda: qvod ſi, re non ſatis cautè cognita, iter continuaſſent, in copias hoſtiles incidiſſent. Qvarto Calend. Novembris Kinbergi, ſylvam barbarum tolli curaverunt. Audito, redire peregrinatores, obviam Saxoni veniunt 50. eqvi, ex aula Imperatoria: & Neuſtadio occurrit cum magno comitatu Maximilianus: & ejus conjunx Maria, cum ſuo gynæceo, curribusq; tribus auratis gratantes reduces, cum ſumma & honorifica ſalutatione. Ad ſignificandam lætitiam concurrebant decurſu ludicro aulici, & idem eos comitatus & exoptatiſſima gratulatio usq; ad arcem celebravit. Imperator ipſe comitaturus Saxonem ad hoſpitium ab hoc prohibetur: Ne qva deeſſet materia lætitiæ III. Non. Novembris nuptiarum ſolennitas inſtituitur, juncta è gynæceo pediſſeqva aulico cuidam, cum apparatu magnificentisſimo, qvi reges decet. Cùm enim honore ſint eminentiores, ſplendore etiam cæteros ut anteant oportet. Poſtridie nuptiarum Decurſio militaris inſtituitur: Nam pro muneris præſtantia, & gradus excellentia, non leves magnorum principum luſus eſſe convenit. Concurrunt igitur Saxo, Hennebergius, Mansfeldius, Zigelheimius, Albertus à Maria Maximiliani

conjuge

conjuge monile retulit, cum materia, tum arte eximium, qvæ coram nonnulla petenti, nihil recuſavit, abunde pollicita omnia: Et abituro Imperator ſeptem pocula donavit inaurata, Maximilianus verò tres eqvos præſtanti forma, phaleris ornatiſsimos: adjunxitq; diſcedentibus duces eqvites qvingentos, per Honfeldam, Milçoviam, Ambſtetam, Ebelsbergum: Et venerunt Purbachium, patriam clariſsimi Mathematici, Georgii Purbachii inde denominati, præceptoris Johannis Regiomontani, ſub dominatu Comitum Schaumburgiorum, qvorum unus obviam principi prodiit: hinc Scherdingum, ſub ditione Bavari Ludovici, pôſt Brunoniam, liberaliter accepti à principe: deinde Burghuſio imminentibus propè ab oppido occurrit gratulabundus in prato Georgius dux Bavariæ, & Georgii conjunx Ameleis ſoror Alberti, magno cum comitatu mulierum: de curru & eqvis utriq; deſcenderunt: pôſt multa vota, & gratulationes blandiſsimas, arcem Saxo occupavit, ſic volente Bavaro & biduum ibi moratus, duobusq; donatus monilibus die Eliſabethæ, Comite Georgio Novumforum: hinc Landshuttam proceſſerunt: & Ludovicum ducem non ſatis firma valetudine utentem acceſſerunt & perqvàm benignè tractatus, donatusq; Albertus duobus eqvis generoſiſsimis, IX. Calendas Decembris Ratisbonam ingreſſus eſt Epiſcopus Eichſtetenſis, principem bellicoſum, & armis gaudentem, armis donavit, non ignarus, munera, qvibus qvisq; delectatur, ea eſſe gratiſsima. Hac etiam urbe poſt ſe relicta, qvia diuturnior abſentia deſiderium patriæ movebat, die Divæ Catharinæ Ambergam ingresſi, qvamvis reditum ad ſuos maturantes, tamen poſtridie retenti ſunt, ab Othone Comite Noviſori, & Philippo Palatino, nec inhonorati abierunt, pignus benevolentiæ & amoris principibus qvidem ſingulis eqvum dantibus, Ducis verò conjuge monile, non exigui precii. Tertio Calendas Decembris, qvi erat pridie Andreæ, non parvo numero a licorum & ſatellitum muniti Vunſidelium deducebantur, juſſu Marchionis, metuentis inſidias à Plauenſi principe: Erneſtus autem, qvi unicè fratrem amabat, cum qvo à primis annis vixerat conjunctiſsimè, percepto rumore de fratris exoptatiſsimo reditu, Olsnitium usq; obviam ei proceſsit, comite Misnenſi Epiſcopo, & poſtqvam alter alterum in conſpectu habuit,

buit, de eqvis ſe demittentes, in mutuo amplexu diu hæſerunt, qvaſi prætermiſſos fructus ſvavitatis, pietatisq; præteriti temporis omnes exacturi: Cal. Decemb. Zviccaviam introeuntibus mirifico ſtudio omnium ætatum & ordinum, incredibili concurſu totius urbis, à ſacerdotibus, monachis, ſcholaſticis, ſenatoribus, plebe, virginibus, mulieribus, cum vexillis, ſacris, cereis, Divorum reliqviis, hymnis, obviam itum eſt, deducentibus reduces in templum Beatæ virginis: ſimiliq; ſtudio à Chemnicenſibus. Tertio Decembris adventus eorum eſt expectatus ante urbem in plurimam usq; noctem, qva oppreſſi retrò qvidem ceſſerunt, nihilominus, pluribus locis qvàm qvadringentis ignes undiq; relucebant, & lampades, cum in domibus privatis, tum publicis compitis: Nec cedebant ulli Fribergenſes honeſtiſſimo occurſu ſuam erga principem bonum declarantes obſervantiam. Usq; adeò mentes ſubditorum occupat magiſtratuum pietas, & in ſui amorem atq; charitatem excitat erga inferiores æqvitas. His ad urbem Dresdam appropinqvantibus, præter Alberti ipſius, & Erneſti Electoris conjuges, omnes cives cum plauſu campanarum ſonitu, cantibus & lætiſſima gratulatione ad arcem usq; redeuntes ſunt proſecuti, & publicè actæ gratiæ pro ſalvo & felici reditu principis. Sic mille viarum terra, mariq; periculis ſuperatis divino ductu, domum reductus eſt, Nonis Decembris, permenſus Germaniam Magnam, Italiam, mare Adriaticum, Jonicum, Creticum, Syriacum, Palæſtinam, novem menſibus. Etſi autem non ſum neſcius potuiſſe hæc multò ornatiora fieri & copioſiora, ſi deſcriptionibus geographicis adumbrata, vetuſtioribus hiſtoriis amplificata prodiiſſent: tamen nudam eamq; ſimpliciſſimam & veriſſimam expoſitionem ſeqvi malui, earum rerum, qvæ illo anno, in qvo verſata fuit narratio noſtra, acciderunt, qvàm è Breitenbachio, Helſtrichio, Seidlitio, Johanne Ehrenbergio, Daniele Ecelino Arovienſi tranſcripta coacervare: non qvòd horum tolerantiam aut ſtudium reprehendam, digni enim ſunt qvorum fama ad poſteros transmittatur: Sed qvia ipſa ſimplex veritas, ſine ullo fuco per ſe delectare lectorem poteſt, & ſuam unicuiq; laudem cenſemus relinqvendam integram. De toto verò itinere religioſo, ejusq; cauſa, de Divorum reliqviis, de ſacris locis luſtratis,

ſtratis, qvid ſit ſentiendum, rectè ii ſtatuent, qvibus verbum divinitus patefactum fidei norma eſt: qvo docemur, unicum eſſe ſacrificium, unicum opus, qvo cœlum meremur, ſacrificium filii Dei, induentis nos indumento juſtitiæ, & hæreditatem vitæ æternæ, ſua morte acqviſitæ, credentibus imputantis.

Venio ad bellum Ungaricum: niſi Europa fato qvodam ſiniſtro afflicta fuiſſet, arma Turcica inhibuiſſet & toto Danubio ejeciſſet Mathias. Hic enim Turcis terrori erat, qvos ad exemplum Johannis Hunniadis patris ſui, viri fortisſimi, & muri inſtar contra impresſiones Turcicas, fatigavit: ſed impeditus eſt ejus impetus, & ardor nonnihil reſtinctus bellis Chriſtianorum principum domeſticis, & ambitione. Nam Fridericus Imperator, Matthiæ iniqvisſimus, qvacunq; ſanè ex cauſa, noſtrum nunc non eſt inqvirere, ac ne in proclivi qvidem, conjugium regi, qvod appetebat, negabat, & regnum Bojemiæ conferens Vladiſlao Polono Matthiam præteribat, fœderibus fortè confiſus Bojemicis & Polonicis. Qva re cætera ſapientisſimus Imperator, minus cautè, virum bellatorem offendens, & in proceres Auſtriacos ſeverior, Auſtriæ & Germaniæ bella attraxit ferè exitioſa, & Turcis ad vexandam Ungariam occaſionem præbuit. Nam Mathias anno 77. in Auſtriam irruens, obvia qvæq; usq; ad extremos Bavariæ fines vaſtavit, & ſubegit: Viennam obſedit, Imperatorem ad conferenda ſibi regni Bojemici inſignia adegit, fruſtra expectantem auxilia à Polono, collata antea Vladislao, ut juri ſuo in regno Ungariæ renunciaret, Imperatori extorſit. Initæ ſunt rationes pacis, ſed induciæ potius ſunt judicandæ. Qvia dum viveret Mathias, domo Auſtriaca felicior & potentior fuit. Etſi enim reconciliati ſunt Imperator & Ungarus, tamen anno ab hoc, qvo hæc geſta ſunt, tertio per legatos Auſtriam vexavit, qvòd corona Ungariæ eſſet transportata in Germaniam, qvam repetebat, etiam morbo articulari æger, & anno 85. Viennam, poſt diuturnam obſidionem, occupavit. Nova civitate obſidionem adhuc ſuſtinente, qvæ & ipſa tamen longius anno armis cincta Mathiæ ſe dedidit. Fridericus Imperator, qva ratione rebus lapſis, & in dies ſingulos in pejus fluentibus, ſuccurreret, ignarus: Vidit enim Mathiæ omnia cedere, torrentis inſtar, qvidqvid occurreret,

 proſter-

Digitized by Google

proſternenti, cōēgit comitia Norinbergæ, & injurias Mathiæ conqveſtus, qvo in periculo non tam Auſtria eſſet, qvam tenebat, oſtendit, qvàm reliqva Germania, cui Mathias gravis hoſtis & violentus immineret. Principes imperii primùm qvidem privatam hanc eſſe cauſam, ad Imperatorem, & Auſtriacos pertinentem, aſſerere: eamq; ob cauſam, iniqvam ſanè poſtulationem videri, ut ſumptus imperium conferret: neq; cum Imperio certamen eſſe Mathiæ, ſed cum familia Auſtriaca. Si qvid moliretur adverſus dignitatem libertatemq; Germanici Imperii, non defuturos, non modò non ſumptus, ſed nec ſangvinem & vitam qvoq; atq; ſpiritum, qvem vir qvisq; optimus patriæ & communi ſaluti debeat. Pòſt verò cùm hortationibus preces adderet, habita ratione dignitatis Imperatoriæ, ſumptuum bellicorum partem ſunt polliciti. Sed qvi bellum gereret, non erat, alio aliud ad removendum à ſe periculum prætendente: Tum oblitus dignitatis ſuæ Imperator, admodum grandis natu, & cum natura tum ætate ad præliorum congreſſus, non ſatis habilis, Albertum noſtrum Saxonem, cum lacrymis & amplexibus orare, ne deſineret cumulare priora in domum Auſtriacam merita: in eo ſolo ſpem collocatam recuperandi amiſſa, & reprimendi Mathiam adverſarium, non tam animi fortitudine, qvàm fortunæ ſucceſſibus & truculentia formidabilem. Alberto non deerant cauſæ, qvibus adductus id recuſaſſet, dehortantibus etiam conſiliariis, tamen qvia avunculus erat Imperator, cui debebat amorem & majeſtate imperii, atq; dignitate nominis Germanici, qvæ in Friderico vertebatur, vehementer movebatur, & qvia lætabatur datam ſibi opportunitatem congrediendi cum viro ſui temporis fortiſſimo feliciſſimoq;, victoriæ qvaſi ſobole, qvi nihil non ſibi ceſſurum putaret: Siqvidem nullo bello plus gloriæ paratur, qvàm contra fortiſſimum qvemq;. Qvare in Auſtriam movens VII. Auguſti, anno 1487. munitiones aliqvot recuperat: Verùm qvia nec auxilia mitterentur ab Imperio, ut ex pacto convenerat, & bellorum nervi deerant, duo enim tantùm nobiles venerant, nec ſatis inſtructus erat, nec audebat Suos, animo qvidem & armis non inferiores, numero tamen longè impares, Martis aleæ committere: itaq; progreſſus eſt Mathias, & moram neceſſariam

Alberto

Alberto trahente, ne exercitum hoſti proderet, Neuſtadium occupavit. Collegit tamen exercitum qvalemcunq; cum autoritate nominis & celebritate famæ è bellis ſuperioribus, tùm ſuis ſumtibus, & amicorum, qvamvis ſerò commeantium ope atq; ſubſidio. Etiamſi autem non vicit Mathiam, neq; univerſam recuperavit Auſtriam, ad conditiones tamen pacis ſatis æqvas accipiendas coëgit, meruitq; teſtimonium luculentum viri laudati, qvi diceret, hunc Albertum ſolum ſibi obſtare, qvò minus caſtra poneret in media Germania. Addunt autem hiſtoriæ in illis induciis faciendis, qvæ pace priorum annorum fuerunt firmiores, ſancita duriſſimis conditionibus, conveniſſe Ungarum & Saxonem in Divi Hippolyti oppido, &, nemine conſcio, collocutos de induciarum unius menſis tempore, qvo pacificationis ratio iniretur. Ante conclave autem inter miniſtros, regis & ducis facto murmure, & altero alterum, ut fit inter hoſtes verbis irritante, ſeditionis metuens conſiliarius, fores aperit, tum alter alterius humeris brachium injeciſſe, & ambo ſe mutuò complecti conſpiciuntur. Ne verò à pace eſſet alienior Albertus, multa erant, qvæ hortarentur, auxiliorum inopia, impetus Mathiæ, & ejusdem felicitas: metus, ne in Germaniam provolveretur hoc belli incendium, & ne occaſione hac uſus admodum commoda Bajazetes Turca, occupatis bello inteſtino principibus Chriſtianorum, & in ſua viſcera ſævientibus, ſe moveret: Pecuniæq; defectus, qvi tantus erat, ut poſtulantibus militibus ſtipendia & haſtas atq; ictus bombardicos minantibus, triginta millia nummûm de ſuo numerans, furioſos ſedarit. Neq; dubitabat, qvin morbo fractus, bello fatigatus, & longinqvitate temporis mollitus Mathias, ad pacem eſſet pronior. Itaq; facta pace, arma domum retulit, ſed qvem antea Imperator humiliter & ſupplex etiam profuſis lacrymis ad bellum gerendum obteſtatus fuerat, eũ ne in conſpectum qvidem ſuum admiſit: Non qvôd eſſet, qvod in fortiſſimo heroë deſideraret, ſed qvia conſcius ſibi malè erat, qvi adeò inermem, contra pacta, gentibus ferociſſimis objeciſſet, & ſpe auxiliorum deſeruiſſet: & qvia non erat, unde belli impenſas numeraret. Accidit autem perqvam commodè iſta pacificatio: Nam, ſi productum longius fuiſſet iſtud bellum, neq; ſolertia Alberti

berti ſedatum, ſopitumq; conditionibus tolerabilibus, &, ut eventus docuit, domui Auſtriacæ frugiferis, non facilè ſuſtinuiſſet bellum Imperator, alterum contra eum ducem, qvi qvamcunqve in partem ſe converteret, victor rediret: alterum verò adverſus Friſios, populum ad ſeditiones concitandas natum. Nam non ita diu pôſt, capto à Gandavenſibus, qvi primas ſibi audaciæ partes ſumebant, erantq; cæteris confidentiores, atq; ad facinus tantum paratiores, & à Brugenſibus rege Maximiliano bellum exarſit in Germania inferiore: ad qvod tollendum, eo duce opus erat, qvi cum Mathia manus conſeruiſſet.

Bella Belgica Belgica duo bella geſſit: alterum Imperatoris & Imperii nomine, alterum ſuo & filii Henrici. Ac primum qvidem pro Maximiliano geſtum eſt Friderici Imperatoris filio. Is enim rex Romanus declaratus XVI. Februarii Francoforti ad Mœnum poſt acceptam coronam, primùm Aqvisgrani XXVIII. Martii (nam ter coronari ſolent Imperatores Romani veteri conſvetudine, primùm Aqvisgrani corona Caroli Magni ferrea ab Antiſtite Colonienſi, qva fortitudo & robur ſignificatur: deinde argentea ab Epiſcopo Mediolanenſi, in villa Modicienſi: qva claritas & ſplendor: tertiò aurea in Eccleſia Divi Petri ad aram ſancti Mauricii, qva principatus & juſtitiæ dignitas deſignatur) cui coronationi interfuit officii & honoris cauſa Albertus, eqvitatum ducens, omnium, qvi unà aderant, ornatiſſimum: Roma cum deſcenderet in Flandriam, qvam, conjugio Mariæ, ex hæreditate dotali à ſocero Carolo Burgundo tenebat, contemptus eſt, & tandem etiam captus. Minori enim erat autoritate, qvod contra aliorum imperatorum morem, nulla inſigni pompa conſpicuus, nullo comitatu magnifico ſeptus, nullo exercitu munitus eſſet. Perſtringit enim imperitos, & in oculos vanæ multitudinis incurrit externa magnificentia. Neq; verò aliter Maximiliano ſitebat, ſiqvidem dum viveret pater, nihil peculii poſſidebat, ſuſtentatus munificentia Sigismundi patruelis. Contemptum augebat præfectorum avara injuſtitia, qvi novis qvotidie exactionibus ſubditos expilabant: ſolet autem vulgus, ſi qvid præſidum culpa fit injurioſum, in principes exacerbari. Eamq; acerbitatem animorum irritabat, imperando non exiguam vim pecuniæ,

cui

Digitized by Google

cui ſolvendo eſſe non videbantur, & nonnullos capite truncando: Et tacitè reſpiciebant nonnulli ad Gandavenſium exemplum, urbem populoſiorem, & Gallis addictiſſimam. Nobilitas & ordo eqveſtris nihil recuſabat, qvi indignè ferebant civium augeſcentem in dies licentiam: Eccleſiaſtici verò hac conditione, qvantum jure fieret, & ſalva libertate ſua, aſſentiente pontifice: non ad bella, ad qvæ non eſſent inſtituti aut edocti, ſed ad aulam & dignitatem regiam. Plebs verò parum ſollicita, qvòd ſummo principum Electorum, omniumq; ordinum imperii conſenſu eſſet deſignatus Imperator: qvòd non regi ſolùm, ſed ipſis gloriæ id eſſet futurum & ornamento: qvòd arma Imperatoris potentis eſſent metuenda, cujus dignitatem totum eſſet vindicaturum Imperium, ſuæ cupiditati obſeqvebatur: Furioſè pridie Calendas Januarii in cuſtodiam, liberam tamen, depoſcitur Maximilianus à Brugenſibus 1488. & in domo Audientiarii Johannis de Groſſis novem menſes aſſervatur, multis nobilibus aulicis in conſpectu Maximiliani, ſpectaculo viſu horrendo, trucidatis. Qvo facinore audito, tota commovit ſe Europa: inde arma intentante Imperatore, & univerſa conjurante Germania: hinc cenſuram Eccleſiaſticam, & excommunicationis fulmen vibrante Papà: Facinoroſos autem ipſum facinus reddit pervicaciores. Igitur ab inſania neq; nobilitatis elapſæ comminationibus, neq; Imperatoris irati vindicta, neq; pontificis diris revocabantur. Cum vitæ periculo fiebat, ſi qvis vel muſſitaret pro rege: proditor patriæ appellabatur, qvi injuriam principi factam judicaret. Sed crudeliores cæteris Gandavenſes, qvi nunc blanditiis inſidioſis, nunc vi regem Brugenſibus ereptum moliebantur tradere Gallo hoſti. Fridericus imperator bellum immanibus hominibus denunciat, qvieſcente & ſedente rege Maximiliano, qvi juramento confirmaverat Brugenſibus, non ſe futurum vindicem, neq; perſecuturum injurias ſibi illatas. In hoc tumultu Philippus Ravenſteinius, qvi nomine Maximiliani juraverat Brugenſibus, & qvo autore fœdus factum fuerat, ad Gallum Carolum VIII. Ludovici XI. filium tranſivit, Sluſa oppido & arce occupatis & munitis: & robur nobilitatis Germanicæ fractum erat oppugnatione Thami, interjecti inter Brugas & Sluſam. Albertum mul-

Digitized by Google

ea dehortari poterant ab hoc bello: diſſidium inter fratris filios & regem cum Poloniæ tum Ungariæ: longinqvitas terræ, alienati in conventu Lipſienſi, qvo pecuniam imperarat invitis, ſubditi: ordinum ditionis ſuæ ſimultas, cum habito Dreſdæ conſilio omnibus adverſantibus publicè profeſſus eſt, ſe contumeliam illatam avunculo, Imperatori, Imperio, bonis, qvieti, vitæ ipſi, qva nihil ſit charius, longè anteponere: Iturum bonis auſpiciis. Qvi nolint ſe ſeqvi, maneant: Qvi ſponte ſeqvantur, gratiam iis ſe habiturum. Rebus itaq; domi compoſitis & gubernatione commiſſa Georgio Filio natu maximo, annum ætatis agenti decimum ſeptimum (natus enim fuerat anno ſeptuageſimo primo) & adjunctis illi conſiliariis, profectus eſt. Qvamvis autem in itinere audiret, ubi jam veniſſet in Haſſiam, regem cuſtodia liberatum, perrexit tamen, eſtq; à Maximiliano prodeunte illi obviam extra portam, & ab Imperatore ſub ipſis portis, exceptus. Venerabantur enim, ille natu majorem: hic rebus geſtis & fama nominis clariſſimum. Cæteris principibus domum repedantibus, Imperator, levibus aliqvot præliis factis, & Gandavenſi agro vaſtato, invito Maximiliano, qvi ſacramenti religione ductus nefas ſibi putabat, qvidqvam hoſtile agere, abiturus, ſalutem filii Maximiliani, & ex hoc atq; Maria Burgundica nepotem Philippum, natum anno 78. cujus tutelam, ut planè excluderetur Maximilianus terris dotalibus, ſibi Gandavenſes vendicabant, ut etiam Margaretæ filiæ commendat, patrem ſuorum, conſervatorem tranqvillitatis publicæ Albertum ſalutat, gubernationi præficit, belli ducem conſtituit, urbium adminiſtrationem ei ſoli committit. Arduum onus videbatur: Sed arduum magis, deſerere Imperatoris avunculi filium publico conſenſu regem creatum. Iniqvè ferebant Flandri externi principis dominium: infeſti admodum regi, clandeſtina coqventes conſilia cum Gallo Philippum malebant Raveſteinium, qvi Sluſam tenebat, & exercitui regis imminebat, qvem cæſum profligarat ad Thamum. Qvod ubi intellexit Albertus, comitate agendum ratus, neminem fidum deprehendit, & ſua conſilia prodi. Bruxellenſes oppida aliqvot occupant: Ipſe Grimberga vi expugnata, de Thamo arte occupanda conſilia init: Brugenſibus nihil damni infert, ut juramen-

tum

tum, qvantumvis à rege vi extortum, ne violaret, & commodius, id qvod agebat, perficeret. Petivit autem à Brugenſibus ſe intromitti inſpiciendæ urbis gratia, & colloqvendi cum primoribus de re magna & ſeria: Qvo impetrato, eqvites præmittit, paratum hoſpitia & cibos. Credebant Brugenſes pernoctaturum ibi principem, nec dubitabant admittere majorem etiam multitudinem: vel qvia nihil mali ſuſpicabantur: vel, qvia ſi qva vis fieret, pares ſe pro civitatis magnitudine & civium copia, futuros ſperabant ad reſiſtendum: alii igitur hoſpitia ingrediuntur, alii porta, qva Thamum itur, exeunt, ſimulantes id eò fieri, qvòd nollet omnes princeps urbe recipi, ne vim cives metuerent. Princeps verò aliò flectit, & Brugas nunciari jubet, in diem ſeqventem ſuum adventum differri: qvare nec alii eqvites in urbe diutius ſibi morandum putarunt. Ubi conveniſſet eqvitatus univerſus, Albertus urbem Thamum improviſo aggreditur, &, qvia auxilia à ſociis ſibi mitti Thamienſes opinabantur, oppreſſi ſubitò in poteſtatem Alberti venerunt arte, qvi expugnari antea vi non poterant: eſtq; interceptus Brugenſibus commeatus, & de pace agitata à Raveſteinio conſilia, ſolutaq; à Brugenſibus ſtipendia militibus, ne a moneta excuſa, qvæ nulla erat, ſed argento: Inſidias, qvas ipſi ſtruebat Raveſteinius, tormentis æneis latenter diſpoſitis ex utraq; ripæ parte, ubi pontem tranſiturus erat, effugit, ſive caſu & genio qvodam propitio admonitus, ſive ſolertia militari fraudem deprehendens. Bruxellas obſidet: pecus civium abigit, cives temerè prorumpentes cædit. Cùm verò ſtipendium non acciperet ab Imperatore, qvi tum erat in Auſtria, vel qvia non erat, unde ſolveret, nec ab urbibus, qvæ regem ſeqvebantur, exhauſtis, qvicqvam impetraret: Veteranis tumultuantibus, & ad ſeditionem omnibus ſpectantibus anxius animi, conſilia primùm verſabat atrocia & violenta, reprimendi eos ferro: poſt verò tutius ratus diſſimulare & compeſcere motus animi iracundos, blandè milites compellando, & in furorem veluti actos, jamq; ictum tormentorum minantes ſedat. In ſe nihil moræ, qvin ſtipendia accipiant: communem fortunam ne recuſent, & propriam expectant: ſiqvidem Imperatoris id fiat culpa: non auſus dicere qvicqvam contra rebelles & ſeditioſos, de pœnis licentiæ; theſauros, & qvid-

Digitized by Google

& qvidqvid auri argentive facti infecti erat, furioſis offert: malle ſe egere, qvàm milites ſuos. Nec verò impunis fuit ea ſeditio: nam in oppugnatione Arſchoti, maxima pars autorum hujus tumultus cecidere, ut nec Arſchotienſibus inſolentia, qvod ſcrofa muris impoſita, qvæ colum tenebat & fuſum, tum demum ab Alberto captum iri urbem clamitabant, cùm penſum ſcrofa abſolviſſet, perq; vicos urbis ſcrofam egerunt, Bacchi miniſtris rabioſiores. Diſſimulabat ignominiam Albertus, & contra Raveſteinium creditus ire, qvo iter direxerat, retrò abiens invadit urbem vino ſomnoq; ſepultam VI. Non. Maji: urbs crematur, ciconiæ nido flammas concipiente, incertum unde: Primo incurſu fit cædes, poſtea miles inhibetur, civitate miſericordiam orante. Hoc caſu territi Thenenſes, præſidio firmiſſimo muniti, veniam orant, concusſi nocturno Alberti adventu: à cæde ſibi miles temperat, ſedà direptione ut ſibi temperaret in urbe opulentiſſima, in qvam multi alii ſuas fortunas convexerant, ſibi temperare non potuit. Lovanienſes & Bruxellenſes ſimilem veriti exitum, ne militem avarum ditarent, ad ducem legatos mittunt, qvi ſerius ſunt auditi, qvod ab peſte infectis venirent locis, &, qvod maximum erat, ut qvibus erat iratior, triſtius reſponderet. Reverſos ad regem rejicit, cujus ſit exploraturus ſententiam: die iterum conſtituta, mutata veſte, habitu pullato, ſupplices veniam orant: culpam belli à ſe removent, in præfectorum rapacitatem, & in plebem, qvæ ab his irritata fuerit, & inflammata, conferunt: ſe invitos veluti procella raptos in commune pelagus: Nihil recuſare, modò pacem conſeqvantur. Albertus re ſapienter deliberata, accurateq; penſitata, qvia inſtabat bellum à Montfortiis, qvia nondum erat omninò fractus Raveſteinius, qvia metuebat, ne ſuppiices, qvi nunc eſſent, abirent in furorem: qvia orabant Flandrorum & Brabantinorum eorum legati, qvi à rege non defecerant: exprobrata ipſis crudelitate in miniſtros regios innoinnter occiſos levitate, qvi juſti principis dominio excuſſi Gallum ſeqverentur, veniam pollicetur, verùm his conditionibus, ſi ſe tradant, regios reſtituant, mulctam ſolvant, hoſtes regis Maximiliani relinqvant: ſua omnia ſeq; dedant. Hoc modo rebus in Belgio ſopitis, Norinbergam proficiſcitur, cum præfectis, tum ſubdi-

Digitized by Google

ſubditis, ſui unoqvoq; officii admonito. Annus tum agebatur 1491. cum Norinbergam veniens in ſolenni principum conventu publicè fides, fortitudo, ſcientia bellica, meritaq; non tam in domum Auſtriacam, qvæ ſint maxima, qvàm in ipſum imperium commemorata ſunt ab Imperatore: qvi ſolus ſuā vitā, ſuum corpꝰ periculis hoſtilibus & ſangvinem objiceret: ornatusq; aurei velleris inſigni, qvantum eſſe poteſt, honoris & benevolentiæ pignore maximo: in qvem ordinem non recipiuntur, niſi intimi. Conſvetudo enim eſt principum, ut peculiari ſocietate & ordine conſtituto, certisq; legibus devincto ſe ejus principes & magiſtros faciant, & non, niſi qvos habent fidisſimos, & virtute atq; fortitudine perſpectos ſibi adſciſcant. Ita Aurei Velleris ordo cœpit: ſive Johanne Nivernenſi, Caroli VI. Regis Galliæ agnato, ſive Philippo Burgundo autore, ſive alio: Varia enim ſcribuntur. Albertus II. Imperator Draconem geſſit, cruce capiti infixa, eoq; inſignivit Adolphum Ducem Schleſuicenſem, & Schaconem Ranzovium: Johannes Moſcouitarum Imperator anno 57. ordinem crucis cæleſtis & roſæ unionibus ornatæ, fundavit, de cujus catena qvadraginta duum articulorum, imago dependet Chriſti triſti triumphantis & ad cœlos aſcendentis: Fridericus II. Rex Daniæ ordinis ſui inſignibus utitur Elephante turrito è ſolido auro: qvo præter cæteros conſpicui ſunt, Petrus Danielis, qvi bellum geſſit Friderici II. Regis Daniæ nomine & auſpiciis adverſus Ericum XIV. regem Succiæ, frater, & Henricus Johannis Eqvitis aurati filius, de nobiliſſima Ranzoviorum familia. Suntq; exempla alia. Peractis Comitiis Dresdam ſecutus eſt tres filios, qvos Norinbergam ad ſe evocarat, & urbi incubuit inſtaurandæ, qvæ, præter famis malum, qvo Germania univerſa ferè affligebatur, Die Viti, à piſtore, in platea Minore textorum, orto incendio, ultra dimidiam partem, unà cum templo S. crucis in cineres iverat. Appetente hieme, Lipſia, eò enim paulò ante abierat, relicto Georgio, diſcedens, rediit in Brabantiam, ducens ſecum filium Henricum, & miſſo Senas in Italiam ſtudiorum cauſa Friderico. Reverſus in Belgium Wordam, à Monfortiis defenſam, obſidet, & deditione poſt menſem qvartum recipit: Monfortum ipſum acriter oppugnatum ſubjugat. Harlemum oppidum Ravenſteiniana fa-

na factio Phryſiis evertendum commiſerat, ut à defectione ad Saxonem alii deterrerentur: qvi pro aqvila panes, pro leonibus caſeos ferebant in ſignis militaribus, ii ex inſidiis cùm ſe proripuiſſent, omnia fœdè diripuerunt, vaſtarunt, everterunt, perdiderunt: ſed ex improviſo Alberto occurrentes cæduntur, qvi Harlemo recepto, caſtrum extruit, cui à Saxonibus nomen fecit, & præſidium Miſnenſe impoſuit. Hinc invitantibus Ziricienſibus ſe contulit in Zelandiam. Eſt Ziricea urbs unius inſularum Zelandicarum, Scaldiæ videlicet, à Scalde flumine præterfluente ſic nominatæ: extructa in formam civitatis tempore Lotharii Imperatoris, circa annum 849. ut ſcribit in illa ipſa urbe natus Lemnius, & à parvis initiis in eum ſplendorem adaucta, ut cum urbibus clariſſimis exæqvetur. Hujus civitatis tam potentis, & fidæ amicitiam non putavit repudiandam. Et qvia domitæ videbantur fermè omnes provinciæ, inter eundum contendens Mechliniam, agrum Gandavenſem vaſtat, operâ Henrici filii: Veriti graviora cives, ſenatum cogunt ad petendum veniam: Centum ex omni numero lecti, factiq; Duci ſupplices, vix ægrè gratiam impetrant. His etiam domitis Sluſa reſtabat: qvæ à Ravenſteinio in ſextum usq; menſem defenſa, dedita tandem eſt: cum obſeſſis, tum obſidentibus minus feliciter agentibus. Obſidentes enim premebat firmitas arcium & munitionum, commeatus in urbe & rerum neceſſariarum copia: jactus tormentorum inanis, ob loci diſtantiam, foris rei frumentariæ inopia: Qvibus victis, nam & alteram arcem disjecerant, & fruges comportarant, & viam ad mœnia aditumq; propiorem aperuerant, ſpem victoriæ conceperunt. Intus Raveſteinius fatigabatur flagitationibus civium, ne omnes perderet non ſolùm inſontes, ſed etiam bene de ipſo meritos: indignatione & fremitu cruciabatur militum, peſte inſuper ſæviſſima. Itaq; qvamvis invitus, extrema qvæq; paſſurus, ſi licuiſſet, inermis Alberto & ſupplex, ſe & urbem dedit. Omnibus in hunc modum compoſitis, literis Alberti in Flandriam evocatus Maximilianus, patrem audit mortuum VII. Calend. Octobris, anno. 1493. Domum igitur rediens, patri parentat, præſente Alberto: & comitia indicit poſt biennium Wormacienſia, qvibus præter Albertum interfuerunt Duces Saxoniæ Fridericus Elector, Sapiens poſt

dictus

dictus: & Johannes frater Electoris: Georgius, Henricus, Fridericus Alberti filii: qvibus imprimis conſpicuus fuit Albertus, & ſtupori, canicie venerabilis, & nominis fama ſpectatiſſimus: qvi cùm compellaretur, ut in Italiam ſeqveretur Imperatorem, non renuit: ut Ducem ſe omnium nomine contra publicum hoſtem Gallum deſignari pateretur: grata qvidem fuit ipſi gravis hæc de ſua virtute exiſtimatio, tantum tamen onus, ſuæ ſenectuti impar recuſavit: nihilominus prolixè omnia & cupidè patriæ impenſurum, nec Reipublicæ defuturum, affirmavit: Petiitq; ſibi reſtitui ſumptus, in bella Belgica factos: qvod cùm aulici protraherent benignè tantùm pollicendo, Albertus more tam diuturnæ impatiens in agro Mediolanenſi ipſum Imperatorem ea de re convenit. Tranſacta verò demùm ea res penitus eſt, defuncto jam Alberto inter ipſius filios, aliqvot annis pòſt. Incidit autem in illa tempora expeditio in Carolum Geldriæ Ducem, Adolphi filium ejus, qvi, qvòd patrem in vinculis habuiſſet, immatura ætate ad Tornacum cecidit, ſed revocatus bello Helvetiorum Maximilianus, qvi terras domui Auſtriacæ ſubjectas armis invadebant, anno 1499. circa finem Feb. curam rei gerendæ Alberto Saxoni, Georgio Bavaro, Wilhelmo Juliacenſi, & Johan. Clivenſi commiſit: ſolummodò autem terra Geldriæ vaſtata eſt, &, qvia proferebatur qvotidie ſolutio ſtipendiorum, milesq; (qvem Guardiam appellabant, ex diverſis populis & nationibus militem, Germanis præcipuè, Svevis, Italis, Bavaris, Helvetiis, Francis, Gallis, Saxonibus, Lombardis, Geldriis, Hiſpanis, Brabantinis, Scotis, addunt, & Æthiopibus, qvi videntur fuiſſe ex regno Granatæ & Beticæ, qvi militarunt Alberto, Maximiliano, Duci Geldriæ, Johanni Danorum regi, magno Duci Saxoniæ inferioris) in agrum Juliacenſem & Cliuenſem excurrens, omnia evertebat: igitur certis conditionibus pacem fecerunt, & Albertus gubernationi Phryſiæ, qvam in compenſationem laborum, ſumtuumq; & in præmium ingentium meritorum, acceperat ab Imperatore, qvamvis diſſvaderent conſiliarii, ne induci ſe pateretur, gentem eſſe immanem & feris ſimilem: has terras viris, armis, pecunia exhauriri, longè eſſe ſitam provinciam: ab Imperatore illud agi, ut domus Saxonicæ potentia populi feri armis attereretur, ea arte, qva hoſtibus objectu

Digitized by Google

Carolus Burgundus totam domum ſuam ſubverterat; plusq; impenſarum fore, qvàm redituum; præfecit tamen gubernationi filium Henricum, adductus his rationibus; qvod imperio auderent adverſari: qvòd Selandiam, imperatoriæ jurisdictioni ſubditam, armis aggredi non vererentur: qvòd expeteretur ab Edzardo, qvi Eduardus eſt, idiomate Phryſio appellatus Edizardus, Comite Orientalis Phryſiæ, & Hugone Comite Embdano: qvòd ipſæ inter ſe diſſentientes urbes victu faciles eſſent: Non autem eſſe rationem rei bene gerendæ meliorem, qvàm hoſte odiis inteſtinis laborante. Itaq; poſt occupata aliqvot oppida, in ea parte occidentalis Phryſiæ, qvæ qvòd ad occaſum tendit, Weſtgovia dicitur (nam altera Oſtgovia appellatur) & impoſita præſidia, ſiqvidem fluxa eſt fides harum nationum, domum rediit. Ecce autem ſubitò mutatis animis, & contempta ætate Henrici, agebat enim tunc temporis annum ætatis decimum ſeptimum, qvi non eo, qvo pater ardore arma circumferret, ſiqvidem pax videbatur ſtabilis, principem obſident, & mortem minantur. Albertus, tanto facinore audito, coactisq; eqvitibus, continenti itinere in Phryſios, irarum plenus & vindictæ ardens cupiditate, hoſtibus nihil tale ſomniantibus ſupervenit, tanto terrore injecto incolis, ut, non conſpecto duce, ſolius nominis fama disjecti, fugam caperent, & latebras in locis paluſtribus circumſpicerent. Atqvi temerè facit, qvi potentioris jugum recuſat, pugnam nihilominus timidè pro ſe ſuisq; fortunis detrectat. Liberato filio Henrico, Groningam Albertus ducit exercitum, in ea vel dedita vel occupata cardinem victoriæ verti reputans. Dum autem hæret victoria, nam natura loci paluſtris urbs erat munita, & commeatu inſtructa, & armis valebat: in ipſa tractatione pacis, interceſſione Epiſcopi Trajectenſis, dum conſcriberetur forma conditionum, de reditu in Saxoniam cogitans, in caſtris morbo correptus, & febri, ex animi & corporis continua defatigatione contracta, Embdam ſe deportari juſſit: & ibi moriendum ubi vidit, cauſam Edezardi Comitis filiis commendavit, qvē Groningenſibus invisum ſciebat; Edezardo & præfectis filios; mortuusq; eſt, cum paululum exceſſiſſet annum Climactericum 56. ut eſt apud Ranzovium, Pridie Idus Septembris, & ad majorum tumulos trans-

tranſportatus Miſenam: funus procurante Johanne Pincerna Tauteburgio, orationem funebrem habente de rebus ab ipſo geſtis luculentam Johanne Henningio Haynenſi: Exeqviæ celebratæ ſunt die Mercurii, qvi Converſionem Pauli proximè ſeqvebatur, Anno 1501.

Recenſuimus bella tantùm, non deſcripſimus, qvibus vel cum Imperio fuit, vel ordines honeſtos duxit: Omiſſis aliis, qvibus non tam functus eſt Ducis loco, qvàm auxilium amicis tulit: Pro qvibus nullum ſibi detrectandū putabant periculum: Cùm Duces Saxoniæ fœdere eſſent conjuncti Brandenburgenſibus, qvi ad domus Saxonicæ & Haſſicæ fraternitatem acceſſerant, Anno 1457. eos ſibi non deſerendos ſtatuerant. Qvare adverſus factionem Stelmeiſerorum, proximè ab obitu patris auxilia tulerunt Marchicis fratres: auſpiciis Wilhelmi patrui. Item adverſus Saganienſes. Albertus ſuo ſocero Georgio adverſus Auſtriacos, qvos concitarat Mathias, qvem furiæ Pontificiæ ad bellum contra Georgium inflammabant; declaratum hæreticum à Paulo II. Tunc Albertus, cui ſua auxilia addiderunt Brandenburgenſes, ſuo corpore hoſtium impetum ſuſtinuit, & Bojemos jam mactandos, aut comburendos ſua virtute defendit.

Anno 1488. Bojemis à Friderico Lignicenſi diſſipatis & frigore in agro enectis, bello Glogovienſi excitato, inſania Johannis Saganenſis, tranſitum per Miſniam dedit, & Sprottam usq; obviam profectus eſt: Erat enim tum hoſtis Mathiæ, qvi Sileſiæ Fridericum præfecerat, qvòd oppugnaretur affinis ipſius Henricus Monſterbergenſis, Georgii Bodiebratii, cujus filiam Albertus conjugem habebat, filius: Ac ſuas qvoq; provincias muniendas intelligebant, qvòd ſuſpecti eſſent Mathiæ, ut qvi conſilia contuliſſe credebantur cum Johanne Saganenſi, qvi auxilia petierat à Caſimiro Polono: Qvin & hoc agebat Mathias, ut bello domeſtico diſtenti, ne Cæſari, qvem infeſtabant, auxilio eſſe poſſent Principes. Verùm nec animus illis defuit, copias aggrediendi Mathiæ, in Luſatiam ſuperiorem miſſas, ut fines Miſnenſes invaderent. Nam multos hoſtium ceciderunt: nec fidem erga Imperatorem paſſi ſunt à ſe reqviri. Reconciliatus autem Ma-

Digitized by Google

thias eſt, attamen honeſtis rationibus, ſine detrimento Imperii à Johanne Epiſcopo Varadienſi, 1489.

Anno 1476. XXVII. Februarii mortuo Henrico ultimo Glogovienſi, qvi Barbaram conjugem, Alberti Achillis Germanici, Electoris Brandenburgici filiam, qvod ſine liberis diſcederet, hæredem totius ducatus inſtituit: de eo ducatu contendebant Mathias Ungarus, Marchiones tuentes Jus Barbaræ, Vladislaus Bojemus, Johannes Saganenſis: inventa tandem ratio eſt, qvâ contentiones dirimerentur, ut Barbara nuberet Vladislao, & dotis loco traderetur ducatus poſſesſio. Deſerta autem Barbara ab Vladislao, Johannes jus ſuum ſtatuit armis proſeqvi. Qvare miſerè vaſtatus ducatus eſt. Qvòd Albertus etſi militari eſſet ingenio, tamen ad arma rem venire nolebat, niſi coactus, non tam qvòd Johannem Saganenſem, jam penè Sileſia extorrem vereretur, qvàm qvòd Mathiæ armis hic fulciretur. Eſt autem ſedatum hoc bellum, Anno 1479. à principibus Saxonicis, qvorum virtutem cum Mathias, tum alii principes plurimi faciebant.

Incidit autem curſus ipſius in tempora periculoſisſima, & ætatem verè bellicoſam, ut appareat fato qvodam propitio res noſtras reſpiciente datum hunc principem, qvi & autoritate valeret, & animo inter tela hoſtilia volitandi armatus eſſet: qvi unus impetum hoſtium circumjacentium, & imminentium Germaniæ, patriæ noſtræ cervicibus & libertati, fortiter ſuſtineret, ſuam ipſius ſalutem diſcrimini exponendo, & arma ſuo corpore excipiendo: Qviq; nihil charius aut antiqvius duceret, qvàm dignitatem Imperii, ſangvine majorum partam, ſuo ſangvine tueri. Qvin & dixiſſe fertur, nihil habere ſe magis in votis, qvàm ut liceat in Turcas Chriſtiani nominis hoſtes arma ferre, aut etiam, ſi Deo ita viſum fuerit, oppetere. Sed obſtiterunt tum bella propiora & domeſtica, qvibus diſtentus, hoſtem illum aggredi non licuit.

Opera Alberti tempore pacis.

Nec verò in armis præſtantior, qvàm in toga: qvi ædificiis terras ſuas exornavit, metallis inventis ditavit, honeſtæ diſciplinæ conſuluit: concordiæ & tranqvillitatis domeſticæ causa nihil non egit: ſuperiores coluit: in ſuos fidelis & pius: in ſubditos humanus: erga omnes æqvus, & apertus. Fratri adhibitus in conſili-

Digitized by Google

conſilium leges conſcripſit, qvibus modus conviviorum & ciborum præcipitur, ad coërcendum luxum, & prodigalitatem, qvæ mater eſt miſeræ paupertatis, tollendam: Reliqverunt tamen cœnas Saliares Clericis, qvi tum temporis legem putabant ſe tenere nullam: interdicta œnopolia, qvibus alter ab altero ad potandum invitatur, cum contemptu Dei, detrimento facultatum, animæ exitio: Latæ ſunt leges veſtiariæ, pro ratione opum, conditionis, ordinis. Præterea de ſervitiis, de miniſtris, opificibus, mercede ſervientibus, mutata moneta, interdictum nobilibus, ne exercerent cauponariam, & inſtitoriam, indignam ordine eqveſtri: nec ferrent opifices, qvi artibus mechanicis, unde vivunt cives, & tributa ſolvunt principibus, ſunt nocumento. Præterea reſpectu habito peregrinorum, hoſpitibus leges certæ, & modus ſumptuum eſt præſcriptus. Acta ſunt hæc triennio ante mortem Erneſti, & leges arci Dreſdenſi affixæ: qvas eorum ſucceſſores, nunc auctas & pro ratione temporis, in qvibusdam mutatas ſeqvuntur.

Moderati animi, paciſq; & concordiæ amantis, indicium eſt evidens, qvòd etiamſi in rebus gerendis præcipua autoritate fuit, fratri tamen natu majori, & Electorali dignitate ornato, non tantùm non prætulit ſe, verùm etiam ſubmiſit, & inter incedendum, paſſu fermè uno fratrem eſt ſecutus: cumq; fratre uno animo, conjuncto domicilio Dreſdæ, abſq; ſimultate & offenſione vixit, ad illum usq; annum, qvò Romam profecto Erneſto, ad ſalutandum Pontificem, unde Roſam retulit auream, dicatam poſtea Eccleſiæ Miſnenſi, iniqviores expertus eſt præfectos fratris: qvibus tamen ut cederet, nec cauſa contentionum eſſet, Torgam ſe contulit, & hanc ſedem elegit, delectatus amœnitate ejus loci, qvi ſilvis, paſcuis, frumento, cereviſia, piſcibus, fluvio, venationum commoditate, qvæ belli ſunt προγυμνάσματα, cæteris præſtaret, vel non eſſet inferior.

Arbiter electus inter ſenatum Magdeburgenſem & Clerum diſſenſiones ſua compoſuit prudentia; non ignarus, qvantum malorum inteſtinæ diſcordiæ afferrent. Regiones tantùm abeſt, ut diminuerint fratres, etiamſi nunqvam domi ſegnis aut iners, bella ſemper ferè geſſit Albertus, ut comparatis urbibus eam vehementer

hementer amplificarint, vel armis fines dilatarint. Nam anno 1473. Riſenbergam arcem Bojemiæ, & Duxam urbem occuparunt, obſideri cœptam die Mercurii, qvi feſtum Dionyſii antecedebat. Anno 1472. exeunte paulò ante nativitatem Chriſti, aureis Ungaricis 55000. Ducatum Saganenſem emerunt à Johanne Johannis XI. filio: qvi, ut exoſus erat toti pœnè Sileſiæ ob ſcelera & crudelitatem contra fratrem ſuum, ita injuſtè triginta millia & unum ſibi retinuit: ſingulis ſororibus, qvarum tres erant, mille dedit; qvod ſupererat fratri Wenceslao, de qvibus hic victitans omnium ſumma benevolentia, vitamq; privatam agens Uratislaviæ obiit, anno Chriſti 1488. Nec tamen integram ſummam primùm numerarunt venditori Saxonici principes, ſed partem tum demum, cum impetrato Mathiæ regis Ungarici aſſenſu jus poſſeſſionis ſolidum acqviſiviſſent, qvod factum eſt Anno 1474. ult. Septemb. Et qvidem ſalutaris fuit horum principum gubernatio ducatui Saganenſi in illis motibus, qvibus reliqva Sileſia & imprimis ducatus Glogouienſis, cui ille qvondam fuerat conjunctus, durisſimè concuſſa & afflicta eſt; manſitq; ducatus ſub principibus Saxonicis usq; ad annum 1549. qvo tranſactione inter Mauricium Alberti nepotem, & Ferdinandum regem, ad hunc Ducatus rediit. Fuerunt iidem principes paraturi Ducatum Olſnicienſem à Conrado Albo, qvi non uſus propitio Mathia, Ducibus Saxonicis ſuam provinciam obtulit vendendam 1475. Et qvidem emiſſent, qvia & pecunia ex felici metallorum proventu abundabant, & apud Mathiam illo tempore gratia atq; autoritate valebant: Sed ſpe, à Mathia facta, exciderunt, prætendentibus callidè conſiliariis aulicis, paulatim hac ratione ad exteros Sileſiam perventuram. Itaq; Mathias Conradum Album gubernatoris dignitate Ducatui præfecit.

Compararunt iidem Beſcouiam, Soraviam, Storcauiam à Biberſteiniis, qvæ anno 1510. ære ſoluto, ad Dominos priores revoluta ſunt. Præterea Dolenſteinam, eo ipſo anno, qvo in ſpem regni Bojemici Albertus eſt excitatus: Acceſſit etiam Alberto Friſia Orientalis anno 1406. cujus gubernatorem dedit Henricum filium. Verùm qvia ad ſeditionem ea gens prona erat, nec ſufficiebant reditus illius terræ ad alendos exercitus, qvorum metu,

ferocia

ferocia ejus populi cohiberetur: nec penitus ſubacta erat, atqve bella in longè diſſitis regionibus ſumptuoſa & impedita: nec parum momenti afferebat mors Alberti immatura, qvæ incidit in annum 1500. qvo ſublato, ad ingenium ii populi natura inſtabiles redierunt: Friſia Imperatori ceſſerunt. Domi ſi qvando eſſe licuit, per negotia, Imperii dignitatem atq; ſalutem ſpectantia, qvidqvid potuit ornamenti conferre provinciæ, ſtudioſè egit. Arcis Miſnenſis extructionem orſus eſt Albertus, Architecto Arnoldo qvodam Weſtphalo, qvi etiam pontem Miſnenſem extruxiſſe ſcribitur, qvo anno, videlicet ſeptuageſimo primo, etiam templum Divi Wolffgangi ad Miſnam rivulum conditum fuit, hoc ferè tempore deſertum, & ſolius Johannis Rivii Attendorienſis viri abſolutè docti, tumulo clarum, poſito ibidem monumento à Georgio Fabricio, teſtante erga optimum virum præceptorem magiſtrum morum ſeveriſſimum (ſic enim habet Epitaphium) grati animi memoriam. Proſpectat ea arx Miſnam rivulum, qvem Meiſſam dicunt accolæ, & Albim præterfluentem: qvi rivulus, ſub ipſis, qvibus arx inſiſtit, montis radicibus in Albim delabitur: arci adjunctum eſt templum magnificum, & ſumptuoſiſſimis principum donariis ditatum: de qvo Fabricius in Annalibus Miſnenſibus accuratè, ſicut omnia & diligenter.

Torgæ urbis amœnitate imprimis delectatus fuit. Sita ea eſt in planicie, ſed ita tamen, ut qvamcunq; portam ingrediaris, in collem aſſurgat. Habet in latitudine & poli elevatione (ſi qvid hoc ad rem facit) gradus 51. 30. ſecundum Leovicium: Longitudinem verò 30. 36. Præterlabitur Albis fluvius: adjunctaq; eſt urbi arx magnifica atq; ſplendida, qvam extruxit Johannes Fridericus Dux Saxoniæ Elector, anno 1539. Præter Albim agros fœcundat aqva nigra: ſic vocata à colore, qvem refert, tincta vel peculiari terræ proprietate, vel qvas leniter ſerpendo tranſit, per multas ambages & reflexus, ab alnis, ut qvorundam doctorum eſt opinio, qvarum non cortices ſolùm, ad fucandam lanam expetunrur, ſed ligna qvoq; eandem facultatem habent. Ex hac aqva, addito hordeo & lupulo, cereviſia coqvitur, de more antiqviſſimo gentium ſeptentrionalium, qvæ κρίθινος οἶνος. & neqvaqvam hircum olet, ut aſſeritur invidioſè in Græco qvodam

Epigrammate, ſed odorem refert aromaticum, nulli impar, dixerim ferè, cæteris ſuperior, coloris ſvavitate, odoris gratia, caloris temperie, effectus vi & præſtantia. Aer ſalubris eſt: campi à piſcinis, vinetis, frumento, pratis, pecore, arboribus, ſaltibus, feris, non ſunt inopes.

Pons extrui cœpit ſub Friderico Electore III. & Johanne fratribus Ducibus Saxoniæ, Erneſti, qvi frater erat Alberti, filiis, ex diſpenſatione Pontificis innocentii VIII. is enim rogatu Principum, eſum butyri & lacticiniorum, tempore jejunii, & aliis diebus, qvibus iis veſci nefas habebatur, liberum permiſit hac conditione, ſi ſinguli per annos XX. qvotannis ſolverent viceſimam partem aurei Rhenani, ſic tamen, ut pecunia primo decennio collecta extructioni pontis impenderetur: altero decennio qvarta pecuniæ pars Monaſterio Divi Petri Romæ ædificando; reſiduum Eccleſiæ Parœciali urbis, ponti & ſacello. Ea verò pars, qvæ in territorio Alberti cogebatur, templo collegiato Fribergi dicato 19. Calend. Septembris, Anno 1480. ſub Pontificatu Sixti IV. qvarto anno poſt reditum Alberti è terra ſancta fuit deſtinata. Eſt & collatum aliqvid de his reditibus ad extruendum templum ſanctæ crucis, cœptum die Gertrudis anni 1493. ipſo Friderico primum collocante lapidem, futurum initium ſundamenti, anteqvam in Palæſtinam profecturus iter ingrederetur. Elapſis verò annis XX. cùm non tam ad noſtræ terræ ædificia abſolvenda reditus non ſufficerent, qvàm ad explendam Eccleſiaſticorum pontificiorum avariciam, ſiqvidem dolium verè ſunt Danaidum inexplebile, plenum rimarum, hac atq; illac effluens, autoritate Pontificis Julii II. indulgentiæ iſtæ fuerunt prorogatæ in annos alios XX. edito diplomate pontificio, & miſſis ab Electore Friderico literis ad omnes omnium Eccleſiarum patronos & magiſtratus, qvibus ſcriptis Wimariæ, additus eſt annus 1513. & Dominica Lætare, qvi erat pridie Non. Martii, obſigatisq; ſigillo Electoris, ſerioq; edicitur, ut non ſolum annis ſecuturis libertatem diebus nefaſtis edendi prohibita redimant, verùm etiam ſi qvi anno 1512. interjecto inter finem priorum annorum XX. & promulgationem poſteriorum, eam ſibi licentiam ſumpſiſſent, nec jus iſtud certo precio redemiſſent, à peccatis ne abſolverentur, niſi

niſi eo numerato, qvod ex pontificia diſpenſatione ſancitum eſſet: Erat qvidem etiam ante hoc tempus per Albim tranſitus, ſed ponte ligneo, qvi violentia & impetu fluvii ruptus fuit 1342. & 1343. eo loco, ubi nunc eſt officina tinctoria. Sacellum verò, cujus meminimus, Albi proximum fuiſſe dicitur, qvo deſtructo, domus ædificata eſt fermè ponti contigua, infra pontem tamen. Adeò fœcundæ fuerunt indulgentiæ pontificiæ: adeò ſtolidi homines noſtri, ut pecuniam crederent ciſtæ occluſæ, cujus clavem non poſſiderent. Urbem ipſam antiqviſſimam eſſe, dubium nullum eſt, cujus etſi conjecturæ tantùm ſuperſunt (nam monumenta omnia perierunt incendio, Anno 1442. orto pridie Pentecoſtes in plateæ amplioris, ædibus Carpentarii, hominis incurioſi, & levis: qvi excavando modiolos rotarum, non ſatis cautè ignem tractavit: Tota igitur urbs conflagravit, exceptis ſex ædibus ejus plateæ, cui à ſacco nomen fecerunt) eæ tamen non ſunt nullius momenti. Pars turris ad Divum Nicolaum, tempore Caroli Magni ſtetiſſe fertur, nec qvidqvam ædificiorum, præterqvam ea, qvæ nunc qvoq; veteris urbis nomen retinent: religionem non fuiſſe aliam, niſi ethnicam: Cœmiterium verò eo loco, qvo nunc culta ſunt vineta, non longè ab urbe, ubi anno trigeſimo octavo ſupra milleſimum quingenteſimum erutæ ſunt urnæ, operculis tectæ, oſſium humanorum plenæ, ſerente ibi vites Marco Othone cive Torgenſi. Et memoratur Reinhardus Comes Torgenſis ad Albim, qvi Anno 931. tempore Henrici Aucupis, prælio interfuerit. Pugnavit verò eo anno contra Danos, Slavos, Obotritos: Anno autem 1342. Lutholdi & Johannis; 1381. Botonis, & literis anno 1387. ſcriptis Henrici Comitis de Torgau, mentio fit. Erepta autem urbis poſſeſſio fuerat Comitibus ab Adolpho rege, bello contra Fridericum & Ticemanum fratres, Landgravios Turingiæ: & fuit ſub Waldemaro Anhaltino aliqvandiu, tempore ambitus inter Ludovicum Bavarum & Fridericum Auſtriacum, qvi eam obtulit Hermano patruo, qvem conabatur evehere ad dignitatem Imperii: ſed eo deſerto à cæteris Princib. rediit urbs ad Fridericum Landgravium, & manſit poſtea ſub poteſtate Marchionum Miſniæ. Qvod autem anno 960 pagus fuiſſe dicitur, non inficior: Ea enim rerum humanarum viciſſitudo eſt, utqvæ

alta ſunt, ruant, infima emergant: Idq; accidiſſe Torgæ mirum non eſt, in tam diuturnis & freqventibus Ungarorum & Vandalorum in hanc noſtram patriam incurſionibus. Qvibus ſopitis, reſpiraſſe hanc noſtram urbem eſt veriſimile. Et certè ex hiſtoria de Friderico Alberti filio, fratre Tizmani, minimè eſt ambiguum, Torgam ſeculo illius fuiſſe celebrem, teſtanturq; idem tempora Wilhelmorum & Fridericorum: Donec Albertus, præter ea, qvæ commemoravimus, unà cum fratre Erneſto, anteqvam provinciæ dividerentur, occupatis paſcuis, & molis duabus, cui alteri nomen fuit à ſcandulis, alteri à muribus, ſitu ipſo invitatus: piſcinas etiam excoluit. Qvod ne cupidè feciſſe videretur, aut violenter, Erneſti filii, Fridericus, patris in Electoratu ſucceſſor, cui Sapientis nomen fuit, & Johannes frater, pro compenſatione agrum Moſticii, villæ deſertæ, unà cum omnibus juribus, judiciis, ſylvis, pratis, actib. & agrum Pflucuſium, finibus certis undiq; terminatum Torgenſib. conceſſerunt: hac tamen lege, ut de pratis ſoluerent ſingulis annis qvatuor ſexagenas: liber verò actus eſſet usq; ad riparum extremos margines. Actum id eſt Torgæ Idus Junii, anno 1489.

Anno 1464. poſt præſtitum fidelitatis juramentum, triduo poſt diem conceptionis Mariæ, privilegia Torgæ fratres duo Elector & Albertus rata habuerunt, & confirmarunt: & qvia omnes ferè urbis proventus conſiſtunt in coctione cereviſiæ, longisſimo tempore ob generoſitatem nobilis, ut ſanctione Friderici II. Electoris, conſtitutum fuerat anno 1423. interdictum fuit Belgranis, Schildavienſibus, Domitianis, ne coctionem tentarent inſciis & non conſentientibus Torgenſib. verùm cum lege certa, de qva fortasſis aliàs alii.

Anno 1487. IIII. Non. Decembris renovato fœdere ſucceſſionis & jure fraternitatis inter Fridericum Electorem, & Johannem Ducem Saxoniæ fratres: & inter Wilhelmum Landgravium Hasſiæ natu maximum, Wilhelmum natu medium, & Wilhelmum natu minimum horum agnatum: atq; inſuper inter Albertum Saxonem: in verba horum principum jurarunt Torgenſes, ut & alii ſubditi: ſi abſq; legitima prole maſcula decederent Saxonici Principes, agnituros ſe Landgravios pro legitimis hæredibus

& dos

& dominis : & ſanctè polliciti ſunt principes, nihil diminutum iri privilegia & immunitates urbium. Inſuper ab iisdem duobus pirincipibꝰ piſcatores, in fraudem Torgenſium, piſces aliò venditum euntes, jubentur vendere civibus, anno 1479. & inſula, arci vicina, urbi adjudicatur, 77.

Nuptias in hac urbe celebraſſe à nonnullis ſcribitur, Fridericus II. Elector, pater Alberti, cum Margareta Auſtriaca: Natus in ea eſt Fridericus III. Erneſti filius, Elector, qvem Sapientem dixerunt, XV. Calendas Februarii, Anni 1463.

Anno 1500. D. Eſto mihi, qvi erat 1. Mar. Johan. Elector Friderici frater Torgæ duxit Sophiam filiam Magni ducis Megapolitani, ſororem Henrici & Alberti: natusq; ibidem 1503. pridie Calendas Julii matre Sophia Megaloburgica Johannes Fridericus: Mater verò obiit IIII. Idus Julii, hora VI. matutina, ſepulta in templo primario.

Anno 1513. ad ſecunda vota tranſiit Johannes Dux Saxoniæ, Margaretæ Waldemari principis Anhaltini filiæ.

Anno 1526. Poſtridie Exaudi, poſt nuptias Bergæ celebratas, Sibyllam Ducis Juliacenſis filiam Torgam deduxit Johannes Fridericus: Eaq; pòſt, cùm primùm anno viceſimo octavo, juxta inſtitutionem Chriſti autoris Cœna ſacra uſa eſſet, Anno 1530. XI. Martii, filium enixa eſt, eo ipſo die, qvo literis Caroli V. Imperatoris, pater evocabatur ad Comitia Auguſtana, qvibus edita & promulgata eſt Confesſio Eccleſiarum noſtrarum, coram totius Imperii ſenatu.

Anno 1548. VIII. Idus Octobris ſolennitati nuptiarum Illuſtrisſimi principis Auguſti, &c. cum Anna Chriſtiani III. regis Daniæ filia, interfuerunt Principes qvatuordecim, concionem habente de conjugio Georgio Anhaltino è Pſal. 128.

Nuptiæ Johannis Erneſti, fili Johannis Electoris, nati è Margareta Anhaltina, celebratæ cum Catharina filia Philippi Ducis Brunſvicenſis in Grubenhagen, anno 42. XIII. Februarii. Mortuus is eſt, Anno 1553. VIII. Februarii, ſine liberis, Anno ætatis 32.

Nata ibidem Maria Auguſti, Electoris filia, Anno 1562. VIII. Idus Martii.

I 3

alta ſunt,ruant, infima emergant: Idq; accidiſſe Torgæ mirum non eſt, in tam diuturnis & freqventibus Ungarorum & Vandalorum in hanc noſtram patriam incurſionibus. Qvibus ſopitis, reſpiraſſe hanc noſtram urbem eſt veriſimile. Et certè ex hiſtoria de Friderico Alberti filio, fratre Tizmani, minimè eſt ambiguum, Torgam ſeculo illius fuiſſe celebrem, teſtanturq; idem tempora Wilhelmorum & Fridericorum: Donec Albertus, præter ea, qvæ commemoravimus, unà cum fratre Erneſto, anteqvam provinciæ dividerentur, occupatis paſcuis, & molis duabus, cui alteri nomen fuit à ſcandulis, alteri à muribus, ſitu ipſo invitatus: piſcinas etiam excoluit. Qvod ne cupidè feciſſe videretur, aut violenter, Erneſti filii, Fridericus, patris in Electoratu ſucceſſor, cui Sapientis nomen fuit, & Johannes frater, pro compenſatione agrum Moſticii, villæ deſertæ, unà cum omnibus juribus, judiciis, ſylvis, pratis, actib. & agrum Pflucеſium, finibus certis undiq; terminatum Torgenſib. conceſſerunt: hac tamen lege,ut de pratis ſoluerent ſingulis annis qvatuor ſexagenas: liber verò actus eſſet usq; ad riparum extremos margines. Actum id eſt Torgæ Idus Junii, anno 1489.

Anno 1464. poſt præſtitum fidelitatis juramentum, triduo poſt diem conceptionis Mariæ, privilegia Torgæ fratres duo Elector & Albertus rata habuerunt, & confirmarunt: & qvia omnes ferè urbis proventus conſiſtunt in coctione cereviſiæ, longiſſimo tempore ob generoſitatem nobilis, ut ſanctione Friderici II. Electoris, conſtitutum fuerat anno 1423. interdictum fuit Belgranis, Schildavienſibus, Domitianis, ne coctionem tentarent inſciis & non conſentientibus Torgenſib. verùm cum lege certa, de qva fortaſſis aliâs alii.

Anno 1487. IIII. Non. Decembris renovato fœdere ſucceſſionis & jure fraternitatis inter Fridericum Electorem, & Johannem Ducem Saxoniæ fratres: & inter Wilhelmum Landgravium Haſſiæ natu maximum, Wilhelmum natu medium, & Wilhelmum natu minimum horum agnatum: atq; inſuper inter Albertum Saxonem: in verba horum principum jurarunt Torgenſes, ut & alii ſubditi: ſi abſq; legitima prole maſcula decederent Saxonici Principes, agnituros ſe Landgravios pro legitimis hæredibus

& dos

& dominis: & ſanctè polliciti ſunt principes, nihil diminutum iri privilegia & immunitates urbium. Inſuper ab iisdem duobus pirincipibꝰ piſcatores, in fraudem Torgenſium, piſces aliò venditum euntes, jubentur vendere civibus, anno 1479. & inſula, arci vicina, urbi adjudicatur, 77.

Nuptias in hac urbe celebraſſe à nonnullis ſcribitur, Fridericus II. Elector, pater Alberti, cum Margareta Auſtriaca: Natus in ea eſt Fridericus III. Erneſti filius, Elector, qvem Sapientem dixerunt, XV. Calendas Februarii, Anni 1463.

Anno 1500. D. Eſto mihi, qvi erat 1. Mar. Johan. Elector Friderici frater Torgæ duxit Sophiam filiam Magni ducis Megapolitani, ſororem Henrici & Alberti: natusq; ibidem 1503. pridie Calendas Julii matre Sophia Megaloburgica Johannes Fridericus: Mater verò obiit IIII. Idus Julii, hora VI. matutina, ſepulta in templo primario.

Anno 1513. ad ſecunda vota tranſiit Johannes Dux Saxoniæ, Margaretæ Waldemari principis Anhaltini filiæ.

Anno 1526. Poſtridie Exaudi, poſt nuptias Bergæ celebratas, Sibyllam Ducis Juliacenſis filiam Torgam deduxit Johannes Fridericus: Eaq; pòſt, cùm primùm anno viceſimo octavo, juxta inſtitutionem Chriſti autoris Cœna ſacra uſa eſſet, Anno 1530. XI. Martii, filium enixa eſt, eo ipſo die, qvo literis Caroli V. Imperatoris, pater evocabatur ad Comitia Auguſtana, qvibus edita & promulgata eſt Confeſsio Eccleſiarum noſtrarum, coram totius Imperii ſenatu.

Anno 1548. VIII. Idus Octobris ſolennitati nuptiarum Illuſtrisſimi principis Auguſti, &c. cum Anna Chriſtiani III. regis Daniæ filia, interfuerunt Principes qvatuordecim, concionem habente de conjugio Georgio Anhaltino è Pſal. 128.

Nuptiæ Johannis Erneſti, fili Johannis Electoris, nati è Margareta Anhaltina, celebratæ cum Catharina filia Philippi Ducis Brunſvicenſis in Grubenhagen, anno 42. XIII. Februarii. Mortuus is eſt, Anno 1553. VIII. Februarii, ſine liberis, Anno ætatis 32.

Nata ibidem Maria Auguſti, Electoris filia, Anno 1562. VIII. Idus Martii.

I 3

Nondubito qvin hæc alieniora à propoſito nonnullis videantur: ſi qvis tamen accuratius perpenderit, deprehendet, habere ea, qvæ commemoravimus, implicatam mentionem noſtri principis, & tacitam etiam laudem: qvi ſcilicet, eo in ſuos fuerit ſubditos animo, eaq; pietate, ut qvidqvid potuit ad provinciam ornandam & ditandam conferre, in id ſumma ope incumberet. Nihilominus finem faciam, ſi ſuperioribus de ſchola Torgenſi unicum adjiciam: ne verò moleſtiam cuiqvam pariat, tanqvam Emblema, huic narrationi noſtræ additurum lumen, verſus de illa D. Georgii Fabricii præceptoris mei (cujus anima ſit ligata in faſciculo viventium) ſubjungam hoc ſaltem præmiſſo: Tenuiſſe hunc locum, noſtro tempore pietati & literis dedicatum, fecem generis humani, Monachos, qvi verisſimè fuerunt Κρῆτες, ἀεὶ ψεῦσται, κακὰ θηρία, γαστέρες ἀργαί, (ut eſt in verſu Epimenidis, ſecundum nonnullos: Callimachi, ſecundum alios.) Qvorum tamen unus, Franciſcus Mechlerus, pòſt in Turingia Evangelium Chriſti docuit annos 37. His ejectis anno 1524. juventutis Torgenſis zelo, duce Leonhardo Koppio, Deo & pietati cœnobium eſt conſecratum:

Ludus pietatis & literarum

Huc translatus divino auſpicio eſt, eodem die, quo ante annos M. D. LXXII. dedicatum eſt Hieroſolymis templum Dei, liberato è ſeruitute Babylonica populo.

M. D. XXIIII.

Qvæ non à Domino cæpit plantatio cœli,
Eruere hanc imâ ſtirpe, ſoloq; decet.
Qvo menſe atq; die Monachorum turba fugata eſt,
Hoc domus, hæc ſtudiis eſt ſacra facta bonis.
Hoc olim è turpi Solyma inſtaurata ruina,
Doctrinæ ſedem cæpit habere novam.

M. D. LVIII. die Martij.

in tis

ἐκ τῆς σφηκίας μυρμηκία.

Hoc qvondam tenuit veſparum nidus aſylum,
Mella fauis, alio parta labore, legens:
Nunc ſedem tenet hanc patiens formica laborũ,
Grana legens, populo non nocitura Dei.

Redeundum nunc eſt ad reliqva, qvæ propoſueramus. Anno 301. poſtqvam metalla Fribergenſia coli ceperunt Anno 1171. ſub Othone Divite Conradi III. Marchionis Miſnenſis filio, prope pagum Luſuitium, & alterum, cui à Chriſtiano qvodam nomen fuit, caſu reperto lapide argenti plumbiq; feraci, ab auriga qvodam Saxone Goslarienſi, ſalem in Bojemiam deportante: Schnebergi ad Muldam tam felix fuit Metallorum proventus, ut comparari vix ulla terra iis potuerit: nec ulla fuit fodina feracior, qvàm Divi Georgii, in qvam invitatus Albertus à magiſtratu & præfectis metallicis, in ipſis argentifodinis, menſa, è ſolido argento exceptus, cibum cepit: neq; ſignari argentum potuit, neq; cudi, propter copiam, ſed integræ ſunt diſtributæ maſſæ cultoribus, eſtq; inde ditata familia Romanorum Zuiccavienſium: è qva nominavimus ſupra in Itinerario Sacro Martinum Romanum præfectum urbis.

Anno 1492. à ſummo ceſpite argentum purum putum Glashutæ ad Muglicium, qvi fluvius oppidulum præterlabitur, inter altisſimos utrinq; montes, eſt erutum.

Annæbergum ſub eodem Principe coli cæpit 1491. metallis uberrimum, qvem locum dixêre Schreccebergum: & à loco monetam, ibi primùm excuſam, Schreckebergeros, ut etiam Angelicos à tribus angelis, qvibus eſt inſignita, & Molares à molendino recens ibi extructo. Sita urbs eſt ad radicem & pedem montis Filii: cujus fundamenta poſita ſunt ſub Alberto: in formam urbis redacta ſub Georgio Alberti filio, Anno 1497.

De obſervantia & pietate in Imperatorem, nihil dici dignius heroë, nihil ſplendidius poteſt, qvàm qvòd tanti ejus majeſtatem fecit, ut eam omnibus rebus humanis, ac vitæ ipſi & ſaluti, qva nihil cha-

Digitized by Google

hil charius, anteponeret, & pro ejus incolumitate ſuum corpus certo diſcrimini exponere nunqvam dubitaret, & bellorum caſus varios & ancipites promptè & fortiter experiretur: Suorum verò fuit amantiſſimus: fratris natu majoris, cujus ætatem, non multùm ſua majorem, & gradum, in qvem à Deo conſtitutus fuerat, atq; dignitatem ſuſpiciebat, multasq; potius aulicorum moleſtias devorabat, qvàm fraternam pietatem & concordiam labefieri pateretur. De qva verſus reſidui ſunt illo tempore ſcripti, ex Elegia de obitu Erneſti Electoris, rudes ſanè, ſi carminis rationem perpendas, pleni tamen pii affectus erga illum Principem.

Præbet fraternus amor exemplum pietatis,
Qva magis eſſe neqvit principe digna pio:
Hos tenuit domꝰ una viginti atq; amplius annos,
Vnanimes, ſemper grata aderat pietas.

Atq; eam concordiam, & amantiſſimam. arctiſſimamq; animorum fraternorum conjunctionem, nulla iniqvitas, nulla calumnia evertere potuit, donec tandem abſente Erneſto, conſiliariis hujus ceſſit: Reverſo enim Erneſto, tum demum tentata eſt diviſio, Anno 1485. paulò ante mortem Erneſti. Cujus culpa non in fratrem alterutrum conferenda eſt, ſed in conſiliarios. Ita enim comparatum eſt, ut aulici pleonectici Principum animos vel tranſversè agant, vel, ſi id non poſſunt, iis inſciis multa tentent. Neq; confecta eſt diviſio vulgari conſvetudine, ut ſingulis ſingulæ provinciæ adjudicarentur: ſed ſic inſtituta, ut in ſingulis certæ urbes ſingulis fratribus obvenirent, idq; eo conſilio, qvia memores erant triſtiſſimarum calamitatum, qvibus miſerrimè vaſtatæ fuerant hæ provinciæ bellis civilibus & domeſticis, à Friderico & Wilhelmo fratribꝰ: ne igitur ſe mutuò attererent, viſum eſt cuiq; ſua attribuere, verùm hac ratione, ut ſi qvid alter tumultuum moveret, abſq; ſuarum terrarum & ſubditorum detrimentone faceret. Metallorum proventum viri prudentes voluerunt eſſe communem & decimarum: jura verò patrociniorum, & feuda, ut ap-

ut appellant, diviſa. Non carebat autem callida ſolertia hæc diviſio, ut fit in aulis, ſciſſis in contraria ſtudiis, & alio alius gratiam aucupante: ſed arte artem ludente, eam partem Albertus elegit, qvæ minus habebat pecuniæ, qvod minimè ſuſpicabantur. Siqvidem belli nervum noverant eſſe pecuniam, cui bello totus erat addictus. At ille qvamvis exhauſtus, urbes pecuniæ prætulit, pecuniarum officinam. Siqvidem pecunia ſemel elapſa, non facilè recuperatur: urbes verò tanqvam penu aliam ſubinde miniſtrant. Septennium ante hanc diviſionem, Erneſto fratri id dedit benevolentiæ fraternæ & amoris officium, ut, detento fratre domi, cui terris non diviſis, maxima oneris pars, & adminiſtratio incumbebat, nam & natu major erat, & Elector, in Daniam iret, itinere longo. Adducebat autem Chriſtinam, Erneſti filiam, puellam annorum ſedecim: Etenim nata fuerat Torgæ pridie Michaëlis, anno 1461. tanta peſte inſigni, ut exhauſtis pagis, villa ruſtica pane unico cibario emeretur. Ea deſponſata erat Johanni regi Daniæ Chriſtiani I. Comitis Oldenburgici filio, qvi eodem Anno 78. coronatus fuerat. Tranſiit autem Roſtochium, cum inſigni comitatu eqvitum octingentorum, & in his aliqvot præſulum, curribus auratis, pompa regia: Nuptiarum ſolennitas peracta eſt Haffniæ, in urbe Selandiæ regia. In reditu Lubecam deflexerunt, urbem Imperialem, cujus miratus ordinem, & genus gubernationis, moresq; civium cùm mirificè probaret, illud unicum magnoperè ſibi diſplicere dixit, qvòd in urbe aliâs optimè conſtituta, & præclarè morata, tanta eſſet ſexus muliebris licentia. Nam facie velata fœminæ diſcurrebant, & per loca ſubterranea vagabantur: qva licentia fœminæ etiam aliâs honeſtæ incenderentur ad ferociam: Ferocia autem mater eſt libidinis, impudicæ confirmarentur, id qvod accidit Anno 1454. Sangerhuſii, & cæteris locis ad Harcyniam, qvibus congrediebantur utriusq; ſexus homines, cognati, & conſangvinei, qvi colentes Diabolum, ſpecie veſpæ grandioris ſingulorum ori inſidentem, extinctis pòſt luminibus, alius aliam apprehendens, promiſcuè libidinis incendium explevit. Et fuerunt ejusmodi feſta Romæ Lupercalia, & feſta Bacchica. Probavit ſenatus ſapiens Principis prudentis dictum, moremq; illum publico edicto abrogavit: ſed relabuntur

in antiqvum uſum facilè,inqvit Cranzius. Edidit ſpecimen fortitudinis princeps ludo eqveſtri,in ſuperiori prætorio: habitusq; eſt à ſenatu & civibus liberaliter.

Albertus ad regnum Bojemiæ vocatur.

A morte Georgii Bodiebratii, qvæ incidit in annum 1470. poſt varios labores, multasq; fortunæ mobilis viciſſitudines, ortas ab excommunicatione pontificia, qva hæreticus declaratus autoritate Pauli II. ſacris omnibus arcebatur, à Bojemorum proceribus honeſta legatione Albertus invitabatur ad capeſſenda regni gubernacula. Ardua videbatur deliberatio. Etenim non deerant rationes in utramq; partem, qvæ cum ad ingrediendum iter impellebant, tum, ne periculo ſe offerret, dehortabantur. Ab una enim parte videbantur Bojemi rem ſeriò agere, & bona fide: qvòd affinitate eſſet conjunctus regi defuncto Bodiebratio, cujus filiam Sidoniam uxorem habebat: eamq; ob cauſam nonnihil juris in eo regno ſibi eſſe opinabatur: Deinde, qvia non malè de hoc regno fuerat meritus, cujus exercitum in Auſtria jam incendendum à Mathia rege Ungariæ, qvi Pontificiorum partes ſeqvebatur contra Georgium, ſocerum Alberti, in molendino, in qvod è fuga ſe receperant, defenderat, retundens ipſius impetum, & victoriæ curſum inhibens, qva de cauſa infenſiorem ipſum regem habebat. Præterea non videbatur conſultum, ut oblatam dignitatem repudiaret, ne aſpernaretur de ſua virtute regni tam potentis, & virorum prudentum judicia, qvi intelligebant, principe ſibi opus eſſe forti, cujus armis & rei militaris ſcientia, regnum, cui Poloni pariter & Ungari inhiabant, gentes efferæ & armis aſſuetæ, defenderetur.

In alteram partem propendebant nonnulli conſiliarii, qvi non arbitrabantur faciendum, ut ejus ſe gentis, cujus perfidia eſſet ſuſpecta, fidei fluxæ committeret: & meminerant idem uſu eveniſſe Wilhelmo III. Landgravio Turingiæ, patruo: qvi Imperatore, Gallo Carolo, Caſimiro Polono, & ducibus Auſtriacis, id ambientibus, etſi, facta collatione præferretur: tamen vel odio religionis, qvam diverſam profitebatur, Bojemi enim Johannis Huſs doctrinam ſeqvebantur, Wilhelmus pontificiam, vel ratione patriæ, qva erat externus, vel levitate populi, vel deniq; aſſiduis procerum ſollicitationibus, aliò propendentium, fuit repudiatus.

Nec

Digitized by Google

Nec conſultum exiſtimabant, competitoribus magno ſtudio regnum affectantibus, bello ſe implicare difficili: & plura appetendo, eaq; incerta, ſua in diſcrimen mittere non dubium: Imitari igitur voluit cautos, & non temerarios medicos, qvi in perplexis & latentibus morbis, nec dum probè cognitis, cujusmodi ſæpe incidunt, non præbent medicinam, qvæ materiam vicioſam, miniſtrantem morbo alimenta, evehat, ſed tale qvid, qvo morbi tantùm incrementum inhibeatur: donec naturam morbi penitus perſpexerint: Ita ſe Albertus ſervavit integrum, ut nec recuſaret honorem delatum, nec temerè ſuſciperet. Qvare & munivit ſe adverſus vim, ſi qva ingrueret, qvinq; eqvitum millibus, robore, ornatu, animo lectisſimorum, & ductore Nicolao Coccericio, anno 1471. Dominica Qvaſimodogeniti Dreſda profectus, Pragæ exceptus eſt ſummo civium & primatum gaudio & gratulationibus, petitumq; fuit, ut Matthiæ impetus, armis regnum qværentis, non legitimis ſuffragiis, retunderet, ſi qvid hoſtile & violentum tentaret. Albertus etſi, qva de cauſa vocatus eſſet, facilè intelligebat, tamen operam ſuam in tuendo regno, & fidem offert Ordinibus regni promptisſimam: neq; ex animo dilabebantur ſuſpiciones, ne ſe totum illis crederet, easq; augebat Mathias, qvi moneri per hominem fidum juſſit, ulturos Bojemos clades, à majoribus ipſius, imprimisq; patre Friderico acceptas: & nolle ſe, ut dux tantus à gente perfida, virtus à proditione nefaria perdatur, ſeu dolo, ut Albertum, qvem ex omnibus Germaniæ principibus ſolum, Ducis & Imperatoris nomine dignum judicaſſe perhibetur, & de qvo auſus eſt dicere poſtea, absq; hoc eſſet, ſe brevi caſtra metaturum in media Germania, nemine obſtante, ab ambitu & accipiendo honore deterreret: ſeu ſeriò. Sunt enim nonnulli animi generoſi, & ſolidæ virtutis amantes, ut hanc etiam in hoſte probent, & à clandeſtinis machinationibus, molitionibusq; ſceleratis abhorreant. Nam vera virtus absq; fuco eſt, & fallaciis, qvalis Fabricii tradentis Pyrrho hoſti medicum, qvi ipſi promiſerat, ſe dono accepto, Pyrrhum veneno necaturum: Et hujus Mathiæ, qvi familiari cuidam Georgii regis Bojemiæ, poſtulatum cædis præmium, dato chirographo aureorum qvinqvies mille promittens, ferro qvidem ut tolleretur permiſit, venenum ne

Digitized by Google

miſceret, interdixit, delectatus voce Fabricii Heroica: Romanos ferro, non venenis pugnare conſveviſſe: Georgium vero ut ſibi caveret à venenis etiam hoſtem monuit. Alberto re diu multumq; agitata, neutri fidem habendam deprehendit: Bojemis genti mobili, & regi hoſti. Itaq; certamen eqveſtre, certa hora conſtituta, ſuis militibus indixit, & ad præbendum virtutis ſpecimen, & ad injiciendum Bojemis terrorem, ut, ſi qvid auderent, cum qvibus res eſſet futura, intelligerent, & deniq;, ad delectandos ſpectatores: Revera autem, ut commodè, & ſine ſuſpicione deprahenſæ fraudis urbe excederet. Nam imparatos ſuos egredi juſſit, &, ne qvis moram necteret, nec in urbem repetitum ſua rediret, interdixit, ſupplicio capitis in delinqventes conſtituto. Conjurati jam captos Miſnenſes opinabantur, & circumventos, Civibus ſuis edicunt, clanculum arma in promptu haberent, ut vel ſpectaculis, & curſui eqveſtri intentos opprimerent, vel, ſi interdiu deeſſet opportunitas perpetrandi ſceleris, noctu ſopitos trucidarent. Verùm ſagaciſſimus princeps fraudem ſceleratam odoratus, ſibi domum redeundem ait, accitu fratris, incidiſſe magnum qvid, cui adeſſe, interſit ſua plurimum: Diſceſſit itaq; circa feſtum Pentecoſtes, ſolerti & prudenti aſtutia deludens facinus improborum, relictis etiam omnibus impedimentis, qvorum omnium reſtitutionem poſtea extorſit.

Utcunq; verò hæc ſe habeant, evidentiſſimum ſunt & magnificum teſtimonium de virtute Alberti, qvem Bojemi vel regem deſignare voluerunt, dignum eum regno judicantes: vel tollere, virtuti invidentes: Mathias verò eum ſe ſolum habere ſuæ fortunæ qvaſi remoram, ſignificavit: qvo ſublato, expeditiora eſſent futura omnia. Nam & durantibus bellis, qvibus de Sileſia dimicabatur, cùm in Mathiam dixiſſe neſcio qvid durius perhiberetur, qvod famam regis læderet, Eo audito, Albertus aditum ad regem petiit, & cauſam ſui adventus expoſuit: Ita ſe edoctum à parentibus, ita educatum, ut non in lingva gladium gereret muliebriter, ſed manu cum hoſte congrederetur: ſe militem eſſe, non conviciatorem: neq; intercedere privatæ qvicqvam offenſionis: publicam ſe Imperatoris & Imperii, qva nihil ducat antiqvius, cauſam agere: revereri ſe ipſum ut regem, ſuſpicere ut virum fortem,

admi-

Digitized by Google

admirari ut geſtarum rerum gloria illuſtrem: non aſſvetum ſe ad contumelias,contemptum,obtrectationes: ſed ad candorem, obſervantiam ſuperiorum, prælia. Cum ſtatura herois eximia, tum vultu non qvidem feroci aut truculento, intrepido tamen & vigoris pleno: tum deniq; voce generoſa & magnanima, in admirationem Alberti Rex incenſus, cum teſtificatione ſuæ benevolentiæ ipſum dimiſit. Habet laus ab hoſte profecta plus ponderis,qvàm ab amicis: illa enim ex vero judicio provenit,hæc ex affectu amoris, non rarò judicium animi obnubilantis. Et ea demum vera laus eſt,qvæ ab iis proficiſcitur, qvi ipſi in laude vixerunt. Qvanti præterea principem noſtrum fecerit Mathias, inde qvoq; conſtat, qvòd poſt nuptias Philippi Ingenui Electoris Palatini,cum Margareta Ludovici Divitis,Ducis Bavariæ filia,ad qvas cum fratre Erneſto Dreſda die Valentini anno 74. Ambergam profectus eſt, re multùm deliberata cum amicis Elector in Sileſiam abiit,ſolus qvidem,ut eſt in qvibusdam Annalibus,qvòd Albertus Imperatori militaret: ut alii ſcribunt, uterq; frater pacificationem tentavit, Albertus qvidem ád Mathiam in caſtra ingreſſus eſt: Erneſtus verò miſſis ad Caſimirum legatis menſe Septembri à Mathia impetravit,profectus Vratislaviam,ut mitteret ad Caſimirum legatos de pace,& ipſe ſumma ope id egit, ut longius qvotidiè graſſans incendium averteret. Videbant enim principes prudentes,molem belli non contentam fore finibus illis exiguis,ſed in ducatum Saganenſem,qvi Ducibus Saxoniæ parebat,& in Germaniam ipſam, patriam dulciſſimam,qva ſalva, ſalva ſunt omnia,tanqvam ignis ſumptis viribus, progreſſuram, hinc Mathia,rege ſpiritus ferventisſimi, & in re bellica feliciſſimo,mucronem oſtentante vindicem, turmasq́; trahente Raſcianas: inde Caſimiro robur ſuæ gentis, & Lituanos concitante, & in Siloſiam ductante. Itaq́; armatis ſexcentis eqvitibus, & juris prudentia,uſu rerum, autoritate, etiam doctrina clarisſimis Wilhelmo principe Comite Hennebergio, Hauboldo Schleunicio, Diterico Schönbergio, Johanne Scriba Doctore, interq́; cæteros eminente, ut ſcribunt nonnulli,Johanne Marchione Brandeburgico,ſuæ ætatis eloqventisſimo: principes noſtri non tantùm jurarunt in verba Mathiæ, à qvo feudum tenebant Ducatus Saga-

Digitized by Google

nenſis,id qvod ante fecerant pridie Calendas Octobris Vratislaviæ,ſed profeſſi ſunt intrepidè, ſe æqvas pacis conditiones accepturos, futuros auxilio adverſus eas reſpuentem: & qvamvis non vicerunt armis hos reges potentiſſimos,tamen autoritate ſua cervicibus Germaniæ noſtræ malum impendens averterunt, civili digniores corona iis, qvi armis hoſtem ſubmoverunt. Qvare haud immeritò patriæ tutor,pietatis corona,& gloria regni, Erneſtus appellatur,in ea, cujus ſuprà meminimus Elegia,nec temerè Albertus Dextera manus Imperii ab Innocentio VIII.Pontifice Maximo, in Diplomate nominatur: ut à militibus Belgicis Rolandus, qvem cum corporis dignitate referret: Solet autem in corporis majeſtate ineſſe ſumma veneratio, magnorumq; operum ii ſoli capaces exiſtimantur, qvos eximia ſpecie natura donare dignata eſt, ut de Wilhelmo III. ſuprà memoratus autor inqvit; tùm multò magis animo, & rebus pro patria feliciter ſuſceptis repræſentaret.

Ex hujus herois diſciplina prodiit celebris Michael Glincius, princeps Ruthenicus: qvi in Friſia cùm Alberto adoleſcens militaſſet, ſub hoc tolerare magiſtro militiam & grave Martis onus aſſvevit,primis atq; hunc miratus ab annis, ob rei bellicæ ſcientiam & virtutem,regum ſibi favorem comparavit,rerum geſtarum gloria inſignis,& in hiſtoriis celebratus Polonicis. Qvem cùm virtus perdere non poſſet, tandem invidia perdidit,&,aularum peſtis, calumnia. Accuſatus enim affectati in Litvania dominatus, qvam Tartaris effuſe populantibus,fortisſimè cum hoſtibus immanibus dimicans, tutatus fuerat: Apud Alexandrum qvidem regem Poloniæ, virtute calumnias facilè extinxit, qvæ nulla re melius,qvàm virtute,ut candens ferrum aqva,extingvuntur: apud Sigismundum verò,cujus aures,ut regum plerunq; mos eſt,magis obtrectatoribus patebant, ne auditus qvidem eſt. Itaq; poſt variam fortunam,qva virum principem,adverſarium ſuum, in lecto cubantem obtruncavit, qvi impediverat reconciliationem cum rege, tentatam ab Vladislao: & à Moſco,ad qvem confugerat,tradito ei ducatu Smolenſcenſi,deceptus indignè & perfidè fuit: & poſt aliqvot annos, cùm,reconciliatus regi,opera Vladislai,apertè dixiſſet, ſe nulli ex regiis fidem habiturum, qvàm duo-

duobus nobilibus Germanicis, invidiam magis auxit. In carcere tetro & ſqvalido vitam finivit, pari fermè cum Beliſario exitu. Nam finis magnorum virorum ſæpe tragicus eſt, ut ſe homines, vel ipſo eventu admoniti, meminerint.

Ejusdem auſpicia ſecutus eſt Chriſtophorus Bernſteinius, qvi in primis annis Ditericum Schönbergium, auratæ militiæ eqvidem, Magiſtrum habuit, cujus mores & gravitatem imitaretur, literisq; navavit operam Lipſiæ: pòſt ad arma ſe contulit, & in bellis Belgicis, ſtrenuam Alberto operam, non minus ac in ſtudiis humanioribus navavit, & inter ductores præcipuos recenſeri cepit. Meruit aliqvot annos Mathiæ regi Ungariæ: ſecutus eſt Henricum, Alberti filium in Palæſtinam, & propter lingvæ Sclavonicæ noticiam & veſtem Hungaricam à Mamaluchis Ægyptiis pro Raſciæ gentis homine habitus & præ aliis honorificè tractatus eſt.

Anno 1495. militavit Ferdinando Arragonio Alphonſi filio, eiq; cum Germanis ſuis non ultimus autor fuit, Gallum regno ejiciendi. Creatus eqves auratus iterum, ut & Hieroſolymis.

Militavit ex illa ipſa perantiqva & nobili familia Bernſteinia eidem Alberto Chriſtophori frater Georgius, in Friſia, laudemq; magnanimitatis & ſcientiæ bellicæ retulit eximiam: & apud Georgium Alberti filium natu maximum gratia atq; autoritate floruit.

Fridericus II. pater Alberti.

Suſcepit Fridericus II. Electore Margareta Auſtriaca plures liberos, ſed de ſexu virili Erneſtus tantùm & Albertus ſuperſtites fuerunt. Filiarum Hedvigis Qvedlinburgenſis, Margarita Suſelicenſis facta ſacerdos ad Albim eſt dimidio infra Miſniam miliari, hoc tempore ſub familia laudatiſſima, & virorum doctorum altrice Piſtorum.

Anna nupſit Alberto Marchioni Brandeburgico, Achilli Germanico: Ameleis Georgio Duci Bavariæ. Filii, Fridericus III. Cœlebs, Alexander infans, Henricus adoleſcens, obierunt. Erneſtus duxit Elizabetham Alberti Bavariæ ducis Movaci habitantis filiam, è qva ſeptem liberorum factus eſt parens.

Albertus Sdennam, qvam Zedennam vocant, Idenam, Zoinam, Zodenam, ſive Sidoniam filiam, Georgii Bodiebratii Comitis de

Digitized by Google

tis de Nidda,fundatoris familiæ principum Munſterbergenſium, qvi gubernator primùm fuit regni Bojemiæ, pòſt verò Rex,cùm accepiſſet inſignia à Friderico III. Imperatore, & qvi hoſtis fuit primùm Miſnenſium,qvorum oppida Dobelam,Wilſtorfium,Lomacium, Mituveidam,exuſſit,anno 1450. ferens ſuppetias Wilhelmo Landgravio Turingiæ contra fratrem Fridericum circa feſtum Purificationis Mariæ,filiam duxit,anno 1459. XI. Novembr. qvi dies Divo Martino ſacer eſt, è Cunigunda prima conjuge ſororem Catharinæ,qvæ Mathiæ Corvino nupſit. Suntq; peractæ nuptiæ ſolenniter Egræ, ad flumen ejusdem nominis, ortum è montibus,dictis non à pinis, qvæ arbor non eſt in noſtra Germania, ſed ab arboribus piciferis. Fuit hæc fœmina ſimpliciſſima & tranqvillitatis amans, unde à mariti obitu annos decem exegit vidua,in loco montoſo & ſolitario,arce excelſa ad Weiſſeritium fluvium, vicina Dippoldiswaldo, & montibus ab appellatione, qva Auſtrum Germani dicunt, nominatis, qvam arcem Tarandum dixerunt noſtri: hanc enim qvietis amans & ſtrepitui, freqventiæq; inimica,data optione, ipſa ſibi elegerat, ubi vitam finivit,& mortua eſt, anno 1510. Calendas Februarii, relata ad tumulos principum Saxonicorum, Miſeniam,ad latus ſui mariti.

Inter fratres autem Erneſtum & Albertum mira fuit naturarum & ſtudiorum diſſimilitudo, ita tamen,ut,ſi ſcopum videas, nullo modo adverſatæ ſibi fuerint. Corpus Alberto erat firmum & robuſtum,natura atq; exercitiis corroboratum: Erneſto minus ſolidum, nec ferendis adeo,ſi collatio fiat, laboribus aptum: E vultu Alberti vigor qvidam & animus ad ſuſcipiendum ardua natus,difficiliorumq; negociorum cupidus,& ardor elucebat: Erneſtus placidior & pacem præ ſe ferebat: Qvod animadvertens Wilhelmus utriusq; patruus, Alberto dixit: Vide ut è bellis, evadas me ditior. Ille caſtris & armis tractandis accommodatior, in qvibus ætatem exercuit totam, nec tamen alienus planè ab actionibus pacificis: hic paci utilior, nec tamen,juſtis cauſis ad arma incitantibus, meticuloſus aut ſegnis: Ille audacior, & periculorum contemptor, manu promptior & expeditior: hic cunctator & qvidvis potius,qvàm arma experiebatur. Albertus patiens inediæ,algoris,vigiliæ,ſupra ætatis ſuæ homines, animo

apertus,

apertus, inſolens infamiæ, & obtrectationis: in hoſtes gravis, in milites ſeverus, pari humanitate conjuncta: Erneſtus ſemina diſſenſionum tollere, bella ſopire, injurias & ſimultates avertere, leges domi præſcribere, judicia conſtituere. In amicos fidus uterq; in ſubditos pius, indulgens alter in alterum. Concordiæ enim fraternæ cauſa injurias diſſimulando vincebat Albertus, ne qvid mali animis exacerbatis oriretur, in cæteris rigidus, præſertim, ſi qvid Imperii majeſtati dignitatiq; obfuturum videretur: In domeſticis Albertus de ſuo jure potius cedere largiendo, qvàm conjunctionem turbare jus ſtrictum perſeqvendo: Erneſtus in hoc par fratri: nam poſtulanti reditus auxit: in cæteris majorum dignitatis rationem habens, nihil ſibi derogari paſſus eſt, bello potius ſua tutatus. Erneſtus conſilio & gravitate autoritatem ſibi comparaverat: Albertus manu & fortitudine: hic bello & armis, ille pace & toga. Rectè itaq; dici ille poſſit νοῦς, hic verò χεὶρ, qvemadmodum Trojani Hectorem & Æneam, alterum χεῖρα, alterum νοῦν appellabant: qvòd ille manu valebat, hic conſilio & prudentia. Pares erant ambo pietate, qva adducti, Romam Erneſtus abiit religionis ergò, ut tum ferebant tempora ſuperſtitioſa, ſalutaturus Papam, & ab Sixto IV. qvi Innocentium proximè anteceſſit, Roſam auream retulit, & templo Miſnenſi dedicavit: Albertus ingenti cum periculo terram ſanctam adiit, & ea loca, qvæ filius Dei ſuis pedibus calcavit, religioſa animi pii meditatione perluſtravit. Mortem obiit Erneſtus placidè Colditii VIII. Calendas Septembris, relatus ad tumulos parentum Miſenam: Albertus in Friſia in cœnobio Embdano, febri acuta extinctus eſt pridie Idus Auguſti: Qvamvis alii alio morbo, alii ictu globi tormentarii interiiſſe ſcribant. De qvo in medio ſunt, qvæ refert Fabricius in Annalibus Miſnenſibus. Famam nominis uterq; reliqvit ſempiternam: Erneſtus paci, qvàm diu vixit, ſemper ſtuduit, & juſticiæ atq; veritati: qvi ſciens & volens nulli paſſus eſt injuriam afferri, ut eſt annotatum à civibus noſtris. Albertus fortitudinis & æqvitatis laudem egregiam ad poſteros nunqvam intermorituram propagavit. Sepulturam ambo meruerunt Miſenæ, ubi natus fuerat Erneſtus, juxta majorum monumenta, Erneſtus qvidem hac inſcriptione:

Anno à Chriſti nativitate 1486. XXVI. Auguſti, obiit Illuſtrisſimus princeps & Dominus, Dn. Erneſtus Dux Saxoniæ, ſacri Romani Imperii Archimarſchallus, Princeps Elector, Landgravius Turingiæ, ac Marchio Miſnenſis. Ejus memoria ſemper ſit apud Deum, in benedictione juſtorum.

Albertus verò hujusmodi: Anno à nativitate Chriſti 1500. die Saturni poſt nativitatem Mariæ, hora duodecima meridiei, obiit Embdæ in Friſia Illuſtrisſimus & generoſiſſimus Princeps ac Dominus, Dn. Albertus Dux Saxoniæ, Landgravius Turingiæ, ac Marchio Miſnenſis, Gubernator Friſiæ hæreditarius, nomine ſacri Imperii, cui propitius ſit Deus, & opera bona compenſet ac remuneretur in æternum.

Uterq; prole felicisſimus. Nam Erneſtus ex Eliſabetha Bavarica, procreavit Albertum Archiepiſcopum, Electorem Moguntinum: Erneſtum Archiepiſcopum Magdeburgenſem, & Præſulem Halberſtadenſem: Huic teſtamento Erneſti cautum fuit, ut ſi qva injuria, Eccleſiaſtica dignitate privaretur, reditibus ad principem honeſtè alendum neceſſariis illi proſpiceretur, autore Alberto. Et repetitum eſt idem à Friderico III. condente teſtamentum, cùm iturus eſſet in Palæſtinam, XIX. Martii, anno 1493. Fridericum III. Electorem Sapientem, qvi cùm natus fuiſſet, anno 1463. XVII. Januarii, cœlebs obiit, anno 1525. V. Martii. Ex hujus manuum ſoliditate & robore Sultanus, qvi tenebat Palæſtinam, anno 1493. judicium ſumpſit, Fridericum nobili & generoſa ſtirpe procreatum: Johannem natum 1469. XXIX. Junii, fraternæ dignitatis hæredem, qvi confesſionem Auguſtanam obtulit Carolo V. Imperatori: Wolffgangum, qvi mortuus puer eſt. Filias duas: Chriſtinam reginam Daniæ, Johannis regis conjugem, cujus filia Joachimi I. Electoris Brandenburgici conjunx mater atq; avia fuit ſeptuaginta principum, qvibus maxima ex parte ſuperſtes fuit, mortua anno ætatis 70. vel 72. Alteram Margaretam Henrico XII. Duci Brunovicenſi & Luneburgenſi traditam.

Johanne natus eſt animi invictisſimi heros Johannes Fridericus Elector, fuſus ad Albim, accepto vulnere à Carolo V. Et

hoc

Digitized by Google

hoc nati Johannes Fridericus II. Johannes Wilhelmus, & Johannes Fridericus III. cœlebs mortuus.

Johannis Friderici II. filii Johannes Caſimirus, cujus uxor Anna Auguſti Electoris Saxonici filia: & Johannes Erneſtus, Johannis verò Wilhelmi Fridericus Wilhelmus, & Johannes.

Albertus ſobolem reliqvit non minus præclaram Georgium, qvi natus eſt anno 1471. in vigilia Auguſti, circa meridiem: uxorem habuit Barbaram Caſimiri Poloniæ regis filiam: à morte patris anno qvarto Idib. Martiis in Friſios rebelles movit. Tumultum ruſticum ſedavit 25. Obiit è mœrore animi, qvem perceperat è morte omnium filiorum, Anno 1539. XV. Calendas Maji, princeps pacificus, clemens, religioſus.

Henricus 1472. die Gertrudis natus, qvi eſt 16. Martii, cum patre Friſiam, qvæ huic pro compenſatione impenſarum, & remuneratione laborum conceſſa erat à Maximiliano Imperatore, adiit, ibiq; gubernationi præfectus fuit. Friſii jugi externi impatientes, & inhiantes libertati, Henricum obſident, pater obſeſſo ſuppetias fert. Palæſtinam acceſſit, Anno 1498. A morte fratris Georgii, hujus ditionem occupat, qvam alio transferre, odio religionis repurgatæ, conabatur, qvam Henricus apertè profitebatur. Mortuus eſt 19. Auguſti, anno 1541.

Fridericus ſtudiis accommodatior fuiſſe videtur, qvàm armis: Igitur literarum cauſa Senas in Italiam juſſu patris ſe contulit. Natus fuit anno 1474. die Criſpini & Criſpiniani. Summus magiſter factus ordinis Teutonici XXXIII. profectus in Pruſſiam eſt, eqvis 800. comite fratre Georgio, eidemq; ſe ordini addixit Nicolaus ab Altmanhauſen. Mortuus eſt anno 1510. Rochlitii hydrope, relicta illa dignitate injuria Alexandri regis Poloniæ, anno ætatis trigeſimo ſexto, XIV. Decembris, ſepultus Miſenæ. Ludovicus & Johannes eidem attribuuntur Alberto, ætate prima mortui.

Filias habuit duas, qvarum Catharina primùm Sigismundo Auſtriaco locata fuit, Anno 1484. pridie Non. Februarii: ſedecim annos nata: nam tempus natale ei faciunt annum 68. pridie Jacobi horam ſeptimam veſpertinam. Eo mortuo IV. Martii,

 Anno

Digitized by Google

Anno 1497. ſecundis nuptiis Erico Brunſvigio, tradita Guilielmi VI. junioris filio, patri Erici, qvi pòſt duxit Sidoniam, Henrici filiam: mortua 1524. Altera Anna puella obiit.

Henrici filii tres fuerunt: Mauritius natus Fribergi, anno 1521. XII. Calendas Aprilis, manè, è Catharina Megaloburgica, qvæ Sophiæ matris Johannis Friderici Electoris Saxoniæ eſt ſoror, Magni Ducis filia. Æmulus avitæ gloriæ bella geſſit maxima: Turcicum, anno 42. & 53. Contra Gallum militavit 1543. & iterum anno ſeqventi: Contra Brunſvicenſem 1545. Militavit ſub auſpiciis Caroli V. anno 1547. Adeptus eſt dignitatem Electoris Saxoniæ, victo Johanne Friderico 48. VI. Calendas Martii. Magdeburgum certis conditionibus deditione cepit 51. Bellum intulit pro Germaniæ libertate Carolo V. Imperatori, & ſocerum Haſſiæ Landgravium liberavit 52. Globo trajectus eſt bombardico pro aris & focis pugnans, & pro patria 53. IX. Julii, cùm vixiſſet annos 32. Ex Agnete Philippi Landgravii Haſſiæ filia ſuſcepit Albertum, qvi puer mortuus eſt, & Annam filiam.

Secundus Henrici filius Severinus, Oeniponte morbo interiit, ubi inſtituebatur unà cum regiis liberis, annum agens undecimum, VI. Idus Octobris, anno 1533. ſepultus in cœnobio Stamſiano Ciſtertienſium, ubi etiam conditur Sigismundus Auſtriacus, & Maria Blanca Mediolanenſis, Maximiliani Imperatoris uxor.

Auguſtus natus 1526. III. Calendas Auguſti. Militavit in Gallia Carolo V. cùm victoriam conſeqveretur ad Divum Victorinum. Caſtra fratris ſecutus fuit in Germania: Bellum Gothanum totius Imperii nomine adverſus ſeditioſos, patriæ & tranqvillitatis publicæ perturbatores ſuſcepit, & feliciter confecit. Cui qvi pietatis amore, in religione conſtantia, in fovendis artibus & Academiis, in conſervanda pace, conferri poſſit, haud facile inveneris. Ejus uxor fuit Anna Chriſtiani III. regis Daniæ, ut nomine, ita re qvoq; verè Chriſtiani, è Dorothea Magni Ducis Saxoniæ inferioris filia, ſoror Friderici II. Daniæ regis. Qvæ mortua eſt Calendas Octobris, anno 1585. Altera conjunx Agnes Hedwigis filia Joachimi Erneſti Principis Anhaltini 1586.

Nati

Nati ei ſunt è Chriſtiano filio, & hujus conjuge Sophia, Johannis Georgii Electoris Brandeburgici filia, nepotes duo, Chriſtianus, editus in hanc lucem 23. Septembris, anno 83. & Johannes Georgius V. Martii, anno 85. & neptis præterea, cùm aviæ paternæ, qvæ Anna fuit, è regum Daniæ ſangvine, tùm aviæ maternæ, qvæ Sabina fuit, Georgii Brandenburgici filia, mortua 2. Nov. anno 1574. nomen referens Anna Sabina, nata Anno 1586.

Filiæ Henrici fuerunt: Amelia uxor Georgii Marchionis Brandeburgici: Sidonia conjunx Erici ducis Brunſvicenſis, defuncta 4. Januarii, anno 1574.

Filios præterea Illuſtriſſimus Elector Saxoniæ Auguſtus habuit octo: è qvibus tamen, præter eum, qvem dixi, Illuſtrem principem Chriſtianum, nullus eſt ſuperſtes: & filias in univerſum ſex qvarum tres defunctæ ſunt: Superſtitum verò una Elizabeth, nupſit Johanni Caſimiro Comiti Palatino: Dorothea Henrico Julio Epiſcopo Halberſtadenſi, Adminiſtratori Mindenſi, Duci Brunovicenſi & Lunæburgenſi, 26. Septembris, anno 85. in matrimonium collocata eſt: Anna Johanni Caſimiro duci Saxoniæ, Johannis Friderici II. filio, Johannis Friderici I. nepoti, XVI. Ianuarii, anno 86.

Atq; hæc qvidem fuere, qvæ breviter de ſummo ſeculi ſuperioris Duce commemoranda judicavimꝰ, qvo tum temporis major nullus fuit in univerſa Germania, vel hoſtium ipſorum, qvo nihil poteſt eſſe gravius, verius, luculentius, teſtimonio, ſiqvidem non ex affectu amoris, qvi nonnunqvam ſibi blanditur, & ſæpe non laudanda vehementer prædicat, ſed è vero judicio profectum eſt, & re ipſa factisq; comprobatur. Qvod ſi qvis ex innata levitate hoc factum noſtrum reprehenderit, morem is ſanè gerat ſuæ libidini: Si verò alicui rectè judicanti non videbor verba factis æqvaſſe, neq; ad tantum argumentum dicendi genus dignum attuliſſe, is ſic ſtatuat, agnoſcere nos tenuitatem noſtri ingenii, & æqvo cenſori, cujusmodi hoc ſcriptum eſt, ſubjicere, neq; ſubterfugere bonorum judicia: Præterea ſic exiſtimari velim, non agere nos hiſtoricum, ſed hanc laudem & palmam iis concedere, qvi ex profeſſo hiſtorias principum Saxonicorum conſcribunt, in-

ſtructi majori cognitione eruditæ antiqvitatis, ampliore genere dicendi, copioſiore bibliotheca, ingenio dexteriore, memoria acriori. Qvinetiam iniqvos judices admoneri velim verſus antiqvi:

Ἀρκεῖ δ' ἐν μεγάλοις καὶ τὸ θέλημα μόνον.

Oro Deum æternum & omnipotentem, ut Eccleſias turbatas clementer tueatur, veritatem vocis cœleſtis conſervet, animos principum ad concordiam flectat, & Imperii membra jam ruinam minitantia fulciat, neqve extingvi ſinat, usqve ad illum diem, qvo, prioribus extinctis, novum regnum filius Dei auſpicabitur.

NOTÆ IN HISTORIAM

ALBERTI III.

A Saxoniæ ducit principibus.] *Qvi animos revocant ad ultimam gentis Saxonicæ memoriam, ex Ptolomæo recordantur, Saxonas antiqvitus* ſuper cervicem Cimbricæ Cherſoneſi *habitaſſe. Itaq; turbant hiſtoriæ rationes, qvotqvot exiſtimant, in Cherſoneſo conſediſſe. Qvod eò minus eſt ferendum, qvia hoc modo regionum ſines perperam deſcribuntur, & Cimbrorum Saxonumq; ſedes confunduntur. Subit autem mirari, cur pleriq; aliter tradant, & Cherſoneſum, cujus ultimum receſſum Cimbri incoluerunt, Saxonibus attribuant. Contra* Daniel Langhornius *in elencho antiqvitatum Albionenſium affirmat, Anglos (Saxonas maritimos) ne attingi qvidem, aut verbo nominari in Ptolomaica Cherſoneſi deſcriptione, & ubi Beda vetuſtiſſimus Anglo-Saxonum ſcriptor, ac Fabius Ethelvardus Anglos collocant, ibi à Ptolomæo longè alias collocatas eſſe gentes, pag. 330. Qvod ſanè obſervavit rectiſſimè, etſi poſtea ſibi non conſtat, qvum docet, Saxones ab Albi in Jutiam profectos, & Angrivariis Saxoniam trans-veſeranam, qvæ nunc Weſtphalia dicitur, aſſignat, Anglarios q; in ea ſede Angrivariis*

ſucceſſiſſe

ſucceſſiſſe commemorat. Sed pro nobis loqvatur ipſe Ptolomæus. Ἐφεξῆς δὲ ἐπὶ τὸν αὐχένα τῆς Κιμβρικῆς χερσονήσου Σάξονες. *Hinc ſuper cervicem (vulgò dorſum reddunt) Cimbricæ Peninſulæ Saxones. Ipſam autem Peninſulam tradit habitare Sigulones: poſtea Sabalingios: poſt Cobandos: ſupra eos Chalos: & ſuper eos magis eſſe occidentales Phunduſios: magis orientales Harudes: omnium maximè Septentrionales Cimbros. Unde apertiſſimè intelligitur, Saxones non modò non habitaſſe in Cimbrica Cherſoneſo, ſed ne animum qvidem eò migrandi priſcis illis temporibus habuiſſe: ſiqvidem* à cervice Cherſoneſi, *ubi primò habitarunt, egreſſi, non trans Eidoram in Cimbricam peninſulam, ſed trans Albim, in terras ad Amaſium usq; porrectas tranſierunt: & hinc profecti fines ſuos usq; eò protulerunt, ut jam tum Juliani* παραβάτου *ævo inter Viſurgim ac Rhenum latiſſimè imperarent. Vid.* Zoſimus lib. 3. *Cæterùm ſeqvioribus ſeculis mediterranei Saxones, in Cherſoneſum qvoq; penetrarunt, & Jutas ſubegerunt, Saxones autem maritimi qvinto poſt Chriſtum natum ſeculo in Britanniam trajecerunt, ut legere eſt apud Bedam, cujus vetuſtiſſimus mihi codex eſt,* lib. 1. hiſt. Eccleſ. cap. 15. *Cui addatur* Robertus Sheringhamus *de Anglorum gentis origine, & qvi eum ſeqvitur,* Daniel Langhornius *in antiqvitatibus Albionenſibus, qvas ab antiqvo nomine, qvo Britannia olim denotata eſt, appellavit.* V. Beda lib. 1. cap. 1. *Ea vero Anglo-Saxonum migratio peperit nomen* Saxoniæ transmarinæ, *qvâ Angliam extulit Bonifacius, ut aborigines Saxonas, qvi maritimas Germaniæ oras coluerunt, ab iis, qvi ductâ hinc origine, trans mare migraverunt, diſcerneret. Illorum poſt Ptolomæum meminerunt* Hieronymus, Iſidorus, Eutropius, Ammianus Marcellinus, Paulus Oroſius, Zoſimus *atq;* Paulus Diaconus: *nec falluntur, qvi ad ſocietatem hujus transmarinæ migrationis, adjungunt Freſones, qvod à narratione Bedæ non eſt alienum, neq; aliqvid impedit, qvo minus Freſonum ſedes porrigantur usq; ad* Saxoniam Ciſmarinam, *unde non modò Saxones in mediterraneas Germaniæ provincias, ſed etiam aliqvot poſt ſeculis, velut miſſâ ab ſe gentis ſuæ in peregrinum ſolum coloniâ, trans mare in Britanniam ſunt profecti.* ... V. Beda ipſe Anglo-Saxo, & ſcriptor ejus gentis antiqviſſimus lib. 5. Hiſt. Eccl. cap. 10.

atq;

Digitized by Google

atq; ex eo Witichindus Corbejæ monachus annal. Sax. 1. Wernerus Rolevinck cap. 6. *de ſitu & morib. Weſtph.* Alb. Cranzius Sax. lib. 1. cap. 18 19. 20. Dav. Chytræus Sax. lib. 6. pag 158. Ubbo Emmius hiſt. rer. Friſ. lib. 3. p. 41. *Ubi ſanè id perqvam eſt memorabile, qvòd Beda priſcos Saxones, Anglorum parentes, apud Rhenum collocat, atq; hoc teſtimonio approbat, antiqvam Saxoniam fuiſſe Weſtphaliam, id eſt, qva à Rheno patet ad Viſurgim. Qvam ſententiam tenent Rolevincius, Nuenarius, Crantzius, aliiq; veteris hiſtoriæ intelligentes. Nondum tamen Ptolomæi ævo ibi vel veſtigium Saxoniæ fuit. Illud verò longiùs petitum eſt, qvòd* Iohannes Neuwaldus, *cujus liber de antiqvis Weſtphaliæ colonis* Anno M D LXVI. *Witteberga editus, ac ſuperiori anno Oſnabrugæ recuſus eſt, exiſtimat, ex Sacarum gente eſſe arceſſendos. Nuſqvam enim tradit* Strabo, *Sacas, qvorum* lib. 11. rer. Geogr. *mentionem facit, in Germaniam profectos. Sed neq; nomen Saxonum eâ ætate, quâ Strabo ſcripſit, notum fuit: tantum abeſt, ut ſcribere potuerit, Saxones fuiſſe ſobolem Sacarum. In qvo errore confutando jam ante me operam poſuit* Robertus Sheringhamus, de Angl. gent. orig. p. 204. ſeq. *qvem, ut aliàs, ita hic ſeqvitur* Daniel Langhorn. antiq. Albion. p. 328. *Poſt Strabonem primò omniũ Tacitus* Anglorum *nomen uſurpavit, etſi multis eſt vero ſimile, qvædam ex Tacito, ac nominatim ea, qvæ ab eo de Saxonibus accolis peninſulæ Cimbricæ prodita fuerant, injuriâ temporum eſſe deperdita. In qva opinione mecũ eſt peritiſſimus antiqvitatis Germanicæ* Hermannus Conringius, de antiqviſſ. ſtatu Helmſtadii p. 81. *Propterea q;* Philippus Cluverius *paulò eſt audacior, qvando perſvadere vult, pro Taciti* Foſis *legendos eſſe Saxones,* lib. 3. Germ. antiq. cap. 21. *Neq; eo meâ qvidem ſententiâ rectiùs ſentit* Daniel Langhorn, *qvum Taciti* Suardones *ex Saxonum nomine ortos putat,* antiq. Albionens. p. 333. *qvandoqvidem ii non Saxoniam, ſed Germaniæ Cis-balthianæ partem coluerunt, atq; adeò à Cluverio rectè illis populis adnumerati ſunt, qvi trans Viadrum Pomeraniæ inſigniorem portionem antiqvitus tenuerunt.* V. lib. 3. Germ. antiq. cap 27. *Sed redimus ad migrationem Saxonum, qvam ex Macedonia repetit* Witichindus, *fabuloſis narrationibus deceptus, qvas dudum vanitatis*

evargu-

Digitized by Google

coarguit Henricus Meibomius, not. ad eum p 39. ſeq *Neq; verior eſt commemoratio auctoris* ſpeculi Saxonici lib.3.art.44. *Cumq; hic ſimul de* Goropio Becano *cogito, prope eſt, ut dicã, eum planè ineptire, qvùm docet Saxones ab Iſtro progreſſos, usq; ad Hercyniam ſylva perveniſſe, atq; hoc pacto in Germania ſibi ſedes fixiſſe. Multò enim credibilius, & migrationum documentis convenientius eſt, ex Scythia in Scandiam, qvæ* Iornandi vagina gentium *audit, tranſiiſſe, & mari Sarmatico in Cherſoneſum trajeciſſe, atq; ævo Ptolomæi in cervice ejus conſediſſe. Nam qvi cum* Richardo Verſtegan, *viro alioqvi Anglo-Saxonicæ antiqvitatis gnaro exiſtimant, priſcas gentes, non, ut noſtræ rationes ferunt, ex Scandia in Germaniam, ſed ex Germania in Scandiam migraſſe, oppidò falluntur. Qvamobrem* Suffridus Petri *etſi gentis Friſiæ origines non rectè aſſeqvitur , tamen id veris momentis expendit, qvòd memorat, Saxonum antiqvas ſedes non in Illyrico, ſed in Nordalbingica eſſe qværendas , unde poſtea egreſſi, ſe longè lateq; propagârunt, & non tantùm Saxoniæ tranſalbinæ regiones Holſatiam , Stormariam, Dithmarſiam, impleverunt, ſed etiam per vicinas continentesq; regiones diffuſi, ampla atq; expedita itinera ſuſceperunt.* Dan. Langhorn *accenſet Nordalbingicæ* Wagriam, *ſed nemo non videt, poſtea* Wagriam, *qvàm hic Vendiæ eſſe deſiit, in jus nomenq; Saxoniæ primò coaluiſſe. Rectè igitur* Albertus Cranzius, *niſi qvòd Vandaliam cum Vendia perpetuò confundit, initium Saxonicæ nationis ducit ab Holſatia,* lib.1. Sax. c.1. *Amplius enim non debet extendi, neu à Jutia, qvæ Cimbrica Cherſoneſi finibus comprehenditur, arceſſatur. Ut maximè enim Jutæ, Beda teſte , cum Saxonibus in Britonum Inſulam profecti ſe conjunxerint , tamen neq; ſedium ratione ad Saxoniam Borealem pertinent, & originis mentione ad Cimbros referuntur, Danosq; cognatos habent. Itaq; turbant originum migrationumq; rationes, qvi cum ſuis qvamq; in ſedibus gentem collocari oportere ſciant, nihilominus Saxones Cimbrica Cherſoneſo includunt, & qvod ex eorum ſententia ſeqvitur, eos ex Cimbris ortos tradunt. Qvam opinionem in diſſertatione de rebus Danicis An: cIↃ IↃc LXXIII. recenſui: qvod nunc nõ perſeqvor, ne longiùs, qvàm ratio inſtituti poſtulat, progrediar.*

Witichindus I. pronepos Sigardi. *Majores Witekindi ſingulatim à ſcriptoribus Carolovingicis non enumerantur, haud dubiè non ob aliam cauſam, qvàm qvòd Saxonia ad ea usq; tempora nullos*

hæreditarios, ac plenâ poteſtate duces habuiſſet. Qvod cur ſentiamus, faciunt annales Franc. ad A. DCC LXXVII. *ubi appellatur* unus è primoribus Weſtphalorū. *Similiter ad* A. DCC LXXXII. primoribus Saxonum *annumeratur, neq; ſecius proditum eſt annalibus Pithoeanis, in qvibus nunqvam nomine regis, aut Principis, qvatenus notionem civilis imperii habet, vocatur. Contra ex iis qvoq; intelligi poteſt, tantùm in* primatibus Saxonum *fuiſſe numeratum, ad A DCC LXXXII. Qvod ſanè cum antiqviſſimo Reipublicæ Saxonicæ ſtatu apprimè congruit, tum ex* Beda, *qvi multùm diligenterq; hoc executus eſt, licet cognoſcere, apud qvem verba ſeqventia leguntur.* Antiqvi Saxones regem non habent, ſed Satrapas plurimos ſuæ genti præpoſitos, qvi ingruente belli articulo, mittunt æqvaliter ſortes, & qvemcunq; ſors oſtenderit, hunc tempore belli Ducem omnes ſeqvuntur, & huic obtemperant, peracto autem bello, rurſum æqvalis potentiæ omnes fiunt Satrapæ. *His ſimilia monimentis commendavit* Witichindus, *& tres Saxonicæ gentis populos commemoravit, qvorum reſpublicæ diverſæ, ac fœdere tantùm junctæ erant. Weſtphalis, qvi aliter Saxones occidui, ac transveſerani dicuntur, præerat Witechindus, Angris, qvos vulgò, at perperam pro Angrivariis habent, Bruno, Oſtphalis, id eſt Saxonibus orientalibus, ſive Ciſveſeranis Heſſo præpoſitus fuit, qvod probatu non eſt difficile, atq; oſtendi poteſt ex* annal. Francicis, & Monacho Prumienſi, ac Poëta Paderbornenſi, conf. Cranzius lib. 2. Sax. cap. 22. *Haud alia fuit conſtitutio reipublicæ Saxonum tranſalbinorum, ſive Nordalbingorum, niſi qvòd his ſerius Dux hæreditarius eſt impoſitus, reliqva autem Saxonia diu ante Ducibus hæreditariis paruit.* Martinus Milagius, *qvi auctor eſt brevis & ſummariæ relationis, affirmat pag. 25.* Witechindum à Carolo M. inveſtitum fuiſſe in magnum Ducem Saxoniæ. *Sed qvibus monumentis id firmari poſſit, non video, qvandoqvidem ætate Caroli M. neq; magni Duces Saxoniæ extiterunt, neq; tunc ea poteſtas Ducum fuit, ut pleno ac proprio jure aliis imperarent. Qvod ſcribo, non ut detraham dignitati, nedum juribus ſtirpis Witichindi, ſed ut ſine dubitatione intelligatur, qvinam ex ſtirpe Witechindi, cujus poſteritas omninò firmum atq; ſtabile hujusmodi jus obtinuit, primi fuerint Duces hæreditarii, & verum ac civile Saxoniæ Imperium habuerint.*

Certè

Certè enim ex Witichindo Monacho, cujus magna in rebus Saxonicis auctoritas, & perſpecta fides eſt, colligamus, Ludolfum, Wittekindi pronepotem, hæreditarium Saxoniæ Ducatum poſſediſſe, & primum Ducis Saxoniæ titulo fuiſſe nobilitatum. V. Annal. Sax. 1. p. 6. 7. cū qvo conf. diplomata fundationum Ludolfi, *in qvibus DUX Saxoniæ audit, & multi graves hiſtorici, Gobelinus, atq; Abbas Stadenſis. Ante eum verò nemo alius ſive in diplomate qvodam, ſive in Carolovingica, ſive antiqva Saxonica hiſtoria occurrit, qvi DUX cum adjectione Saxoniæ ſit appellatus. Wittekindus qvidem à Corbejenſi Monacho magnus DUX, ſed non magnus Saxoniæ Dux vocatus eſt. Repugnat enim Carolino ævo titulus, qvi ſeqvioribus temporibus additus eſt à regionibus, qvas comites, unde duces eligebantur, nomine imperatorum adminiſtrabant. Conſtatq; illa ætate Comites atqve Duces nec regni Oſtro-Francici Principes dictos, neq; hæreditaria poteſtate auctos, ſimpliciter provinciarum rectores fuiſſe. Qvod in mentem venire debuit* Joanni Palatio, *qvi inſignibus Wittekindi ineptam, & à ſeculo Carolingico abhorrentem inſcriptionem Gallicè exaratam attribuit, & ducem pariter atq; Saxoniæ principem appellat*, Aqvil. Franc. pag 66. *Incautè enim ſeqvitur ſcriptores novos, ac monumentis optimis neglectis, ſæpe uni Crantzio aſſentitur: neq; melior eſt genealogia, qvam ex Gabriele Bucelino affert, regesq; Saxonum abs tertio poſt natum Chriſtum ſeculo repetit, & Wittekindum nunc regem, nunc magnum Ducem Saxonum cognominat*, Aqvil Saxon. p. 7. 8. *Sanè dabimus, Carolum M. poſtqvam Saxoniam in regni Oſtrofranciæ provinciam redegerat, Witekindum Saxonibus tranſveſeranis dicundi juris cauſa præfeciſſe tamen non eò pertinebit, ut continuò exiſtimetur, Witikindum cum plena ac hæreditaria poteſtate Ducem Saxoniæ inſtitutum fuiſſe, ac jam illa ætate hæredem, ut hodie loqvuntur feudalem reliqviſſe; ſiqvidem tale jus poſt demùm, qvàm auctoritatis imperatorum Francicorum imminutio facta, resq; publica ipſorum bellis attrita concuſſaq; eſt, acqviſitum, & non dubiè à Ludolfo Henrici aucupis, Francorum Saxonumq; regis avo, ad ſucceſſores atq; poſteros Wittikindeæ ſtirpis juſto atq; legitimo ordine devolutum fuit. Hoc enim veris documentis demonſtrari poteſt, & dudum viri de hiſtoria Germanica egregiè meriti* Henri-

cus Meibomius, *atq;* Hermannus Conringius *in eo argumento laudabilem operam collocârunt. Verum qvî factum ſit, qvod Witekindo regis titulus vulgò adſcribatur, & unde id Crantzius, magnæ vir alioqvi auctoritatis, hauſerit, vocari hic in qvæſtionem poſſet, niſi perſpicuum eſſet, præter laminam æream, qvâ regis titulo allegatur Witekindus, etiam Gobelinum Perſonam, qvi in diœceſi Paderbornenſi vixit, ac ad veterem hiſtoriam plurimum diligentiæ contulit, anſam dediſſe, dum ſcripſit, Witekindum* qvandoq; nominari regem, qvandoq; ducem, qvandoq; unum primorum Weſtphalorum. *Qvarum primum illud in nullo IX. & X. ſeculi ſcriptore, qvi probus qvidem atq; incorruptus ſit, reperiamus. Nam cujusmodi ea lamina ſit, qvam Reineccius refert, vel illi ipſi verſus, qvi inciſi ſunt, demonſtrant. qvippe qvos Carolingicorum Saxonicorumq; imperatorum ætas planè ignoravit. Sunt enim, ut vulgò appellari ſolent, Leonini, qvos nemo cenſeat ante ſeculum XII. eſſe confectos: prius enim hoc carminis genus capiſſe, non videtur. Tametſi* Chronicon Mindenſe, *qvod multò eſt recentius, & operâ curaq; Johannis Piſtorii in lucem exiit, regis titulum ei impertit*, p. 723. & Crantzius *non vult diffiteri*, in nonnullis codicibus nominari regem Saxonum lib. 2. Saxon. cap. 22. *Non tamen iſti codices eo numero ſunt, ut ejus, qvæ hic deſideratur, antiqvitatis fidem illis ipſis tribuamus. Neq; hoc diſſimulat Crantzius, & Witekindum ſic deſcribit, ut non alium, qvàm regem Laconicum, qvi tantùm belli prætor erat, intelligere videatur. Reliqvi tituli, qvos Gobelinus Wittekindo attributos memorat, paſſim leguntur in antiqvis monumentis, hoc autem diverſum diſſimileq; habent, qvòd poſterior, qvo Witekindus* unus primorum *dicitur, ultimis retrò temporibus Carolingicis qvoq; ſit uſurpatus: prior autem, & ſine adjectione Saxoniæ poſitus, demum in ſcriptoribus Saxonicis reperiatur, qvippe qvi & magnum Ducem nominant, at verò Ducem Saxoniæ certè haud nominant. Ut vel hoc ſignificationem dare poſſit, qvale ſit monumentum illud, qvo Witekindus rex Saxonum appellatur. Qvid verò cauſæ ſit, qvod Duces Agilolfingici adjectione Bajoariæ jam tum in annalibus Carolingicis deſcribantur, neq; id perinde fiat, qvùm deſcribuntur primores Saxonum: id facilè eqvidem intelligi ac expeditâ ratione judicari poteſt. Etenim familia Agilolfingorum, ipſa etiam Carolingicâ*

gicâ antiqvior diu ante Carolingicum imperium, hæreditario ac nemini obnoxio jure Bavariam poſſedit: cui ſucceſſit familia Taſſilonica, oriunda qvidem æqvè ac ipſa Carolingica ex Agilolfingis, ſed non tam alto dignitatis gradu, ut nulla ſupremi domini lege teneretur. *Namq́; poſt Odilonem, qvem res novas molientem, armis ad officium redegere Carolomannus & Pipinus, Taſſilo ejus filius à Pipino Francorum rege Dux Bavariæ inſtitutus, à Carolo M. ſacramento eſt obligatus, ut traditur* in annal. Pithœan. ad A. DCC XLIX. & DCC LXXXI. *(Unde convenienter explicari debet titulus* ſummi Principis, *qui ei attribuitur peculiari diplomate, qvod eſt apud* Wolffg. Laziū l. 7. de migr. gent.*) Qvod cū Taſſilo in gratiā Deſiderij Langobardorū regis, cujꝰ filiam in matrimonio habuit, violaſſet, bellumq́; Carolo facturus eſſet, non multo poſt eò redactus eſt, ut ſupplex venire atq́; obſides dare cogeretur, cumq́; ne ſic qvidem in fide atq́; obſeqvio clientelari perſtaret, judicio majeſtatis damnatus, ac Ducatus, qvi jam diu ex ſupremo factus erat clientelaris, nunc qvoq́; hæreditarius eſſe deſiit, & mutato ſuperioris dignitatis nomine, Comitibus regendus traditus fuit.* Annal. Pith. ad A. DCC LXXXVII. Monachus Egoliſmenſis in vita Carol. M. p. 245. 252. ſeq. Eginhartus de vit. Car. M. cap. XI. Adelmus Benedictinus ad A. DCC LXXXVIII. Ado Chron. p. 213. Abbas Stadenſis col. 71. *Donec à Carolingis in patrimonium redigeretur, & poſtliminiò ſucceſſionis jus regniq́; titulum reciperet, ac partitione hæreditatis facta, Pipino attribueretur*, Teſtamentum Caroli M. §. Italiam verò: Johannes Aventinus annal. Boj. lib. 3. & 4. *Multò aliter cū Saxonia actū eſt, qvæ tametſi antea ſui juris & imperio polyarchico nemini obnoxio libera, primò à Carolo M. in ditionem Francorum redacta eſt, tamen videtur æqvo & pari jure cum Francis eſſe uſa, nec perinde ſub jugum, ac aliæ gentes, miſſa, qvod ex* Eginharto, & Witechindo *colligitur, neq́; omnes Saxoniæ populos æqvè comiter habitos, qvod oppidò conſtat de tranſalbinis, nec, qvod memorabile inprimis eſt,* univerſam Saxoniam uno tempore Cæſaribus factam eſſe beneficiariam, *qvod de magno terrarum cis Viſurgim tractu multis documentis liqvet, & apertiſſimè indicat* Arnoldus Lubecenſis lib. 2. Chron. Slav. cap. 36. *dum inter Henrici Leonis, proſcripti à Friderico Ænobarbo Saxoniæ Ducis patrimonium, ac regiones beneficiarias diſtinguit. & aliunde exploratum eſt, inſignes*

 Oſpha-

Oſtphaliæ portiones à clientela nexuq́; fiduciario alienas, primùm A. MCCXXXV. ad legem beneficiariam eſſe redactas, qvod diplomate publico teſtatum reliqvit Fridericus II. Imperator, cujus copiam fecit Henricus Meibomius opuſc. hiſt. pag 503. ſeqq. cum qvo conf. Abbas Stadens. ad A. MCCXXXV. Alb. Crantzius lib. 8. Sax. cap. 5 Chronicon Riddagshuſan. p.1.2.. Id verò ab omni veritate alienum eſt, qvod Suffridus Petri pro vero affirmavit, ævo Wittekindi Saxoniam imperio feudalem fuiſſe, propterea qvòd ſi maximè olim Saxonia Francis tributaria facta ſit, nunqvam tamen facta ſit clientelaris ac beneficiaria. Diploma, qvod Suffridus profert, falſitatis dudum eſt convictum. Neq; tunc imperium, qvale Suffridus intelligit, apud Francos conſtitutum fuit, qvando vixit bellumq́; cum Francis geſſit Wittikindus, qvippe qvi priusqvam cum domo gente q́; ſua Carolo parendi lege ſe obſtrinxit, non Saxoniæ Dux feudalis, ùt putat Suffridus, ſed unus duntaxat inter Optimates, reiq́; publicæ liberæ, ac populi optimatiumq́; imperio temperatæ bellicus magiſtratus fuit. Nihilo verius eſt, qvod cenſuit Alb. Cranzius, Epiſcopos per Saxoniam inſtitutos à Carolo M. regalia accepiſſe, lib. 2. Sax. cap. 23. Qvanqvam enim Epiſcopi jam ante Carolum ſeculi negotiis ſe immiſcere voluerunt, & ab Adone Viennenſi proditum eſt, Anepotem regnantibus in Francia Merovingis, ſecularis converſationes fuiſſe virum, ac duxiſſe exercitum Francorum in Svevos, Chronic. ad A. DCCXIV. tamē eâ adminiſtratione non conſecuti ſunt regalia, nedū civile imperium, qvandoqvidem ea tunc regiæ Caroli poteſtatis ratio erat, ut ſuæ æmulam, ac territorii jure deſcriptam non ferret, ſed qvibus poterat modis Epiſcopos in ordinem redigeret, ac libertate luxuriari volentes, legibus conſtringeret. Verùm Saxonia, qvæ dicitur tranſalbina, à Carolo M. inde usq; ad Ottonem M. præfectos habuit, ab Ottone autem jure hæreditario, primùm conceſſa eſt Hermanno Billingo, deinde hujus poſteris in Magno Tranſalbianorū Duce extinctis, A. cIↃ CLXXX. decisis ex antiqva Saxonia Angriæ Weſtphaliæq; Ducatibꝰ, auſpicio Friderici Ænobarbi cum tractu Wittenbergenſi, qvi ex veteri Soraborum regione decerptꝰ, poſtea ſuperioris Saxoniæ nomen tulit, jure beneficiario poſſidenda Bernhardo Aſcanio tradita eſt. Veteris Saxoniæ titulus, majorq́; pars Philippo Archiepiſcopo Colonienſi ceſſit, reliqva Dominos nacta eſt Epiſcopū Monaſterienſem, ſive propter inſignem eam acceſſionem, ſive propter

Archi-

Archiepiſcopi Colonienſis æmulationem affectavit Ducis Weſtphaliæ titulū, Ducem Juliacenſem, *qvi ratione portionum ex ea detractarū ſine dubio in conventibus circuli Weſtphalici æqvè ac Epiſcopus Monaſterienſis partes dirigendi tenet,* Archiepiſcopū Bremenſem, *qvi ad ſuam ditionem adjunxit Comitatum Stadenſem,* Epiſcopos Oſnabrugenſem, Mindenſem atqve Paderbornenſem, Comites Lippienſes, Bentheimenſes, Tecklenburgios, Pyromontanos, & Pyromontanæ Dynaſtiæ hæredes Waldeccios, *qvorum & antiqvus Comitatus Swalenbergicus inde eſt decerptus,* Diepholdenſes, Hojenſes, *qvorum comitatus poſtea facti ſunt ditionis Guelficæ,* Oldenburgicos atqve Delmenhorſtanos. *Vid.* Arnold. Lubecenſis Chron. Slav. lib. 2. cap. 24. Abb. Stadenſis ad A. 1180. Chron. Nuſſienſe p. 192. Albert. Cranzius Sax. lib. 6. cap. 38. ſeq. D. Chytræus Saxon. p. 73. Ubbo Emmius rer. Friſ. lib 7. p. 108. Chron. Brunſwic. p. 157. *Saxoniæ Palatinatus lege beneficiariâ delatus eſt ad Hermannum, atq; hinc ad ipſius filios Ludovicum VI. & Henricum Raſponem, inter mares ejus familiæ ultimum, juſtâ ſerie eſt devolutus. Ex qvibus certum atq; exploratum redditur, Saxoniæ Palatinatum antiqvitus ejusmodi fuiſſe Ducatus Saxoniæ acceſſionem, ut ab eo abeſſe potuerit, & revera interdum abfuerit, ſeparatasq; rationes habuerit. Etenim Bernhardus Aſcanius, Alberti Urſi filius, A. clↃ. CLXXX. in comitiis Herbipolitanis Ducatum Saxoniæ ritu ſolenni beneficiario obtinuit, Palatinatus autem, qvi jam diu ex Saxonia tranſveſerana in Ciſveſeranam deductus erat, Landgraviis Thuringiæ ex diverſâ causâ partus, atq; ab Saxonia Ciſveſerana, in cujus ditionem Thuringia tranſunſtrutana tranſiit, ac diu Northuringiæ nomen retinuit, ſæpeq; propter ejus fines habita eſt controverſia, ablatus fuit. Qvamobrem, proſcripto Henrico Leone, & præter Bajoariæ Saxoniæq; Ducatum, Palatinatu Rhenenſi Saxoniæq; privato, primò Hermannus Thuringiæ Landgravius, beneficio Friderici Ænobarbi appellatus eſt Saxoniæ Palatinus, ejusq; adjectione tituli diſtingvitur à fratre Ludovico V. apud* Arnoldum Lubecenſem, Chron. Slav. lib. 2. cap. 30. & 36. *Qvanqvam Cyriacus Spangenberg & Petrus Albinus exiſtimant, Palatinatum Saxoniæ prius Ludovico V. beneficiaria lege fuiſſe addictum,* Spec. Nobilit. pag. 306. Chron. Miſn. pag. 192. *A Land-*

graviis

graviis Thuringiæ pervenit ad Marchiones Miſniæ, fuitq; apud hos à tempore Henrici illuſtris usq; ad tempora Alberti II. Aſcanii, qvippe qvi Rudolfi Habsburgii, qvem ſuffragio ſuo imperatorem renunciaverat, permiſſu beneficioq; Saxoniæ Palatinatum impetravit, tametſi ipſe ac ejus ſucceſſores non ſemper titulo ratione Palatinatus Saxoniæ, neq; ratione officii imperialis debito uterentur, & donec ſupereſſent ex gente Aſcania Saxoniæ Duces atq; Electores, ſcripturâ qvoqve tituli Electorum prudenter fere abſtinerent, partim ob Marchiones Miſniæ, qvi mortuo Alberto II. Saxoniæ Palatinatum vindicabant, partim ob reliqvos imperii Principes, qvorum ſive invidia, ſive æmulatio recentioru uſu tituli excitari potuiſſet. Intereſt enim cujusq; internoſcere, qvale ſit Melchioris Goldaſti diploma, qvod Alberto II. Aſcanio tribuit, Pol. Reichshandl. part. 1. ad A. 1291. Primò enim Thuringiam inſerit, qvæ jamdudum Marchionibus Miſniæ attributa, ac nominatim A. MCCXLI. Henrico ejus nominis illuſtri conceſſa fuerat. Verba diplomatis, qvæ qvidem huc faciunt, concepta hæc ſunt. Tibi poſt mortem avunculi tui Henrici Landgravii Thuringiæ (deſignatur Henricus Raſpo, Veteris Landgraviorũ familiæ poſtremus, qvi qvinto poſt anno, qvàm à Friderico II. facta beneficiaria Henrici illuſtris inauguratio erat, propterea qvòd ab Innocentio IV. Pontifice inſtigatus, Cæſaream dignitatem affectaſſet, apud Ulmam cæſus eſt) duos principatus ſuos, videlicet Landgraviam Thuringiæ & Comitiam* Palatii Saxoniæ, (unde intelligitur, Thuringiæ Landgraviatum nullâ præterqvam Imperatoriâ conceſſione inſtitutum, nec alio, qvàm eo titulo hereditarium Thuringiæ Principum jus fundatum delatumq; eſſe ad ſucceſſores: qvod de Palatinatu, tanqvam ex diverſa cauſa Imperatorum beneficio acqviſito, minùs dubitationis habet) & omnia alia feuda, qvæ à nobis & Imperio tenentur cum ipſorum pertinentiis, jure contulimus feodali: & qvæ alia ibi ſeqvuntur, qvæ ſanè ſunt præter meum inſtitutum. Deinde titulum Electoris non modò non præter conſvetudinem iſtius ſeculi, ſed etiam præter morem ſcribendi pragmaticum perpetuò aliàs receptum ſui oblitus adducit: qvandoqvidem dignitas Imperii officialis multò ante acqviſita, uſu pragmatico præponitur titulo Electoratus, non modò qvia hic longè pòſt acqviſitus, ſed etiam qvòd poſtqvam acqviſitus erat, non ſimul uſur-

* Stylo XIII. ſec. qvo Palatina Comitia dicitur Chron. Gozec. p. 219. Similiter Comitatus & Comitia in Speculo Sax. qvod eodem ſeculo conſcriptum eſt, commutantur, lib. 3. art. 52.

uſurpatus, neq; ad hunc modum instituto Curiæ receptus fuit. Qvod
Goldaſtus planè invertit, ut vel hoc indicio ſit, ejus tituli ſcripturam
non eſſe ſumtam ex tabulis indubitatâ fide præditis, ac eos qvoq; er-
roris admonere poſſe, qvi jam tùm Alberto I. Patri ipſius titulum
Electoris adſcribunt, qvanqvam is nec uno alteroqve ſtatim facto, &
inter Imperii turbas, req; publica malè affectâ geſto, & adeò per ſe
ad pariendum jus non idoneo, neqve ſuffecturo, ſed iniqvo etiam,
& cum injuria Cæſarum Hohenſtauffiorum, qvibus legitimâ electione
Cæſarea dignitas jam antè parta fuerat, conjuncto, ejusmodi jus ob-
tinere potuit. Revera autem ac ſine controverſia demùm illud ob-
tinuit Albertus II. ipſius filius, qvippe qvi qvatuor legitimis electionū
Cæſarearū actibus interfuit, atq; à Rudolfo Habſburgio, Imperii facti-
onibus feſſi inſtauratore privilegiū electionis, qvæ ante ad omnes perti-
nebat, nunc verò reliqvorum ſilentio patientiaq; ad ſeptem Principes
redacta erat, tabulis qvoqve eò conceſſis conſecutus eſt, titulum ta-
men Electoris nunqvam, nec Mareſchalli adhibuit. Qvod adeò ve-
rum eſt, ut affirmem, ſcripturam tituli Archimareſchallatus imperii
circiter Caroli IV. tempora cœpiſſe, ac multò poſt & inſeqventi ſanè
ſeculo adjunctum fuiſſe electoratus titulum, & lata etiā anno M CCC
LVI. de Imperii Electoribus pragmatica conſtitutione, nondum ad-
ſciviſſe ſibi hunc titulum, qvod vel ſola Wenceslai Aſcanii diploma-
ta anno M CCCLXXIIX. & ſeqvioribus temporibus prodita evin-
cunt. Cum verò omnes ſciant, id ſalvo jure atq; omni dignitate, qva
ratione Electoratus convenit, intelligi, & luculenter alioqvi tabulis
Cæſarearum inaugurationum confirmari; tùm huc attinet obſervari,
ipſos etiam Saxoniæ Duces non-Aſcanios, qvi ab Conrado Timonis fi-
lio deſcendunt, illius ſcribendi moris haud fuiſſe immemores, & Fri-
dericum I. bellicoſum, filiumq; hujus Fridericum placidum fere con-
tentos fuiſſe ſcribere ſe S. I. Archimareſcallos, donec Erneſtus u-
trumq; titulum Archimareſcalli Electorisq; conjungeret, atq; ab eo
tempore hæc ſcribendi ratio atq; conſvetudo firma ſtabilisq; permane-
ret. Qvod legentibus diplomata, qvorum bene multa in manus meas
venerunt, non poteſt eſſe incompertū. Verum Palatini Saxoniæ titu-
lum Marchiones Miſniæ tuendi juris ſui gratia conſtanter retinue-
runt, & qvamlibet mortuo Henrico illuſtri, donatione Rudolfi

Habsburgii in Albertum II. Ducem Saxo-Aſcaniũ collatus,atq; anno M CCC LXXVI. Wenceslao Aſcanio,ſucceſſoribuſq; ejus confirmatus eſt, apud Melch. Goldaſt, tom. I. conſt. imp. ad d. A. *tamen neqve ſic Marchiones Miſniæ deſtiterunt uſurpare, qvod docent multa diplomata, longè poſt illam Caroli IV. confirmationem edita pariter & manuſcripta, ex qvibus vel unum hoc* Friderici & Wilhelmi *fratrum fidem noſtræ ſententiæ faciat, qvod A. M CCCC IX. hac tituli ſcriptione legitur.* Nos Fridericus ſenior, & Wilhelmus fratres Germani, divina favente clementia, Duringiæ Landgravii, Marchiones Miſnenſes, & Comites Saxoniæ Palatini. *Plura afferre ſupervacuum eſt, etſi præterire nolo, Marchiones Miſniæ poſtea, qvàm Albertus III. Aſcanius propaginis ſuæ ultimus A. M CCCCXXII. è vita deceſſerat, cum Ducatu Electoratuq; Saxoniæ Palatinatum ſimul per Fridericum bellicoſum obtinuiſſe, ut argumento eſſet Saxoniæ Palatinatum, qvi alioqvi ſalvo electoratu penes alium eſſe poſſet, & revera aliqvando à ducatu Electoratuq; Saxoniæ abfuiſſet, nunc ex repetita Sigismundi Lutzelburgici anno M CCCC XXV. confirmatione, intelligi perpetuam eſſe Electoratus Saxonici acceſſionem, atq; adeò hodie Saxoniæ Electori, non tanqvam Marchioni Miſniæ, qvod olim Marchionum poſtulatum erat, ſed tanqvam Electori Saxoniæ convenire. Vide* diploma beneficiarium apud Petrum Albinum Chron. Miſnens. tit. 16. Balth. Mencium in explicat. ſtemmat. Ducum Saxon. in Friderico bellicoſo; qvibus addantur Johannes Cuſpinianus ſcriptor gravis Auſtriacisq; tabulariis uſus, in Sigism. Cyr. Spangenberg rerum Saxonicarum oppidò peritus, niſi qvòd in antiqvis genealogiis ac temporum rationibus non ſemel hæſitavit, ùt qvando Rudolfo I. Aſcanio epiſtolas anno 1290. ſcriptas perineptè attribuit, lib. 3. Chron. Qverfurt. cap. 27. & ſpecul. Nobilit. col. 318. Ipſæ tabulæ, qvarum exemplum eſt a me proditum, in ſanctiori curia Saxonica hodieqve aſſervantur. *Cæteroqvin neqve à Friderico bellicoſo Marchiones Miſniæ, poſtqvam Saxoniæ palatinatum, tanqvam Electoratus Saxonici acceſſionem beneficiariam ſuſceperant, eo titulo abſtinuerunt, non ut juri, qvod ratione illius* ex cap. 5. aureæ bullæ *ad domum Saxonicam pertinet, qvodq; etiamnum durat, ſe privarent,*

aut

aut inſignibus propter eum convenientibus renunciarent, & qvoqvomodo derogarent, ſed qvò uſui vulgari loqvendi hoc darent, ut ſoli Principatui Rhenenſi nomen Palatinatus relinqveretur. Alioqvi in diplomatis, qvæ dicuntur, inveſtiturarum expreſſa Palatinatus Saxoniæ mentio fit, & certè hinc intelligitur, Palatinatum Saxoniæ, Archimareſcallatui dudum apud Aſcanios inſtituto acceſſiſſe, atq; ex diverſa cauſa & diverſo tempore cœpiſſe, & Palatinatum adeò poſt Electoratum qvoq; eſſe acqviſitum, licet ille prius in ſcripturam tituli redactus, & poſtea etiam, qvàm forma & conſvetudo variavit, planè omiſſus, contra autem Archimareſcalli atq; Electoris titulus perpetuo uſu tenoreq; ſcribendi retentus firmatusq; fuerit. Illud verò non piget adjicere, recentiores pleroſqve ſcriptores allegare titulos antiqvis diplomatis non conſentaneos, inter qvos ſunt Erneſtus Brotuffius, non modò qvod præter hiſtoriæ fidem origines Aſcanias à Bernthobaldo repetit, ſed etiam qvòd Bernhardo Alberti Urſi filio Electoris atqve Ducis Saxoniæ titulum attribuit, Chron. Anhalt. lib 4. col. 64. tametſi tunc nullum certo numero definitum electionis jus acqviſitum erat, Balthaſarem Mentzium, & plures alios, qvi acqviſito definita electionis jure, conſtitutoq; ſeptem eligentium numero, protinus & nullo diſcrimine adhibent imponuntq; electoris titulum, qvem non ratione veroſimili, aut ſolâ conjecturâ, ſed uſu conſvetudineq; ſcribendi judicari oportet: de ſtemmat. atq; orig. Duc. Sax. Is enim ubi ab Aſcaniis diſceſſit. Fridericum bellicoſum affirmat ſcripſiſſe titulum Ducis atq; Electoris Saxoniæ, Landgravii Thuringiæ, Marchionis Miſniæ & Palatini Saxoniæ. Verùm nemo eſt, qvin certum habeat, electoris Saxoniæ titulum non eſſe ex uſu curiæ: deinde in diplomatis non dubiis, qvæ ego qvidem vidi & legi, Dux Saxoniæ, & ſacri Rom. imperii archimareſcallus nominatur, ut propterea ſi electorem ſe ſcripſiſſet, primo Saxoniæ ducem, dein ſacri Rom. Imperii archimareſcallum atq; Electorem ſcripturus ſe fuiſſet. Neqve id repetere nunc vacat, qvod jam ſupra dixi, tempore Friderici bellicoſi titulum Palatini Saxoniæ in deſvetudinem abiiſſe, qvem qvidem ex ea gente primus uſurpaverat Henricus illuſtris. Præterea extant Friderici II. cognomine placidi literæ, ac in meis manibus verſantur, qvibus continetur titulus Ducis Saxoniæ & ſacri Rom Imperii Archimareſcalli,

nullâ tituli neq; Electoratus, neq; Palatinatus factâ mentione, de cætero modus atq; ordo tituli Landgraviј Thuringiæ & Marchionis Miſniæ ſervatur. Omninò autem Erneſtus, Friderici placidi filius, à jure veteribus inveſtiturarum Cæſarearum *diplomatis fundato quoq; titulum recepit, & conjunctim ſacri Roman. Imperiј Archimareſcallum atq; Electorem ſe ſcripſit. Qvod auctoritate exemploq; omnes ipſius in Saxonico electoratu ſucceſſores confirmarunt, & poſtqvam ex diplomatis Cæſareis à Friderico III. & Maximiliano I. conceſſis, atq; à Rudolfo II. noviſſimè confirmatis, jus in Ducatum Juliaci Montiumq; ab Alberto animoſo, cujus gratia hæc ſcribere ingreſſus ſum, tanqvam à primo acqvirente ad ſe derivatum acqviſiverunt, neq; eo ſecius, licet ex alia acqvirendi cauſa, ſpeciatimq; ex pacto nuptiali jus in Ducatum Cliviæ à Johanne Friderico I. tanqvam ab auctore ad ſe deductum tranſmiſſumq; ſpe agnationis usqve huc tenuerunt, ſanè inſignem veteris Saxoniæ partem, licet diverſa acqvirendi ratione, prætendunt, & præſcripto Ducum Juliaci, Cliviæ Montiumq; titulo jus tuentur, more Principibus familiari, & inter cultiores gentes recepto, qvando animo retinent rerum regionumq; amiſſarum jura. Cætera Saxonia, qvæ nova dicitur & tranſalbina,* pro eâ parte, qvæ eſt in patrimonio Lauenburgico, *ex pacto Ducis Juliј Franciſci cum Electoribus, Ducibusq; Saxoniæ ſuper mutuâ ſucceſſione anno* c I Ↄ Iↄc *LXXI. inito ad Electores Ducesq; Saxoniæ perveniet, ſi extiterit conditio, qvæ illo continetur, Duxq; ſine liberis maribus legitimè deſcendentibus deceſſerit. Qvod ſanè eò factum exiſtimari poſſit, ut Saxonia, qvæ dicitur ſuperior, qvæq; olim ſub Ducibus Saxo-Aſcaniis cum principatu Lauenburgico cõjuncta fuit, ſub Ducib9 Electoribusq; hodiernis poſtliminiò aliqvando conjungatur. Ne dicam, qvod aliàs non diſſimulo, eâ qvoqve ratione iniqva judicia* Alberti Cranzii *opportuniſſimè refelli poſſe, ut qvi paſſim in Saxonia qvæſiverit materiam ſuperioris Saxoniæ Duces Electoresq; carpendi, nunc verò ipſiusmet Ducis Lauenburgici exemplo, pactoq; noviſſimè facto, & priusqvam hoc fieret, tabulis Sigiſmundi Imp. A. M CCCC XXV. & M CCCC XXXIV. exaratis, abunde poſſit confutari.* V. Georg. Spalat. Chron. anno 1553. cum præfatione Phil. Melanchth editũ. *Cæterùm conſultò ſcriptum eſt, Saxoniam tranſalbinã nunc à me conſiderari* pro eâ *parte,* qvæ eſt in patrimonio Lauenburgico. *Equidem tractus iſte Lauenburgi-*

cus,

tus, qvi nomen Saxoniæ tranſalbinæ etiamnum qvoqve retinet, unâ duntaxat eſt portio Saxoniæ tranſalbinæ, ex qva Holſatia, Wagria atq; Stormaria attributa, & certè poſtliminiò reſtituta ſunt Adolfo Holſatiæ Comiti. Lubeca auſpiciis Friderici Ænobarbi in libertatē Imperij aſſerta eſt V. Arnold. Lub. l. 2. chr. cap. 36. *De Dithmarſia armis diſceptatū eſt inter Antiſtitem Bremenſem, & Comitem Oldenburgicum, ſed illius cauſa vicit, niſi qvòd nomine compenſationis ſumtuum in eam expeditionem factorum ab Adolfo Holſatiæ comite vindicata, ac non multò poſt eidē prærepta fuit. Similiter Urbs Hamburgenſis ſæpe mutavit ſuos dominos & poſtqvam præfectos Imperatorios habere deſiit, primò in ditione ducū ſtirpis Billinganæ fuit, dehinc ad Guelfos, mox ad Holſatiæ Comites pervenit, atq; bis erepta à Danis, auſpicio Waldemari regis ſine ulla juris Danici exceptione, Alberto Comiti Orlamundæ vendita eſt, à qvo demum numeratis MD argenti libris, jura atq; immunitates ſuas emit, ſeq; hoc pacto honeſtiſſimo in libertatem vindicavit, omninò eſt ſita in Saxoniæ transalbinæ ſolo, ſalvo tamen ſacramento* fidelitatis, *qvo duci Stormariæ, & civilis obſeqvii atq;* ſubjectionis, *qvo, nullo interjecto, Imperio illigatur, eoq; in ſtatu repetitis non ita pridem à Leopoldo Cæſare diplomatis conſervatur.* Vid. Adamus Bremenſis lib. 2. hiſt. Eccl. cap. 4. qvi tantum in commemoratione originis Billingiæ ex Witichindo Monacho eſt corrigendus, Abbas Stadenſis ad A. DCCC LXI. Alb. Cranzius lib. 4. Sax. cap. 16. lib. 5. cap. 26. Fr. Irenicus exeges. lib. 3. cap. 6?. at ſæpe circumſpectè legendus, præſertim priori cap. 60: ubi talem adducit Henrici ſuperbi titulum, qvalem nec diplomata ulla habent, nec admittit iſtius ævi ſtylus, neq; approbat curiæ Guelficæ uſus, ut alibi ex profeſſo eſt demonſtrandum. Ubbo Emmius rer. Friſ. lib. 7. p. 108. ſed qvi paulò poſt ex Arnoldo Lubecenſi lib. 2. Chron. Slav. cap. 36. emendandus eſt, dum non accuratas init patrimonii Guelfici rationes: neq; eo ſecius Ludovicus Perſona in oratione alioqvi erudita de Witteberga habita, atq; anno 1603. cum ejus Academiæ ſacrum ſæculare eſſet, edita. D. Chytræus Sax lib. 2. H. Meibomius op. hiſt. in vind. Billing. p. 305. ſeq. Petrus Lambecius Orig. Hamburg l. 1. *Tantùm in extremo hujus commentationis eſt addendum, nunqvam Sax. niā neq; ab antiqvis Romanorum Imperatoribus devictam, neq; ab ea nomen titulumq; ſuſceptum fuiſſe. Contra nummi ſuppetunt multi,*

qvi doceant, Franciam, Alemanniam, ceteraſq; ejus generis provinciasnon modò à Romanis imperatoribus ſubactas eſſe & triumphatas, ſed etiam nomina earum ad adornandos inſtruendosq; Auguſtorum titulos valuiſſe Qvod latè à me explicatum eſt in hiſtoria Saxonica manuſcripta. Proindè rectè ſcribit Jo. Tilius lib.1. de Or. Franc. *totam Germaniam nunqvam potuiſſe ſubigi à Romanis. Francici autẽ ſubacta teſtimonium habet numus antiqvus, qvem attulit* Ezechiel. Spanhem. de numiſm. p.750.

Sacro ablutus baptiſmi lavacro eſt. *Ex qvo Wittekindus Angariâ, veteris Saxoniæ regione oriundus, tandem animi magnitudinem, reverentiâ Chriſtiani nominis amoreq; pacis temperavit, auxit vires famamq; Carolus, & cum religionem amplificavit, tùm certè potentiam auctoritatemq; apud Saxonas ſtabilivit. Rectene, an perperam, res alibi conſideratu digna fuit: nunc ſatis eſt, memoriâ tenere locum, qvem Wittekindus ſuſcepto veri Dei cultu illuſtravit.* Bojemus noſter Mittebachium *nominat fortè Weſtphaliæ oppidum, qvod Medebacum dicitur, ac etiamnum in ditione Antiſtitis Colonienſis eſt, indicans.* Alb. Cranzius *licet dubitanti ſimilis, aliorumq; narratione fretus, Bardevicum antiqviſſimum in Oſtphalis oppidum fuiſſe memorat, ubi Wittekindus primò ſe ad ſocietatem Chriſtianæ religionis adjunxerit. Mox addit, alios exiſtimare Mindæ apud Viſurgim ſacra primò eſſe amplexum*, lib. 2. Sax. cap.23. Qvod, ut aliàs ſolet, ex eo repetit Joannes Palatius in aqvil. Saxon. p.7. Wernerus Rolevincius, *qvi in diœceſi Monaſterienſi natus eſt, & Saxoniam alioqvi præclarè cognitam habuit, planè ſui immemor fingit Bethlehemi in Weſtphalia ſacro fonte ablutum*, lib.2. cap. 7. de ſitu & morib. Weſtphal. *Qvæ opinio cum nullo antiqvitatis monumento congruit, dudumq; à viris doctis eſt rejecta, etſi nuper eam cum Rolevincio communem habere voluit* Johannes Juſtus Winckelmannus hiſtoricus Haſſus, in notitia hiſtorico-polit. Veteris Saxo weſtphaliæ lib.3 cap.5. p.388. *Contra ſcriptores Francici una mente atq; animo affirmant, non in Saxonia, ſed Attiniaci in Francia Wittekindum Saxonem Chriſti ſacris initiatum fuiſſe.* V. annales Fr. Pithoeani ad A DCCLXXXV. annales Fr. à Reubero editi ad A eundem. *Sed qvis fuerit antiſtes, qvi ejus abluendi curam munusq. geſſit, in ambiguo eſt.* Bojemus noſter *aſſerit fuiſſe Bonifacium, Moguntiæ antiſtitem. Qvod*

nim

Digitized by Google

iterùm hiſtoriæ certâ argumentorum fide roborata repugnat. Etenim Bonifacius anno poſt natum Chriſtum DCC LV. in vivis eſſe deſiit, qvod teſtantur Hermannus Contractus, Lambertus Aſchafnaburgenſis, Marianus Scotꝰ, ex recentioribus Gaſpar Bruſchius, & Petrus Merſſæus in Chronic. catalog. atq; annalibꝰ Archiepiſcoporū Mogunt. ad d. A. *(Sigebertus unum retrò numerat) Wittekindus autē primùm anno DCC LXXXV. ſponſore apud ſacrum fontem* Carolo *ablutus, & repurgatis ab idolorum cultu myſteriis initiatus fuit. Proinde ſunt, qvi Lullum* Bonifacii in archiepiſcopatu Moguntiæ ſucceſſorem hoc munere perfunctum tradunt, ſed nullo auctore veteri & adprobandum idoneo. Alij putant, has partes obiiſſe Ludgerum, Ecclesiæ Mimingrodenſis (Monaſterienſis Weſtphalorum) antiſtitem, qvanqvam nec hujus ſententiæ certum proferre documentum poſſunt. Itaqve miſſas facio inanes irritasq; conjecturas, & omninò* Ubbonis Emmii *judicium probo, qvi fatetur hoc omne eſſe* incertum, atq; adeò in medio relinqvendum: rer. Friſ. hiſt. lib. IV. ad A. DCC LXXXV. *Ceterùm qvi animos adhibent, ut de Caroli actis rectè exiſtiment, facilè intelligunt, Wittekindum non tam armis, qvàm religione victum eſſe atq; emollitum: deinde hoc Caroli conſilium non ad ſolum Witekindum, ſed ad univerſum Saxoniæ populum, apud qvem magna Wittekindi auctoritas erat, pertinuiſſe: tùm propter hanc cauſam in Saxonia ad regni Oſtrofranciæ ditionem redacta varios epiſcopatus inſtituiſſe, ſed non ſimul cum Witechindo univerſam Saxoniam in Caroli poteſtatem veniſſe, neq; anno DCC LXXXVI. qvo editum diploma Verdenſe eſt, omnes ſtatim populos Saxonum Carolino imperio paruiſſe, difficilimosq; ad obſeqvium fuiſſe Saxones tranſalbinos, hisq; demum ſubactis, & in Franciam traductis,* dominatorem Saxonum *ſe ſcripſiſſe. & non modò diverſos Saxoniæ populos, ſed etiam diverſos eorum populorum Ordines diſſimili ratione ac diverſo regnandi modo habuiſſe, atq; diſparē adeò nobilitatis Saxonicæ & plebis conditionē ſub uno eodemqve Oſtrofrancico regno fuiſſe, nunqvam autem eo crudelitatis Carolum proceſſiſſe, ut* judicio ſangvinario, *qvod dicitur,* Vehmico *fidei fractæ crimen in Saxones vindicaret, ac poſtremò impeditis diſcordiis Carolingis, req; publica factionibus perturbata, magnam ſuperioris ſtatus factam eſſe converſionem, & Saxoniæ* Adelingos *cumprimis dignitate privilegiisq; creviſſe. Qvæ & talia colligi*

* In diplomate Verdenſi vocatur Lullo, qvod manu teſtimonioq; ſuo firmavit, & Lullo ſubſcripſit, fuitq; magnæ auctoritatis, & primæ Germaniæ pontifex, atq; Eccleſiæ Verdenſi recèns ſuffraganeæ Moguntinenſis, cum dignitate Metropolitana præpoſitus.

atq;

Digitized by Google

atqve judicari poſſunt ex Eginharto de vit. Carol. M. cap. VII. Witechindo annal. Sax. 1. pag. 6. *& qvi hinc exſcribit*, Adamo Bremenſi, l. 1. hiſt. Eccl. cap. VII. ubi Franci atqve Saxones *ſic conjuncti* inter ſe dicuntur, ut unum populum unamq; gentem efficiant. *Conſentit* Poëta Paderbornenſis, *Arnolfi Imp. æqvalis, carmine qvidem haud eleganti, ſed vero, cujus ſex verſus inprimis huc pertinent, qvi libro qvarto cum A. DCCC III. congruenti in eandem ſententiam leguntur.* *Verba* diplomatis Verdenſis, *qvod uno anno poſt initiatum ſacris Wittekindum eſt compoſitum*, * *non oppreſſam penitus & extinctam Saxonicæ gentis libertatem indicant, ſed valent ad deſcribendam immutatæ reipublicæ Saxonicæ formam, qvippe qvæ antea jure polyarchico, nunc verò unius Caroli imperio obnoxia, per præfectos ab eo impoſitos, ſalvâ tamen gentis libertate, regebatur.* Tabulæ, *qvas edidit Ferdinandus Paderbornæ Antiſtes*, * privilegium Oſnabrugenſis Eccleſiæ continentes, *vocabulo* dominatoris *tantùm exprimunt ſupremum Caroli in Saxones imperium, non ſimpliciter qvale heri in ſervos eſt, ſed qvatenus intelligitur ex diverſa cauſa à regno Franciæ, in qvod Saxones cum Francis coaluerant, eſſe acqviſitum. De Wittekindo conſtat inter omnes, non captum, neqve in ſervitutem redactum, ſed fide publicâ veniſſe ad Carolum, & pacto ſe atq; conditione retinendæ libertatis ſubjeciſſe. Haud aliter cum reliqvis ejus gentis proceribus, qvorum flos atq; robur* Graviones, *materia & qvaſi ſeminarium* Adelingi *erant, actum fuit. Qvin imo ipſe* Wittekindus, *trans Viſurgim dicundo Saxonibus juri præfectus, exemplo docet, non tuliſſe ſe jugum ſervitutis, ſed retinuiſſe libertatem. Qvanqvam non diffitebor, gentem Saxonicam cumprimis ſub imperio Saxonum ad altiſſimum dignitatis gradum provectam, honoribusq; in republica maximis eſſe auctam. Prodit ſanè Corbejæ monachus, Henricum Aucupem, qvi & primus Saxoniam urbibus firmavit, totum fuiſſe* in exaltando gentem ſuam, annal. Sax. 1. pag. 14. atqve ex eo Conradus Urſpergenſis ad A. 920. *Qvæ opinio munitur qvoq; auctoritate diplomatis Bremenſis, qvod anno DCC LXXXIIX. conſcriptum poſteritati conſervavit* Magiſter Adamus, *aliter Bremenſis nominatus, ac non minùs ad confirmandam Saxonicæ gentis libertatem, qvàm ad convenienter*

* A. DCC LXXXVI. qvod extat in ſylloge diplomatum novæ Adami Bremenſis editioni ſubjunctorum. Verba hæc ſunt. Terram autem eorum (Saxonum) ſecundum antiqvum Romanorum morem in provinciam redigentes. Qvæ dictio fere repetitur in diplomate Bremenſi A. DCC LXXXVIII. confecto.

* In monument. Paderbornenſibus p. 201.

nienter explicandas tabulas Verdenſes pertinet lib. 1. H.E. cap. 10.
Nam ſiqvidetiam de libertate Saxonum detractum fuerat, id affirmat Carolus ab ſe reſtitutum, Saxonesq; priſtinæ libertati donatos, *ut vel ex eo liqvet, qvod cum ipſorum Adelingis honores & munera reipublicæ communicavit: qvod ad plebem ſanè univerſam trahi non debet, & ſufficit, honoratiores ejus gentis ordines æqvali cum Francis jure dignitateq; floruiſſe. De judicio Vehmico haud neceſſe eſt qvidqvam addere, qvanqvam id aſſenſu ſuo comprobavit* Melchior Goldaſtus, *Wipponis Conradi Saliqvi ſacellani fide nixus*. prolegomen. ſpecul. Saxon. *cui eqvidem multum tribuo in hiſtoria Conradi, tanqvam plurimorum ejus actorum teſti oculato, in reliqvis autem, qvæ nec vidit ipſe, & ab aliis perperam tradita accepit, non pereqvè aſſentior, cujusmodi eſt, qvod de* lege crudelisſima Saxonum *à Conrado Saliqvo confirmata refert*, pag. 430. edit. Piſtorianæ. *Eò minus credendum eſt commemorationibus* Henrici Hervordienſis, Æneæ Sylvii, poſtea Pii ſecundi Pontificis, Werneri Rolevincii, Felicis Fabri, Alberti Cranzii, Johannis Aventini, Johannis Cuſpiniani, Jacobi Spigelii, Ubbonis Emmii, *virorum ſanè præſtantisſimorum, niſi qvòd nimis creduli, fabulam duobus poſt Carolum M. ſeculis lepidè confectam ſeriò amplexi fuerunt.*

Ecberti II. Marchionis Miſniæ.] *Multa ſunt, qvibus moveor, ut exiſtimem*, Bojemum noſtrum *hic ſeqvi ſententiam atqve opinionem Georgii Fabricii, qvem in oratione pro Auguſto Electore habita laudat præceptorem, præterq; eum inſigni teſtimonio ornat Nicolaus Leutingerus, commentar. de Marchia* part. 6. lib. 3. col. 68. *Is verò licet præſtanti ingenio atq; in hiſtoria exercitato eſſet, tamen hic prodidit, qvæ approbare non poſſumus*, orig. Sax. lib. 3. p. 376. & lib. 5. p. 536. *Nam qvilibet per ſe exiſtimare poteſt, Ecbertum fuiſſe Marchionem Saxoniæ, cujus morte Marchionatus Miſniæ, qvippe qvi à Marchionatu Saxoniæ maximè diverſus erat, non potuit fieri vacuus, ſiqvidem non fuit in ditione ejus, tametſi omne ſtudium operamq; contulit, ut Miſniam Henricus ſenior, ad qvem jure pertinebat, recuperaret. Vid. poſt Lamb. Aſchafnaburg.* P. Albinus Chron Miſnenſ. tit. 10. *Nec opus*

Digitized by Google

zure eſt, ut reqviram, qvid Fabricio ſecus ſentiendi occaſionem dederit, eò qvòd aliàs exploratum ſit, eum ſæpe incautiùs ſecutum eſſe Erneſtum Brotuffium, l. 2. Chr. Merſeburg. cap. 21. *At at non ſine cauſa hic in hiſtoricis diligentiam deſiderat Fabricius, & confitetur, eſſe obſcuram hujus argumenti hiſtoriam, atq; tam negligenter traditam, ut ne qvidem nomen Timonis in ſcriptoribus Heinrici IV. Imperatoris Salici æqvalibus reperiatur. Alioqvi non debuit neſcire, Monachum Lauterbergenſem meminiſſe Timonis, & Tiderici hujus nominis II. filium nominaſſe, atq; origines maternas ab Eckardo I. Marchione Miſniæ verè meritoq; deduxiſſe*, Chron. ad A. 1171. & appendix pag. 202. *A Timone per Conradum, qvi hujus propaginis primus* inveſtitus *Marchio Miſniæ fuit, deſcendunt continuata ſerie hodierni Marchiones Miſniæ, qvi & Saxoniæ Duces atq; Electores ſunt, qvorum genealogia eſt apud* Reinerum Reineccium, de integro à Madero proximè edita, & Chronico Lauterbergenſi præfixa, Dav. Chytræum Sax. lib. 2. p 48. ſeq. Georg. Fabricium orig. Sax. ad p. 424. Eliam Reuſnerum in ſtemmate Witichindeo, Cyr. Spangenberg, Andream Wernerum Chron. Magdeburg. Ubbonem Emmium in geneal. Saxoniæ Principum, qvæ addita eſt ejus hiſtoriæ rerum Friſicarum editionis Arnhemienſis, poſtea in Lugdunenſi omiſſi, & *alii enarrandis Saxonici generis originibus occupati, inter qvos tamen hoc intereſt, qvòd multis fiducia opera aliena, multis negligentia obſtitit, qvò minus eas eruerent rectè atq; penſitarent. Cùm vero hoc omitto, tùm id tacitum intactumq; præterire nolo, qvòd, licet Marchionatus Landgraviatusq; titulo in republica Germanica principales & ſublimi territoriorum poteſtate comprehenſæ dignitates denotentur, atq; earum ratione ſive initia cauſæq;, ſive occaſio data fuerit plures atq; inſigniores Principatus acqvirendi, tamen crebro comitiorum uſu pateat notumq; ſit, atq; ex rerum imperii principatuumq; contextu intelligatur, Duces Saxoniæ atq; Electores, non aliter, qvàm Duces atq; Electores ſummum in Conſeſſu Electorum atq; Imperii Principum reiq; publicæ Germanica locum dicendaq; viritim ſententiæ* jus & privilegia planè regia atq; immunitates maximè memorabiles & antiqvas de non provocando ac non evocando obtinere. Qvibus rebus maximè eminet Saxo-*

* Sed ratione Principatus Hennebergici, non qva Duces Saxoniæ, ſed qvà

nica

nica Domus, & hîc proprium ac peculiare habet, ut non alio, quàm ſuo & Saxonico jure, cujus cuſtos conſervatorq; , & ut ſtylo pragmatico loqvuntur, ſummus Protector eſt Saxonicus Elector, utatur atq; cenſeatur. *Eò vid. Andr. Knichen, Dom. Arumeus, Jo. Limnæus, & communiter juris publici ſcriptores.*

Condomini hujus Oſtro-franciæ Comitatus, dignitate Principali aucti, in Comitiis comparent, vid. Arum Vol. 1. diſc. 9. de Comit. Imp.

Fridericum gravem deſignatum regem Roman. *Verè prudenterq; literis hoc mandavit, ut intelligat poſteritas, qvæ vires ejus domus, qvod nomen atq; auctoritas ſemper fuerit. Verè, qvia præter imperii acta, Albertus Argentinenſis his verbis commemoravit.*
Principes Electores vocato Friderico Marchione Miſſenenſi, ab nepote qvondam Friderici imperatoris ex filia ejus, genero prædicti Ludovici Principis defuncti, in principio menſis Junii in Kans Bavariæ convenerunt, ubi inter eos actum eſt, qvòd idem Marchio prædictam Beatricem, olim Imperatricem in uxorem duceret, & de Romano regno ad eorum electionem intromittere ſe deberet, Chron. p. 145. 146. *Prudenter, ut hæc oblati Romanorum imperii gloria ab oblivione vindicetur, cum ſint, qvi id diſſimulent, præcipuè ſcriptores Bohemici, qvale fatum ex eadem domo expertus eſt ſuperiori ſeculo Fridericus III. El. ſapiens, qvem eadem oblatæ dignitatis auguſta gloriâ ſplendoreq; Hiſpani fraudare voluerunt, atq; eo conſilio partem commemorationis de Friderico El. Inſtitutæ ex Chronico Funcciano deleverunt. Verum ceſſit Fridericus gravis, & verenti ejus potentiam diſſidiaq; Carolo Lutzelburgico haud invitè jus ſuum vendidit*, Alb. Argentinenſis ibidem, ex eoq; Hier. Megiſerus in annalibus Carinthiæ lib 9. cap. 13 Huld. Mutius Germanor. Chronic. lib. 25. Laurent. Peccenſtein in Illuſtr. Wittikind. proſap. in Friderico II. *ex qvibus conſtat, Fridericum Miſniæ Marchionem imperatorem conſalutatum conſenſiſſe qvidem primò in eam electionem, mox autem artibus perſvaſionibusq; Caroli IV. inductum numeratis X. millibus argenti libris, promiſſisq; aliis liberaliſſimè factis delinitum, propoſito deſtitiſſe, jurisq; ſuo penitus renunciaviſſe. Hujus Friderici* Carolus IV. in vita ſua *ab ſe deſcripta meminit atq; affirmat, ſtudio Ludovici Bavari imp. ſocii atq; fœderati Anglorum, ſub Edoardo VI. contra Gallos, qvibus Johannes Caroli IV. pater militavit, ſtipendia meruiſſe*, pag. 102.

edit,

Digitized by Google

edit. Freher. *Proinde nunc abunde intelligitur, ſecretum Caroli motum fuiſſe erga Fridericum, vicinum ſanè viribus validum, & expertæ fortitudinis, ac neceſſitudine Domui Bavaricæ innexum,* ſine cujus amicitia aut non conſeqvi imperium, aut vix retinere potuiſſet. *Qvod ſanè exemplum pro eo, ac debuit, apud animum reputavit filius ipſius Sigiſmundus, Princeps, ut de eo ſcripſit Cominæus, ingenio valens & longo rerum uſu peritus, qvi Friderici gravis nepoti cognomine bellicoſo beneficiis magnopere obſtrictus erat, non refecturus lapſas res, nec ſervaturus Bohemiam, ſi eo adjutore caruiſſet: qvi amor mutuus non cum Lutzelburgicis imperatoribus extinctus eſt, ſed in ſucceſſoribus Auſtriis robur incrementumq́; cepit, qvod vel ex hiſtoria Alberti noſtri colligere plus ſatis licet, & alibi à me eſt copioſè explicatum. Pertinetq́; huc pactum, qvod dicitur, unionis, qvod Rex Bohemiæ & Electores Ducesq́; Saxoniæ jamdudum inivêrunt, & poſtqvam Electoratu privatus eſt Johannes Fridericus, de integro cum Mauritio confirmarunt, atq́; ſe perpetuo defenſionis fœdere obſtrinxerunt, qvod de pacto ſucceſſionis vulgò interpretandi anſam dedit Eberhardus à Weybe.* V. Acta Bohemica anno 1548. edita, & Goldaſt. de regn Bohem. lib. 6 cap. 18. *Cujus religio pacti maximè ei regno profuit, & noviſſimè Ferdinando II. Cæſari hunc fructum tulit, ut ſociali bello ab Saxone contra dominatum externum defenderetur, & antiqvo pactorum ſucceſſionis neceſſitudinisq́; jure Domui Auſtriæ conſervaretur. Qvanqvam & prius, qvàm Auſtrij in perpetuam continuatamq́; ejus regni poſſeſſionē venerunt, Wilhelmus Saxo, Friderici placidi frater prudentis moderatiq́; Principis ſignificationē dedit, qvod regni ejus ex affinitate potiundi ſpem ac neceſſitudinis cū Alberto II Cæſ. & Ladislao ejus filio, Bohemiæ regibꝰ contractā titulū omitteret. Omninò enim juris ſui rationes repræſentavit, ſed conſiliū adipiſcendæ poſſeſſionis trāqvillitati publicæ amoriq́; Auſtriæ domus remiſit, etſi qvoq́; huic à Georgio Podiebracio & Vladislao Polono eſt præreptū, ac primùm Ferdinandi I. auſpiciis in ditionem poteſtatemq́; Auſtriæ gentis rediit. Diſertè enim Æneas Sylvius, diligens illorum temporum ſcriptor id prodidit & his verbis teſtatum reliqvit.* pari ratione (*reſpicit jus uxorium à Caſimiro Poloniæ rege ex eodē capite prætenſū*) Guilielmus Saxoniæ Dux utebatur, cui ſoror natu major (*Ladislai poſthumi, Alberti II. F. cui Anna nomen erat*) nupſiſſet: hiſtor. Bohem cap. 72. ex qvo repetit Wenceslau.

Hage.

Hagecius Chron. Bohem. part. 2. col. 166. ex eoq; Martinus Boregk Chron. Bohem. part. 2. col. 341. *qui tamen mox de facto hoc dubitat, propterea quod in annalibus Miſnenſibus nil tale contineatur, qua ratio dubitandi cur nullum hic momentum habeat, quilibet intelligit, qui cum animo cogitat, non ineſſe vim in argumentis, qua ab ſilentio ſtruuntur.*

Nobilem ab excepta Academia Pragenſi.] *Eam hiſtoriam eruditè ac ſummatim complexus eſt Matthæus Dreſerus, in oratione de Cancellarii munere anno M D XCIV. Lipſiæ habita. Adjungi poſſunt* Jacobus Cardinalis Papienſis, Æneæ Sylvii æqualis, nec diligentiâ inferior Comment. lib. 6. Paulus Langius in Chron. Citiz. an. M CCCC VIII. Alb. Crantzius Vand. lib. 10. cap. 1. Johannes Dubravius hiſt. Bojem. lib. XXIII. Wenceslaus Hagecius Chron. Bohem. part 2 pag. 66. Mart. Boregk Chr. part. 2. p. 343. Zacharias Theobaldus bell. Huſſit. part. 1. an. 1408. *unde oſtendere liceat, Academiam Lipſienſem & coloniam eſſe Academia Pragenſis, & literarum in Miſnia inſtauratarum matrem, & famâ uſque eò floruiſſe, ut à viris doctis* academia auguſtiſſima *appellaretur: quod didici ex epiſtolis ſub initium ſuperioris ſeculi ſcriptis, ut Balthaſaris Licht, atque aliorum. Fuitq; ibi Joachimus Camerarius, quod olim in Wittebergenſi noſtra Philippus Melanchthon, uterque magnum Germania ornamentum, ille etiam ex Melanchthonis noſtri, communis Germania praceptoris, ſcholâ profectus, & de vita ejus peculiari libro, lectu ſanè utiliſſimo, commentatus. Ad quem ſpectat laudatio Dav. Chytrai* in Vita Ulrici Sitzingeri: *Camerario ſufficit, à P. Pithao, ſummo inter Gallos viro, in magnis eſſe numeratum,* in præfatione Paulo Aquilegienſi præmiſſa ad Baſilium Amerbachium. *Eandem ex literis gloriam atate ſua Auſtria intulit Maximilianus I. ſtudioſiſſimus Saxonici nominis, & Friderici bellicoſi praterito, atque Friderici ſapientis praſenti exemplo excitatus. Nam in utraque domo jam diu laudabile inſtitutum viguit, ut parem in republica cultum opterent, & acciperent mutuò ac traderent ſibi exempla, & certamine quodâ laudis ad ſe transferrent, quod uſquam eſſet optimum publiceq; profuturũ.*

Materna proſapia eſt Auſtriaca.] *Cum familia hac ſit antiquiſſima, tum divino conſilio contigit, ut poſteritas ejus toti Europa nota & teſtata ſit, quippe quòd hujus*

Digitized by Google

majorem partem imperio complectitur, & omnium ætatum ſeculorumq; decus in terris maximum, ac venerabile apud barbaros virtute auguſta tuetur. Id verò aliàs conſtat, qvod tanta ejus gentis amplitudo atqve incrementa fuerint, ut maxima ex parte Europæ Principes cognatione contingat, neceſſitudiniqve ſuæ jam inde antiqvitus innexos habeat. Initiũ evectæ amplificatæq; dignitatis fuit in Rudolfo Habsburgio, *qvi Germaniam diuturno interregno afflictam penitus atqve conturbatam in veterem ſtatum vindicavit. Cujus Filius Albertus I. ope Marchionum Miſniæ Adolfum Naſſovium hoſtem atq; æmulum debellavit,* * *ac interceptum genti ſuæ Romanorum imperium recuperavit. Illiusq; abnepos Albertus II. dignitatem auguſtam, qvæ ab exceſſu Alberti I. à domo Auſtria diu abfuit, perpetuâ deſcendentium ſerie usqve ad hæc tempora conſervatam Auſtriæ denuò intulit, à Friderico placido adjutus pariter ac inuſitatâ fortitudine defenſus. Fridericus III. Ernesti ferrei filius, caput fortunæ auguſtæ ſalutemq; propè omnem debet Erneſto, atq; Alberto ſeptemviro & Saxoniæ Ducibus, ſuis ex ſorore nepotibus. Maxamilianus I. qvi Germaniam legibus & literis ornavit, primusqve imperii regimen, libertatis Germanicæ fulcimentum, ac tribunal imperii auguſtum inſtituit, Fridericum III. Sapientem auctorem ſociumq; arduì conſilii habuit, & Alberti ductu ſe ab interitu atqve imperium à turbis liberavit. Similiter Carolus V. fortis, & omnibus majoribus ſuis major imperator Friderici III. integritatem atqve conſtantiam eſt expertus. Nam hujus auctoritate ſuffragii, & ergà Auſtrios fide obſervantiaq; Franciſci I.* * *ambitus irritus fuit atqve inanis. Mauritius qvoqve pro Caroli cauſa arma cepit, & pericula adiit, & belli ejus in Germania, qvoad libertas Germanica paſſa eſt, robur firmamentumq; fuit. Ferdinandus I. & Maximilianus II. Cæſares erga Proteſtantes æqvi moderatiq; in Auguſto Septemviro præſidium dignitatis ſuæ firmum atq; ſtabile collocarunt. Apud Rudolfum II. Cæſarem æqve benignum & pium eximia & ſingulari gratiâ floruit uterqve Chriſtianus. In Matthiæ obſeqvio firmè conſtanterq; perſtitit Johannes Georgius I. nil mutatus neq; animo neqve conſiliis, præterea obfirmatus contra factionem, qvam qvidam excitaverant nimiâ libertate luxuriantes.* * *Ferdinando II. ad cujus perniciem ſpectabat* Unio, *proprio ac peculiari nomine fidelem operam*

* V. Præter ſcriptores domeſticos Chr. Johan. Garzon. cum qvo conf. S. ffr. Presb. an. 1294. ſeq. Chron. Colmar. an. eodem, Alb. Argent. Chr. p. 199.

* Melchior Neoſanius in catal. Epiſc. Halberſtad. anno 1519. lit. e. cum qvo Conf. Sleid. comment d. an.

* V. Thomas Carvæus ep. rer. Germ. an. 1617. Carolus Caraffa in Germ ſacra reſtaurat. p. 53. 54.

Digitized by Google

*operam, belliq; Bohemici ſedandi inſignem, atqve poſteritati memo-
rabilem curam approbavit, ac Cæſari in præceps conſilium verſo rati-
ones ſervandæ pacis ſapienter repræſentavit, cumq; honeſto & utili e-
jus propoſito vehementia qvorundam obſtaret, mentem nihilominus
veterem voluntatemq; in Auſtrios propenſam retinuit, ac de integro
amicitiam junxit, bellumq; fervidè & infeliciter cœptū pacis pactio-
ne mutavit, filiumq; Ferdinandi II. pacifici nomine vocatum ſuffra-
gio ſuo ornavit, omni honore coluit, atq; diſtracto turbis imperio de-
cus atqve auxilium comparavit. Leopoldo uni omnium retrò Cæ-
ſarum ex Ferdinandi propagine maximo potentiſſimoqve ſæpe teſta-
tus eſt promtitudinem animi, & diviſâ inteſtinis motibus Germa-
niâ conſtantiam ſervavit, & contra vim dominatumq; externum
opportunum auxilium tulit. Qvas laudes, qvibus gloriam nominis
ſui cumulârunt Duces Saxoniæ atqve Electores, iidemq; Miſniæ Mar-
chiones, ſuâ ſtirpe & Domus auguſtæ neceſſitudine incluti, in Au-
ſtriis Saxonicisq; monumentis copioſè traditas paſſim licet reperire.
Nunc reliqvum eſt, uti moneamus, origines Auſtrias, qvæ noſtris
Principibus ſplendorem qvoq; connubiis auxerunt, eſſe repetendas
ex* Chronico Murenſi, anno 1618. in lucem emiſſo, Chronico
Conſtantienſi, qvod recenſuit Johannes Piſtorius, Franciſco Guil-
limanno, præſtantiſſimo rerum Auſtriarum ſcriptore, qvo nemo
doctiùs fabulas de ea gente in vulgus editas refellit, Ponto Heu-
tero, viro itidem gravi & in rebus Auſtriis perqvam verſato,
Jacobi Menlii peculiari libello de majorum Divi Maximiliani
II. monumentis, anno M D XCIII. evulgato: Johanne Stumpf-
fio, Gerhardo de Roo, Hieron. Megiſero, qvi Hu-
nibaldi commenta, qvæ ſecutus eſt Abbas Trittenhemius, du-
dum repudiarunt, fonteſq; certioris hiſtoriæ, qvàm Albertus Ar-
gentinenſis & Johannes Nauclerus, qvos imitantur ferè Itali
ſcriptores, aperuerunt. *Qvi annales condunt, aliàs inqvirunt,
utrum Rudolfus Habsburgius, primus hujus familiæ Cæſar initia ge-
neris ducat à Carolingis. Qvod de materna, de qva duntaxat qvæ-
ſtio eſt, propagine liqvidum, & diu probatum eſt ex monumentis
minimè dubiis, inter qvæ præcipuam auctoritatem habent* membra-
næ Trudpertinæ, *qvarum fidem nemo niſi temere convellat ac labe-
faciet. Cæterùm hoc aliud, qvum conſideranda genealogia Franciæ
Dari-*

Digitized by Google

Davidis Blondelli occaſio dabitur, expendam. Interim nunc vid. Joh. Jac. Chiffletius vindic. Hiſp. cap. 4. & lil. Franc. p. 99. Gabr. Buccelin. part. alt. Germ. topogr. in hiſtor. Agilolf. *Cæterum Rudolfi Habsburgii imago conſpicitur in Chron. Baſileenſi* Chriſtiani Urſtiſii, an. 1273. *Cineres atq; oſſa Spiræ Nemetum in templo Salicorum imp. tumulis ſancto conditi ſunt*, Hier. Megiſer. in Diar. Auſt. p. 72. *De loco ſepulturæ tacet Jacobus Menlius in monumentis Auſtr. p. 32. fortè qvia in Auſtria non reperit, qvem in tumulis imperialibus Spiræ reperire potuiſſet. Conf. Michael Eyzinger in Theſauro Princip. pag. 46. Hardewig à Daſſel. in imperat. deſcript. in Rudolf. Habsburg.*

A. Conrado Kauffungo.] *Qvid cauſæ fuerit, cur Kauffungus nobilitatem generis, qvam rectè agendo amplificare poterat, crimine plagiarii fœdaverit, Æneas Sylvius, cujus eruditione atqve ingenii monumentis illa tempora illuſtrata ſunt, præclarè commemoravit, gaudeoq; merito, talem tunc extitiſſe virum, qvi non magis Bohemiæ, qvam vicinæ Miſniæ res actaq; literis mandaverit, & ingenii bonitate uſuq; plus conſecutus fuerit, qvàm alii, præſertim avo ipſius arte curaq; conſeqvi potuerunt.* Cunradus Kaufung, *inqvit*, nobili loco apud Saxones natus, bellicæ rei peritus, manu promptus, & animo imperterritus, cum ſe patria pulſum, & paternâ hæreditate privatum per injuriam Friderici Saxoniæ Ducis (*Septemviri II. hujus nominis, qvi placidi elogio celebratur*). exiſtimaret, ſcelus incredibile noſtrâ ætate perpetravit: &c. *Unde perſpicitur, qvid mali pariat vindictæ cupiditas, qvæ cum privatim injuſta ſit, tùm publicè improba nefariaq; habetur; qvippe tantò pejor, & plùs nocitura; qvanto major ſanctiorq; eſt, erga qvem exercetur. Vigebat ætate animoq; Kauffungus, nec gloriâ generis carebat. Sed ira erat implacabilis, & audax ad omne facinus, ac ingenio planè militari, ut ſæpe magis impetu, qvàm ratione uteretur. Itaqve injuriam accepiſſe ratus, præſidium in ultione poſuit, pietatisq; erga patriam oblitus, conſilium init auferendi duos Saxoniæ Principes, Erneſtum atqve Albertum, in qvibus tota tunc familia Saxonica innitebatur. Rem aſtu aggreditur, sociosq; ſceleris adhibet, & captos, patre abſente, abducit, ut qvod uni ſibi acciderat, in omnes vindicaret; unde non privata domus, ſed familia principalis reiq;*

publicæ

publica converſio oriri, Saxoniaq; præſidiis, & Germaniæ ſummis ornamentis ſpoliari potuiſſet. Verùm non inulta perfidia fuit, & raptor mox ſuo malo didicit, conſilia adverſo Numine ſuſcepta fallere ſuos auctores. Haud dubiè argumento providentiæ cæleſtis, quæ Principes ſervare voluit, ut omnes intelligerent, eam ſtirpem non extingvi debuiſſe, de quâ Deus conſtitutum habuiſſet, ut poſteris lumen ferret, & ſacra & leges atq; literas optimas inſtauraret. Qvanqvam & ratio ſuppetit, cur miremur malignum præfractumq; Kauffungi animum, qvem ulciſcendi pertinacia ſanè in dementiam vertit, qvòd non conſideraret, cum eo Principe rem ſibi eſſe, qvi injuriam qvæ non ad unius perniciem, ſed ad omnium illuſtrium familiarum & propinqvæ Auſtriorum Domus contemptum pertinebat, ubiq; perſequi vellet poſſetque. Nam ſi raptor etiam per montes Bohemicos elapſus fuiſſet, amplum iter in ulteriores terras profecturo adhuc reſtabat, & ſi in has qvoque delatus fuiſſet, è manu Principis raptorem dedi volentis effugere non potuiſſet. Nam & barbari reges regum principumq; cauſa tale ſcelus deteſtantur ac vindicant. Qvapropter omnem rationis ſenſum ipſi malitia eripuit, ut non qvid ex ea improbiſſima ultione futurum eſſet, ſed duntaxat qvomodo ulciſceretur, audaciâ furens cogitaret. Nec alioqvi inſolens in Domo Saxonica fuit, qvòd aliqvos tanqvam in ſinu ſuo angues aluit, qvi ſumma impietate vitæ honoriq; Principum inſidiati ſunt, qvod Mauritio apud Siversbuſam fortiſſimè pugnanti accidit, atque Auguſto ejus fratri cognitum eſt, qvando Guilielmus Grumbachius, profligatus perditusq; homo, còntra ipſius caput ſalutemq; conjuraverat. Sed redimus ad infame Kauffungi plagium, qvod non modò Bojemus noſter, licet paulò diverſis ab Æneâ Sylvio circumſtantiis, ſed etiam Georgius Fabricius in annal. urbis Miſniæ an. 1455. orig. Saxon. lib. *7.* p. *770.* ſeq. Petrus Albinus Chron. Miſn. tit. 21. Laurent. Peccenſtein theatr. Sax. part. 1. cap. 11. Peucerus, Camerarius, Bucholcerus, Albizius, aliiq; enarrarunt.

Jure hæreditario adibant.] *Hujus diviſionis freqvens atqve aſſidua recordatio eſſe debet, cùm qvod in Domo Saxonica ſolennis fuit, tùm qvod multis litibus poſtea anſam præbuit. Nam accepta ob comitatum Leſnicanum repulſa, ac diffidia, qvæ propter Wurze-*

nam & eumprimis Epiſcopatum Naumburgenſem anno M D XLII. inter Johannem Fridericum ac Mauritium ceperunt; utiq; talia fuerunt, ut partim ex ea diviſione oriri viderentur, partim bello in Saxoniæ viſceribus orto occaſionem materiamq; darent. Qvod planè apparuit, qvùm Mauritius nullâ perſvaſione adduci poſſet, ut Patris Henrici exemplum imitaretur, fœderiq; Smalcaldico ſe adjungeret: non qvod fœderis jus eſſe ſibi Proteſtantibusq; Principibus neſciret, ſed qvia tale fœdus ipſius rebus non expediebat, ſiqvidem judicabat, eo non poſſe ſe tueri commodum dignitatemq; apud Carolum V. Imperatorem, fratremq; ipſius Bohemiæ regem, à qvibus Ratisbonæ & Pragæ, facta etiam religionis retinendæ cautione, multis atq; gravibus rationibus inductus fuerat ad partes contra patruelem eligendas. Fuit enim hoc fœdus Carolo V. maximè inviſum, cum propter Johannem El. qui ejus ineundi auctor fuerat, tum propter Johannem Fridericum ſucceſſorem, qvi illius renovandi continuandiq; curam atq; munus geſſerat, eoq; heres factus erat paternæ offenſæ, qvæ tanta fuit, ut Johannes, qvoad vixit, non poſſet à Carolo V. impetrare electoratus inſignia,* eſſetq; hæc ſignificatio amittendæ ejus dignitatis; & ſive id obtentui ſumtum, ut cenſet Thuanus, ſive verus metus fuit, à domo Saxonica alienandæ, niſi Mauritius in Imperatoris partes iret, latamq; in Johannem Fridericum proſcriptionem executioni daret. Vid.* acta Bohemica, in qva capita atqve fontes hujus hiſtoriæ ſunt, & unde rivos ſuos deduxit Johannes Sleidanus, qvi accuratè diligenterq; hæc commemoravit, poſt qvem

* Hinc locum, ubi coaluit, victo Johanne Friderico, excindere decretum fuit, niſi Mauritius interceſſiſſet. Vid. VVolffg. Moller in vita Georgii Erneſti Principis Henneberg. Cyr. Spangenberg Chron. Henneberg lib. 5. cap. 53 Huc pertinent qverelæ atqve exprobrationes Granvellani apud Leodium in vita Friderici II. lib 7. p. 139.

* Vid. reſp. Proteſtantium ad proſcriptionem Caroli V. an. 1546 Sleid. ad an. eundem. Peccenſtein in VVittik. proſap. in Johanne El is enim non modò fœdere Smalcaldico, ſed etiam contradictione publica nomine fœderatorum Smalcaldicorum facta, rejectaqve Ferdinandi I. regis Rom. electione Carolo V. Ferdinandoqve maximè ſe exoſum fecit. V. Sleid. comm. l. 7.

qvem Frid. Hortlederus in eruendis his actis longè utiliſſimam operam poſuit, atq; hujus belli initia cauſasq; ex veris atq; incorruptis monumentis deſumſit. *Etſi autem habita prudentia humanæ rerumq; Saxonicarum ratione Carolus V. ſine Mauritio, nunqvam id bellū ad optatum ſperatumq; exitum perducturus fuiſſet, tamen ab eo tempore, qvo hic à Johanne Friederico offenſus, ſe cauſamq; à Smalcaldicis disjunxit, haud dubiū commutationis omen *dedit, factumq; eſt poſtea eo diſſidio, ut agnati bello committerentur, resq; Smalcaldicorum in deterius vergerent, ac tandem prorſus laberentur. Cujus diſſenſionis, qva illo qvidem tempore Saxoniam perturbavit, initium hoc fuiſſe refert Johannes Sleidanus, ſcriptor fide atq; induſtriâ eximius*, comment. lib. 14. Lis, *inqvit*, erat de finibus, & oppido qvodam (*Wurzenam nominare debuit*) & Pflugii (*prænomine Julii, viri prudentis & docti, atritus Pontificii tenacis*) cauſam non obſcurè probabat etiā Mauritius,*commendantibus eum propin-

* Tale qvid jam diu ante præſagiverat Fridericus III ſapiens El. qvi ſimul ac cum fratre Johanne aliqvando è naavigiolo apud VVittebergam exiverat, illud itatim ruptum confractumqve vidit, qvod in omen Saxonicæ domus bello diſtrahendæ accepit, dicens: profectò metuo poſt nos noſtræ navis, id eſt, domus Saxonicæ, dilacerationem. Philippus in Loc. Manl. & Gaſp. Peucerus de divinat. pag. 44. 45. cui dicto fidem fecit eventus, cœpto bello Smalcaldico, ſpectatq; hic omen Johannis Conſtantis apud Peccenſteinium, qvod à feris ſe fugientibus cepit. Proinde rectè ſcripſit Bœmus nil perinde Saxoniæ nocuiſſe, ac inteſtina diſſidia, qvibus ſubmotis ſanè felix invictaqve fuit.

* Hoc dextrè eſt interpretandum, & eâ qvidem ratione ut intelligatur, non eſſe qvæſtionem de jure territorii in Epiſcopum Naumburgenſem jam olim Domui Saxonicæ in eum tanqvam Præſulem provincialem conveniente, qvod certè Mauritius in dubium vocare noluit, ne jura Saxonicæ domus, in cujus patrimonio ditioneqve iſte Epiſcopatus eſt, imminueret, ſed de eo duntaxat controverſia erat, an ad ejus Epiſcopatus, poteſtate territorii Saxonici indubiè ſemper comprehenſi, adminiſtrationem habilis aptusqve eſſe poſſet Pflugius, cujus ſanè favor apud imperatorem ex cauſa religionis apud Mauritium ob propenſum animum erga familiam ſuæ ditionis, de patre ac de ſe bene meritam, atqve adeò ex ratione civili fuit, unde ſimul à Carolo & Mauritio, victo ſocialibus armis Johanne Friderico, Julius Pflugius eſt reſtitutus.

qvis (*diu enim gens Pflugia in Domo Saxonica gratia meritisq; floruit, præcipuè apud Georgium & Henricum fratres, ac clientelis neceſſitudineq; tunc maximè valida inter Miſniæ familias fuit*) *Haud multò poſt hæc ſubjungit.* Initium fuit hoc offenſionis inter ipſos, qvæ poſt aucta tempore, graviſſimum Germaniæ vulnus inflixit. *Vid. comment. lib. 17. & 18. Id enim vanum futileq; eſt, qvod de contentione inter utrosq; ex aleæ luſu orta vulgò memoratur: ut mirum videri debeat, cur Georgius Hornius hoc commentum inſectatione dignum repetere nuper, & veris inter utrosq; Principes excitati diſſidii cauſis annumerare voluerit*, Orb. Imp. IV. period. can. VII. *Qvod ſummo viro, Jacobo Auguſto Thuano, licet extero, & ſæpe etiam aliàs in rebus noſtris hallucinato, perſpectum nihilominus exploratumq; fuit: tametſi neſcio qva de cauſa, & fortè per incuriam Jo. Sleidano ejus fabulæ originem acceptam refert*, hiſt. lib. 2. *De cetero ſtatuendum eſt, Mauritium maximè à Conſiliariis, qvos ex aula Georgii retinuit, eſſe excitatum, ut pro cauſa Cæſaris bellum patrueli faceret, qvem non modò ipſi odio habebant, verum etiam ſciebant, multis modis Imperatori eſſe exoſum. Qvod peculiari epiſtolâ qveſtus eſt anno * ante, qvam fatali prælio Johannes Fridericus apud Mulbergam caſtris exueretur, atqve ita fœdus Smalcaldicum, qvo nullum Cæſari inviſius, nullum formidabilius fuit, finiretur. Utcunqve autem hæc geſta ſunt, tamen ejus diviſionis, unde duæ propagines extiterunt, qvarum una* Albertina, *altera* Erneſtina *dicitur, memoria omnibus ſeculis conſervari debet, & optari, ut reſtituta per Mauritium pace, firmataq; per Auguſtum concordia, una inter propinqvos animorum voluntatumq; conſenſio ſit, & paribus conſiliis vires atq; nomen Saxonicum augeatur.*

* MDXLVI. Sleidan. ubi ſummam epiſtolæ ad Mauritianos ordines dimiſſæ refert.

Libertatis ſignum, à Rolando nominata.] *Fabulæ de Rolando fictæ initium dedit Turpini auctoritas, qvam falſam eſſe, dudum intellexerunt docti, qvi ad vetera monumenta ſtudium diligentiamq; adhibuerunt. Non tamen defuerunt, qvi commentu votis atq; plauſu exciperent, qvo numero ſunt Erpoldus Lindenbrogius, vir alioqvi ſolers & eruditus, in Chron. Carol. M. nec meritis diligentiaq; mi-*

ner

nor Reinerus Reineccius in originibus Francorum poëta Saxonico anonymo præmiſſis, Erneſtus Brotuffius in Chron. Merſeburg. lib. 1. cap. 21. Wilh. Dilichius in Chron. Bremens. Cyr. Spangenberg in Chron. Saxon. Abrah. Bucholzerus in Ind. Chronol. Dan. Pareus hiſt. medull. p. 596. Georgius Sabinus de Cæſar. Germ. lib. 1. Chronicon Cario-Peucerianum lib. 4. Gyrald. in hiſt Franc. Sabellicus, noviſſimè Bucelinus Monachus Weingartenſis. A quibus diſceſſere Jo. Gryphiander opere erudiſſimo de Wichbildis, Melch. Goldaſtus, eum Ducem auctoremq; ſecutus, cum de privilegiis civitatis Magdeburg. commentaretur, quæ ſententia cum veritate congruit, & ſponte ſeqvitur ex firmis hiſtoriæ argumentis, ac judicio actorum Carolino-Saxonicorum, atqve ratione ad fidem Francicorum annalium, priſcorumq; monumentorum conformata, & rectè diligenterq; examinata ſuſtinetur. Figmentum de ſtatura ejus in vulgus ſparſum confutavit Hubertus Thomas Leodius de vita Friderici II. Palatini, qvippe ſepulchro ejus, qvod mentiendi licentia tam celebre fecerat, præſens ac fide dignus αὐτόπτης. Id verò aliàs perſpectum eſt atqve cognitum, Rudlandi *præfecti apud fines Britannicos meminiſſe inter ſcriptores Carolingicos,* Eginhartum cap. 9. de vita Carol. M. *Sed is longè diverſus à Rolando Pſeudoturpini eſt, nec palatii Comes, ſed littoris Britannici præfectus fuit, neq; contra Saxones, qvod de fabuloſo Rolando traditur, ſed contra Vaſcones, oppetita etiam morte, fortitudinem ſuam illuſtravit, neqve à peringenti aut immani mole, qvalis gigantum eſt, celebratur: Etſi omninò cenſeo, Pſeudoturpinum à Rulando illo vero ſumſiſſe occaſionem fabulandi, & decepiſſe viros meritis in hiſtoriam Germanicam eximios. Haud rectè etiam Johannes Stumphius eum nominavit Palatinum Comitem & peringentis ſtaturæ:* Chron. Helvet. lib. 3. cap. 86. *ineptis certè* Adelarius Erichius in chron. Juliacenſi pag. 188. *qvi comminiſcitur gigantem, qvem Saxones, Slaviq; non ſecùs ac malum genium timuerint, ſanè Rolandum, ut apparet, indicans. Qvanto rectius Goldaſtus hoc expendit, qvùm Rolandi nomen, unde ſtatuæ Rolandinæ appellationem ſortitæ ſunt, non perſonæ, ſed rei denotandæ impoſitum eſſe tradit, eo qvidem inſtituto, ut eſſet indicium dicundi juris, ac publicum & fixum ſtatutumq; ſignum liberi judicii imperatorii.*

Atque his ſtatuis vetuſtas magnam poſt conciliavit dignitatem, uſq; eo, ut multi hinc petant argumentum libertatis imperialis Urbium Germanicarum, nec tempora, nec libertatem diſtinguentes, & quod inde ſequitur, plurimas quoque municipales Urbes loco nuncroque imperialium perabſurdè habentes.

Alberti degeneris injuria.] *Inde notum redditur atque manifeſtum, fuiſſe Albertum impotenti animo, moresque ab adoleſcentia egregios atque optimos vertiſſe in perniciem ſuæ ſtirpis, & ſummam arctiſſimamque neceſſitudinem ac jura ſanguinis ſtudio externi nominis & cæca præcipitique cupiditati poſthabuiſſe, atque ex ea cauſa cognomen* degeneris *traxiſſe. Is fuit Henrici illuſtris filius, Friderici II. Imp. Hohenſtauffii gener, ſtirpe indoleq; inclutus, niſi quod malo poſt exemplo mutatus,* Thuringiæ Landgraviatum *à patre cognationis, acquiſitum, & jure belli, tranſactionis atque Cæſareæ conceſſionis firmatum à familia primi acquirentis atque ſanguine ſuo, cui jure naſcendi ſtatim atque ea lege debebatur, ut Alberti judicio voluntateque auferri non poſſet, abalienare voluit, eoq; conſilio Cæſari Adolpho alienigenæ vendidit, Miſniæq; invadendæ aditum communivit, V. Siffr. Presbyter anno 1275. 1294. Chronicon Colmarienſe an. 1294. 1295. Albertus Argentinenſis pag. 109. Levoldus à Northof. in Chron. Marcano an. 1293. ſigillatim Johannes Garzo Bononienſis de factis Friderici & Dizmanni, quem in Germanicum convertit Erneſtus Brotuſius, Paulus Languius in Chron. Citizens. an. 1294. Erphesfordenſis cap. 71. 73. 78. Georg. Fabricius Or. Sax. lib. 6. qui cum Garzonis Itali narrationes ad vivum exigit, tùm obſervat, in pleriſq; eſſe emendandum præſertim in gentili Apollonii nomine, quod hiſtoria Miſnica ignorat. Laur. Peccenſtein th Sax. part. 1. cap. 2. Johannes Bangius & Johannes Binhardus Chron. Thur. an. 1289. David Chytræus Saxon. lib. 6. p. 168. Cæſo poſt Naſſovio, nihilo melior fuit Albertus Auſtrius Cæſar, neq; pro eo, ac debebat, gratiam Marchionibus retulit, quippe non Thuringiæ modo, ſed etiam Miſnicis fodinis inſidiatus, pejora, ut videbatur, auſurus, niſi à Johanne patrueli interemptus fuiſſet. Erphesfordenſis hiſt. Landgr. Thur. cap. 83. De Alberti Cæſaris cæde vid. Albertus Argentinenſis Chron. anno 1308.*

Chron.

Digitized by Google

Chron. Baſileenſe Urſtiſii lib. 3. cap. 5. inde ſanè ſcriptores Helvetii initium capiunt pulſa Nobilitatis Helveticæ, qvæ gravisſimas poenas Alberti Auſtrii filii, paternam necem à paucis patratam in omnes vindicantibus pependit, major pars ſolum mutavit, multi arcibus privati, in exilium iverunt, alii vita facto q; innocentes in terras proximas delati, familias dudum conditas, imaginibus q; decoras inſtaurarunt, ac ad veterem ſtirpis ſuæ gloriam virtute atq; meritis maximis ingentem cumulum addiderunt, qvorum poſteri hodieq; Serenisſimi Saxoniæ Electoris conſilia labore, curis atq; vigiliis moderantur, atq; hoc agunt, hoc nituntur indies, ut literæ atq; leges floreant, & mercedem qvis qve ac fructum honeſti ſtudii capiamus, de qvibus aliàs dicetur latiùs, cum de familia atq; genere incluto Dynaſtarum Misniæ, ac nominatim de originibus illuſtrisſimorum Baronum FRISIORUM commentabor. Interim Helveticarum familiarum fata ac viciſſitudines videas apud Albertum Argentinenſem Chron. an 1308. Joſiam Simlerum in præfat. de republica Helvetior. Jo. Bapt. Plantinum de Helvet. antiq. & nov. p 194. *Conſtat enim ex Franciſco Guillimanno, accurati judicii & multæ diligentiæ hiſtorico, ante hanc converſionẽ & illuſtrium apud Helvetios numerũ amplisſimũ, & auctoritatem primariam, & bona atq; facultates luculentas fuiſſe. Nominat enim Comites Baronesq; conjunctim plures, qvam ducentos, qvi à majoribus deductam atq; traditam illuſtrem naſcendi dignitatem memorabili iſta Helveticarum familiarum converſione in alias Germaniæ regiones proximasq; oras intulerunt, ſplendoremq; inclutæ ſtirpis poſtliminiò ab auguſtisſimo Ferdinando receperunt, à cujus majoribus ad migrandi necesſitatem redacti, hoc virtute atq; conſiliis bene ſapienterq; datis conſecuti ſunt, ut ab ejus ſucceſſoribus maxima atq; illuſtria voluntatis ſtudiiq; teſtimonia, & cumulatisſima ornamenta acciperent ac benignisſimè haberentur.*

Carolus Burgundus regem Galliæ Belgicæ & Burgundicæ inaugurari ſe volebat.] *Vera hæc ſunt, atq; unum hunc ex omni Ducum Burgundiæ numero opibq ac potentiâ maximũ declarant, non modo qvòd regis Burgundici titulum affectaſſet, ſed qvia potentisſimis Europæ regibus, & ipſi etiã imperatori maximè eſſet formidabilis.*

Prin-

Princeps ingenitâ virtute magnus, ſed ferociori animo præditus, & audax pugnaxq; *nominatus. Neq; id perperam à Bojemo eſt traditum, qvod una regis Galliæ Belgicæ titulum cupiiſſet optaſſetq; ſibi dari, qvandoqvidem certis indiciis teſtatum fecit, qvòd ſtuderet Galliam Belgicã rurſus cum Burgundia conjungere, regnumq; Arelatenſe de integro ſtabilire, qvod Gallis, qvi non qvidem jus, ſed poſſeſſionem duntaxat regni Arelatenſis regno Germaniæ interverſam ad ſe tranſtulerunt, tantum metum incuſſit, ut Ludovicus XI. à nemine magis, atq; à Carolo pugnace ſibi timeret. V. Jacobus Mejerus ſcriptor annalium Flandricorum eruditus ac diligens* lib. 17. pag. 412. *cum qvo conf. Philippus Cominæus teſtis non modò auritus, ſed oculatus rerum inter Ludovicũ Carolumq; ducem actarum, & vir judicii prudentiaq; exqviſita, niſi qvòd transfuga, & propter mores ingeniumq; Caroli penitùs explorata, prope proditor ſui Principis factus eſt. Emmanuel Metteranus teſtatur, Carolum tam vaſto fuiſſe animo, ut Alexandrum Carolumq; magnos æqvare optaverit,* lib. 1. hiſt. Belg. *Conſtatq; aliàs eum inuſitato apud Belgas exemplo jus creandorum Comitum anno MCCCC LXXIII. uſurpaſſe, & Brugis Johannem Crojum Comitis Hannoniæ honore auxiſſe.* Aub. Miræus Not. Eccl. Belg. p. 706. *Qva fama ad exteros dimanavit, & tantam illi auctoritatem conciliavit, ut ab Hermolao Barbaro Venetorum legato & Jaſone Mayno, jureconſulto atq; oratore Mediolanenſi rex Belgarum appellaretur. Eſtq; mihi cognitum, jam ante Carolum in ſpem regiæ dignitatis conſeqvendæ veniſſe Philippum bonum ejus Patrem, cujus rei extat teſtimonium atq; exemplum apud Æneam Sylvium ſcriptorem eorum temporum judicio induſtriaq; gravem, qvi ad Philippum perſcripſit, hanc eſſe ſibi ab imperatore datam animi ſignificationem, qvòd cuperet, regni inſignia vicariatusq; Galliæ Belgicæ titulum atq; munus conferre,* epiſt. 395. *Sed multum abeſt, qvo minus credam, ſeriò id cogitaſſe Fridericum imperatorem, ut qvi nollet hunc ducem nimis creſcere, ac qvid ex eo futurum eſſet, accuratius in animo reputaret. Communis enim tunc imperatori cum rege Galliæ erga nimia Burgundi incrementa metus erat: qvamqvam rebus Germanicis valde utile futurum fuiſſet, ſi citra periculum imperii tale qvid fieri, Galliſq; duntaxat tam potens vicinusq; æmulus opponi potuiſſet. Verum qvia tam ingentem Burgundi*

poten-

Digitized by Google

potentiam neqve ſibi , neqve imperio conducere exiſtimabat, totum hoc negotium irritum infectumqve manſit. Permagna enim tunc de Philippo bono erat opinio, atqve tanta ejus nominis paſſim auctoritas, ut inter feliciſſimos ditiſſimosqve illius ævi Principes numeraretur. Æneas Sylvius, poſt commutato nomine Pius II. commentarior. lib. 3. p. 69. *Præterea tanta curâ diligentiaq́; res ſuas principatumq; muniebat, ut unus qvoqve ille regi Galliæ formidandus eſſet,* Jac. Meyer annal. Flandr. lib. 16. *Hæc & talia Burgundiæ Ducum præconia tanti æſtimavit Joh. Jac. Chiffletius, ut Ducatum eum omnibus Europæ Ducatibus anteferret, & pari cum regibus jure habendum eſſe cenſeret,* Vind. Hiſp. cap. 14. *Ut exinde etiam intelligatur, ex qvo fonte manaverit Caroli V. Imperatoris conſilium, qvo deſtinabat Burgundicas provincias redigere in regni Burgundici titulum, qvod cur non non ſucceſſerit, haud poteſt eſſe iis obſcurum qvi cognitam habent diſſimilitudinem morum inſtitutorumqve, qvæ in ſingulis provinciis valebant, atq; tanti momenti erant, ut Caroli propoſitum, firmandæ alioqvi Hiſpanicæ monarchiæ utiliſſimum, ſi æqvè promtum effectu, ac citra periculum turbarum fuiſſet, omninò impedirent.* Fam. Strada bell. Belg. dec. 1. pag. 19. 20. *Cujus rei cum obliviſceretur Philipppus II. & paſſim inſtituta legesqve, cum qvibus reſpublica illa qvaſi nata erat, abrogari cuperet, & inviſo crudeliq; Ducis Albani regimine unum in omnes ibi dominatum moliretur, motibus Belgicis occaſionem præbuit, annoqve M D LXXXI. inſigniori provinciarum parte excidit, de qvo argumento aliàs à me traditum eſt in notis ad epiſtolam nomine Belgii ordinum ad Philippum II. perſcriptam, ſuperiori anno editis. Cum verò ad Carolum pugnacem revertimur, tum meritò ejus vicem dolemus, qvòd non perinde ac pater Philippus bonus ſe gereret, neqve magnanimitatem cum prudentia atqve moderatione conjungeret, oblitus cum qvo rege ſibi res eſſet, qvem Cominæi judicio conſtat non uni regno, ſed penè terrarum orbi regendo fuiſſe ſuffecturum. Caroli vitam literis mandavit Adrianus Barlandus non ignotus apud Belgas ſcriptor,* in Chronico Brabant. Ducum p. 22. ac hiſtoria Comitum Holland. & Zeland. p. 297. cum qvo legantur Philippus Cominæus lib. 7. de reb. Lud. XI. Jacobus Meyerus annal. Flandr. libr. 17. Jo. Iſac. Pontanus hiſt. Gelr. lib. 9. Jaco-

bus Marchantius non incelebris, neqve in ultimis habendus rerum Flandricarum ſcriptor, de reb. Flandr. memorabil. p. 81. Ægidius de Roya annal. Belg. an. 1278. Pont. Heuterus rer. Belg. lib. 1. *Fuit illi cauſa exitii nimia ferocia, & contemptus ſalutarium monitorum, qvòd non audiret, qvi ipſum à Campibachio Italo, perfidiſſimo homine, dehortabantur, ut meritò prudens rerum earum æſtimator cogitet, à Deo in eum ob non ſervatam Conneſtablio fidem pœnam eſſe conſtitutam, qvod affirmat Cominæus, nec qvi eum aliàs pungit, diſſimulare potuit Jac. Meyerus, Carolum favore divini Numinis, qvod improbè dedendo Conneſtablium offenderat, deſtitutum fuiſſe. Atq; hoc indicio omnibus regibus Principibusq; eſſe poſſit, juſtitiâ & fide regna firmari, contra fraudibus pactorumqve violatione labefactari penitus atqve ſubverti. Itaqve cæſo anno M CCC LXXVI. apud Nancejum Carolo, priſtina Burgundiæ, majoriq; parte Europæ, qvæ ab ea ſive robur, ſive certam perniciem expectat, facies multùm eſt converſa atqve commutata: naſcentibus qvotidie bellorum cauſis, gliſcentibusq; æmulationibus, qvarum materia etiamnum inter Auſtrios Gallosqve ſupereſt, ut proximum bellum Gallo-Batavum teſtatur, in cujus partem venere Auſtrii, qvia in eo totius Europæ libertas Hiſpaniciq; Belgii ſecuritas vertebatur, de cujus initiis cauſisqve in hiſtoria bellorum noviſſimorum cap. 3. à me eſt commemoratum.*

Dresdaq; diſceſſit.] *Hujus longinqvi itineris brevem & compendiariam narrationem complexus eſt* Cyriacus Spangenberg lib. 5. Chron. Hennebergici cap. 36. an. 1476: add. Georg. Fabricius or. Sax. lib. 7. an. 1476. *Id priſci imitatione moris, & multorum retrò Ducum Saxoniæ exemplo, Albertus alioqvi rituum, qvos à majoribus acceperat, tenax, Pontificiisq; placitis, ùt tunc ſeculum erat, aſſvetus, animi religione ſolvendi cauſa ſuſcepit. Qvale pari inſtituto confecit anno M D XLII.* Jodocus à Meggen, *illuſtri apud Helvetios familiâ ortus, prelo Johannis Mayer anno M D LXXX. Dilingæ excuſum, & meo qvidem judicio dignum, qvod cum peregrinatione ſacrâ Alberti noſtri contendamus. Cæterùm prima religioſa è Saxonia profectio, qvam ego qvidem ſciam, inſtituta eſt ſeculo XII.*

qvam

qvam monumentis ad poſteritatis memoriam commendavit Arnoldus Lubecenſis, Helmoldi continuator, Chron. Slavor. l. 3. cap. 7. ex eoq;, ùt ſolet Albertus Cranzius Saxon. lib. 6. cap. 29. *Cum vero ſui qvisq; religione voti ſe obſtringeret, tùm ea, qvæ itineris cauſa nuncupari ſolebant, inprimis ad Palæſtinam, ſuperſtitioſi more ſeculi, pertinebant. Si verò graves cauſæ obſtabant atqve impediebant, qvo minus peregrinatio in Palæſtinam ſuſciperetur, veneratione ſedis pontificiæ perfectum hoc pietatis negotium cenſebatur. Unde nata eſt formula* voti pro adeundis liminibus ſanctorum Apoſtolorum. *Cujusmodi fuit Popponis Comitis, cum prohibitus eſſet adire Palæſtinam, apud* Cyr. Spangenberg. Chron. Henneb. l. 2. cap. 16. *atqve Erneſti Septemviri, de qvo vid.* Georg. Fabricius orig. Sax. lib. 7. p. 786. *Qvanqvam autem multæ inde moleſtiæ difficultatesq; proficiſcentibus oriebantur, tamen exiſtimabant hoc officium Deo Eccleſiæq; Romanæ deberi, qvod à Friderici III. Sapientis exceſſu finem habuit, ſiqvidem is inter Duces Electoresq; Saxoniæ ultimus fuit, qvi Pontificis cauſa Romam iret, & voti religione obligatus Palæſtinam inviſeret, ac apud ſepulchrum Chriſti officium pietatis faceret, & prout tunc conſvetudo erat, teſtaretur, nomen atqve dignitatem ſanctæ ejus regionis, ubi primò ſalutares doctrinæ atqve veritas orbi illuxiſſent, cordi eſſe ſibi. Vid.* Fabr. orig. Sax. lib. 8. *Ea peregrinatio incidit in annum M CCCC XCIII. viginti poſt annis, qvàm Albertus animoſus ex eadem cauſa eò ſe contulit, inſtituta. Cujus monumenta itineris hodieq; in hoc oppido viſuntur, picturisq; & imaginibus partim expreſſa, partim ex longinqvis locis eò aſportata, de qvibus legi expediat* Balthaſaris Mencii ſyntagma epitaphiorum Wittebergæ lib. 1. p. 14. 24. 49. ſeq. *Redux enim Fridericus templum arcis recens ab ſe conditum magnificè ornavit, & qvanto apparatu potuit, dona atq; munera in illud intulit, ſanctorumq; reliqviis juxta uſitatum illorum temporum morem auxit, atq; excitato poſt literarum atq; eruditionis domicilio nomen ſapientis acceſſione tituli decoratum, ſempiternæ hominum memoriæ commendavit. Spectatq; huc, ut de modo & ritu creandi milites ſepulchri Chriſti dicamus, ſed*

qvia id latè executus eſt Jodocus à Meggen. cap. 12. peregrinationis Hieroſolymitanæ, nunc ſuperſedebimus hoc labore, & cum dabitur aliàs occaſio ſcribendi de templariis, *hoc ut par eſt, à prima origine repetemus. Tantum hic ad gloriam prædicti itineris ſacri pertinet, qvòd* Albertus in Palæſtina eqvites auratos creavit, *loco qvàm à Saxonia, unde profectus erat, disjuncto, tam ad memoriam inſtituta ejus peregrinationis illuſtri atq́; ſancto. Qvod ſingulare eſt, atq́; recordationis cauſa factum intelligitur, gnaro moris ritusq́; Principe, qvòd qvi eò proficiſci ſolerent, iter cuperent eſſe ſibi honorificum, atq́; hujus acceſſione ornamenti fructuoſum. Fuitq́; hac cauſa, cur multi à* Guardiano ſepulchri Chriſti, titulo militum ſepulchri Chriſti *ornari voluerint, putaverintq́; hoc & ſibi eſſe honori, & teſtimonium peregrinationis luculentiſſimum fore. Sed qvibus eò rationibus adductus fuerit Albertus, infra expoſuit Bojemus. Non eo ſanè inſtituto, ut jus creandi auratos eqvites ſibi temere arrogaret, ſed ut per ſe ipſe efficeret, qvod in eo loco conſtitutus, efficere aliter non poterat, & cum ita ferret conſvetudo, ut illuc profecti à* Guardiano *ornarentur, ipſe hoc munus per ſe Princeps obiret, & hanc ſuæ voluntatis in ſocios itineris ſignificationem daret, Guardianoq́; auctoritatem cum gravitate conjunctam luculenter demonſtraret.*

Belgica duo bella geſſit.] *Alberti magnitudo animi, & merita in Domum Auſtriam, tot & tanta, & tam eximia fuerunt, ut non exteris modò, ſed etiam hoſtibus celebrandi occaſionem dederint. Fridericus III. imp. cum magna laude dignitateq́; ornavit, & ſuæ domus atq́; imperii fulcimentum, qvin imò* patrem ſuorum & cuſtodem ſalutis publicæ, *appellavit. Ejus filius Maximilianus I. eo duce atq́; auctore gloriam pariter ac ſalutem ſuam vindicavit, faſſusq́; eſt, ei deberi, qvòd pater Viennam, ipſe vitam retinuiſſet. Innocentius hujus nominis IIX. Pontifex, dum cogitaret, qvæ pro tuenda imperii dignitate Albertus ſuſcepiſſet, uſuiq́; omnibus, & ornamento patriæ ſuæ fuiſſet, eum* dextram imperii manum *nominavit. Similiter viri graves ac laude ingenij florentes cenſuere. Albertus Cranzius, Paulus Langius, ſuperioris ſeculi ſcriptores, cumulum ejus*

laudi

Digitized by Google

laudi addunt , & auctoritatem virtutesq; certatim prædicant. Pontus Heuterus Vir in tabulariis Belgicis apprimè verſatus, Principem omnium ore meritò celebratum *vocat , meminitq; apud Belgas tantam ejus fuiſſe admirationem , ut neminem illi fortitudine armorumq; peritiâ anteferrent , & qvem Saxonem dicerent , eundem animoſum denotarent ,* rer. Belg. lib. 5. an. 1500. *Johannes Iſacius Pontanus eruditus rerum Gelricarum ſcriptor , eadem fide pariq; laude de eo commemoravit,* hiſt. Gelr. lib. 10. an. 1488. *Nicolaus Bellus, qvi res Auſtrias literis mandavit, non tantum adminiſtrationem Belgij , ſed etiam tuendi Philippi Archiducis Maximiliani F. munus ipſi creditum commiſſumq; fuiſſe affirmat,* laur. Auſtriac. lib. 13 p. 50. *Pro certo habeo , id Bellum hauſiſſe ex Adriano Barlando, teſte ſuſceptæ hujus dignitatis ,* in Chron. Brabant. cap. 162. *Ubbo Emmius prudentiâ uſuq; rerum, & dignitate meritorum famaq; validum fuiſſe tradit, usq; eò , ut Maximilianus I. inductus fuerit ei Friſiam tradere , certa ſucceſſionis lege pactoq; retinendam, cui renunciavit Georgius Saxoniæ Dux ,* rer. Friſ. hiſt. lib. 37. collat. cum lib. 48. *Vidi tabulas anno M CCCC XCIIX. die XX. Jul. confectas & legi , qvibus Alberti virtus, & in rebus tractandis induſtria mirificè prædicantur , unde verba qvædam huc pertinentia adſcribam , ut fontes præbeam , unde tantarum laudum rivuli ducti ſunt, & poſteri , ut ſanè debent , ejus Herois memoriam colant atq; venerentur. Ita autem Maximilianus auguſtus & ſenſit de ipſo , & ſcripſit.* Albertum Saxonem cognatum noſtrum præclarè de Parente noſtro Friderico , & nobis ipſis , noſtroq; Filio Philippo Burgundiæ Duce , totaq; imò Germania , communi patria , pace belloq; merito , Gubernatorem Friſiæ (*utriusq; , id eſt orientalis atq; occidentalis , ut tradit Pontus Heuterus, rer. Belg. lib. 5. ann. 1498. diploma , qvod fallere non poteſt , has Friſiæ Alberto in poteſtatem traditæ partes enumerat , Oſtergoam , Weſtergoam , Sevenwoldios , ditionem Groningaram , Ditmarſos littorales , Wo:ſtenſes , Stellenwerffios , qvibus finibus non deſcribitur Friſia orientalis , qvæ annis antè XLIV. Comitatus titulo a Friderico III. Imp. ornata fuerat*) cum nomine Poteſtatis (*vero & cum omnibus Principis regalibus*

 conjuncto

Digitized by Google

conjuncto dominio , ſalvo clientelæ erga Cæſarem Comitemq; Hollandiæ, ùt tunc ſtatus erat, nexu, qvod cum ex diplomate allegato intelligitur, tùm ab Heutero explicatur) damus. *Cæterâ diplomata, qvibus ſempiterna laudis Alberti teſtificatio continetur, omitto, qvoniam multa & varia ſunt, mihiq; ſufficit, indicaſſe monumenta, ex qvibus cum de ejus magnitudine animi, tùm majeſtate operum cognoſci poteſt. Fuit ei capax regiæ dignitatis * ingenium, indolesq; excelſa, atq; robur pace belloq; invictum, & in rebus tractandis agendisq; gravitas atq; diligentia ſingularis, ardorq; ad gloriam maximus, ac in exeqvendis negotiis celeritas atq; vis inuſitata, ut in eo & vivum Herois exemplum intueri, ortumq; feliciſſimæ propaginis Albertinæ colere atq; æſtimare debeamq. Nam unus ipſe Matthiæ Ungariæ regi fortiſſimè reſtitit, & Friderico III. Auſtriã hæreditariasq; regiones aſſeruit, ac bello Veneto Ungaricoq; Maximilianum adjuvit, illuſtratoq; ultra Alpes nomine, atq; Turcis etiã formidato, contra Gallos Belgio inhiantes arma cepit, Belgasq;, qvi partes Auſtrias deſeruerant, ad obſeqviũ redegit, ruinasq; Auſtriæ pariter & Germaniæ manu conſiliisq; ſuis fulcivit. Princeps omninò dignus, ut à Michaele Bojemo victuris literarum monumentis illuſtraretur, atq; à me duntaxat exigua hac acceſſione laudis ornaretur, ut habeat non iniqva poſteritas, qvod perpetuis ſermonibus celebret, qvippe ad qvam pertinet, ut ſuum cuiq; decus rependatur.*

* De regno Bohemiæ ad Albertum delato vid. annales Neuſtadienſes, qvos ſeqvitur VVolffg. Craus de Or. El. atq; Ducum Saxon in Alberto. Eorum fidem in medio relinqvit Georg. Fabricius, non de facto, ſed de ſincero Bohemorum erga Albertum animo dubitans, Or. Sax. p. 803. Martinus Boregk explicatius teſtatur, regno Bohemico factionibus diſtracto, Albertum verè atq; reipſa ab aliqva Ordinum parte regem Bohemiæ fuiſſe electum, Chron. Boh. part. 2. p. 572. Qvod præterit VVencesl Hagec. Chr. Boh part 2. an. 1471 De filia Georgii Podiebracii Bohemiæ regis Alberto in matrimonium collocata vid Jo. Dubravius hiſt. Bojem. lib. 30. p. 245. Chronicon Saxonicum pag. 467.

Digitized by Google